

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Teoretické a praktické aspekty budování
vnitřního trhu Evropské unie**

Michaela Ševčíková

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2011

Autor práce: Ing. Michaela Ševčíková

Vedoucí práce: PhDr. Irah Kučerová, PhD.

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2011**

Hodnocení:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně, uvedla jsem všechny použité zdroje a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 14. ledna 2011

Michaela Ševčíková

Bibliografický záznam

ŠEVČÍKOVÁ, Michaela. *Teoretické a praktické aspekty budování vnitřního trhu Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. 2011. 127 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, PhD.

Anotace

Diplomová práce „Teoretické a praktické aspekty budování vnitřního trhu Evropské unie“ se zabývá procesem evropské integrace na příkladu budování, realizace a naplňování programu vnitřního trhu. Autorka se věnuje teoretické reflexi evropské ekonomické integrace, rozebírá formy ekonomické integrace a analyzuje jednotlivé teoretické koncepce. Autorka se zaměřuje na rozbor zásadních strategických dokumentů, které ovlivnily proces budování vnitřního trhu a jsou důležitým vodítkem pro odhalení překážek a bariér, které v historickém vývoji integračního procesu bránily a některé doposud brání dokončení vnitřního trhu. Zabývá se naplňováním čtyř základních svobod – volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu, které jsou nezbytným předpokladem pro efektivní fungování vnitřního trhu. Analyzuje praktické naplňování vnitřního trhu, identifikuje jeho základní překážky a zároveň nabízí možné způsoby řešení vedoucí k jejich odstranění. Práce nabízí srovnání výkonnosti ekonomik Evropské unie, USA a Číny.

Annotation

The Masters' thesis "Theoretical and practical aspects of building an internal market in the European Union" analyses the process of European integration on the example of creation, building and achieving the programme of an internal market. The author makes a theoretical reflection of European economic integration, identifies the forms of economic integration and analyses individual theoretical concepts. The Author concentrates on analyzing the fundamental strategic documents which influenced the process of building an internal market, and are an important guide for identifying obstacles and barriers which, in the history of the integration process, prevented (and some still are preventing) a successful completion of internal market. The thesis investigates the four basic freedoms – freedom of movement of goods, services, labour and capital – which are necessary preconditions for an effective functioning of an internal market. It analyses achievement of an internal market in practice, identifies its most fundamental obstacles and offers possible solutions that would remove them. The paper also offers a comparison of efficiency of economies of the European Union, the United States and China.

Klíčová slova

Evropská unie, evropská ekonomická integrace, vnitřní trh, integrační teorie.

Keywords

European Union, European economic integratiton, internal market, integration theories.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Irah Kučerové, PhD, za její ochotu, trpělivost a cenné připomínky, které vedly k úspěšnému dokončení diplomové práce. Drahým rodičům bych chtěla poděkovat za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	9
ÚVOD.....	10
1. TEORETICKÁ REFLEXE EVROPSKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE.....	14
1.1. FORMY EKONOMICKÉ INTEGRACE	16
1.2. TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K INTEGRACI	20
1.2.1 Klasické teorie ekonomické integrace	21
1.2.2 Federalismus	23
1.2.3 Funkcionalismus	24
1.2.4 Neofunkcionalismus	25
1.2.5 Realismus	26
1.2.6 Nový institucionalismus.....	27
1.2.7 Liberální mezivládní přístup	28
1.2.8 Víceúrovňové vládnutí (tzv. multilevel governance).....	29
2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY V OBLASTI VNITŘNÍHO TRHU.....	31
2.1. STRATEGICKÉ DOKUMENTY V OBLASTI VNITŘNÍHO TRHU PŘED ROKEM 1990	31
2.1.1 Bílá kniha dobudování vnitřního trhu z roku 1985.....	31
2.1.2 Jednotný Evropský akt (JEA)	32
2.1.3 Cecchiniho zpráva.....	33
2.2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY PO 1. 1. 1993 A HODNOCENÍ VNITŘNÍHO TRHU	35
2.2.1 Bílá kniha. Růst, konkurenceschopnost, zaměstnanost. Výzvy a cesty vpřed do 21. století. 1993	35
2.2.2 Dopady a efektivita vnitřního trhu, 1996	37
2.2.3 Akční plán vnitřního trhu, 1997	38
2.2.4 Strategie pro evropský vnitřní trh na období 1999- 2003	40
2.2.5 Vnitřní trh – deset let bez hranic, 2002.....	41
2.2.6 Strategie vnitřního trhu na období 2003-2006.....	42
2.2.7 Lisabonská strategie, 2000.....	44
2.2.8 André Sapir Report, 2003.....	48
2.2.9 Tváří v tvář výzvám, Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost, zpráva skupiny odborníků na vysoké úrovni vedené panem Wimem Kokem, listopad 2004.....	49
2.2.10 Sdělení jarnímu zasedání Evropské Rady. Společně k růstu a zaměstnanosti. Nový začátek Lisabonské strategie. Sdělení předsedy Barrosa po dohodě s místopředsedou Verheugenem, 2005	51
2.2.11 Vnitřní trh pro 21. století, 2007.....	52
2.2.1 Lisabonská smlouva	54
2.2.2 Nová strategie pro vnitřní trh, zpráva předsedovi Evropské komise J.M. Barrosovi od Maria Montiho, 2010	57
3. ČTYŘI ZÁKLADNÍ SVOBODY - VOLNÝ POHYB ZBOŽÍ, SLUŽEB, OSOB A KAPITÁLU	63
3.1. VOLNÝ POHYB ZBOŽÍ.....	68

3.2. VOLNÝ POHYB OSOB.....	69
3.3. VOLNÝ POHYB SLUŽEB	71
3.4. VOLNÝ POHYB KAPITÁLU	76
3.5. DOPROVODNÉ POLITIKY VNITŘNÍHO TRHU	77
4. VNITŘNÍ TRH V PRAXI - NÁSTROJE A DOPORUČENÍ NA ODSTRANĚNÍ BARIÉR NA VNITŘNÍM TRHU.....	80
4.1. SÍŤOVÁ ODVĚTVÍ A TRH SE SLUŽBAMI.....	81
4.2. VEŘEJNÉ ZAKÁZKY.....	83
4.3. PODNIKATELSKÉ PROSTŘEDÍ	85
4.4. TRANSPOZICE KOMUNITÁRNÍHO PRÁVA, IMPLEMENTACE LEGISLATIVY	87
4.5. REGULATORNÍ RÁMEC	90
4.6. RIZIKA SPOJENÁ S PŘEDČASNÝM PŘECHODEM DO VYŠŠÍ INTEGRACNÍ FÁZE.....	91
4.7. HETEROGENITA EVROPSKÉHO PROSTORU	94
4.7.1 Společné kulturní a duchovní hodnoty	94
4.7.2 Multikulturalismus	95
4.7.3 Evropské občanství.....	95
4.7.4 Migrace a pracovní mobilita.....	96
5. SROVNÁNÍ VÝKONNOSTI EKONOMIKY EU, USA A ČÍNY	98
ZÁVĚR	102
SUMMARY	106
SEZNAM LITERATURY	110
SEZNAMY TABULEK A GRAFŮ.....	117

SEZNAM ZKRATEK

ASEAN	Association of South East Asian Nations, Sdružení národů jihovýchodní Asie
CEFTA	Central European Free Trade Agreement, Středoevropská zóna volného obchodu
DPH	Daň z přidané hodnoty
ECU	European Currency Unit, Evropská měnová jednotka
EFTA	European Free Trade Association, Evropské sdružení volného obchodu
EHS	Evropské hospodářské společenství
EP	Evropský parlament
ESD	Evropský soudní dvůr
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
FSAP	Financial Sector Assessment Program, Akční plán finančních služeb
HDP	Hrubý domácí produkt
JEA	Jednotný evropský akt
LS	Lisabonská smlouva
MiFiD	Markets in financial Instruments Directive, Směrnice o trzích finančních instrumentů
MSP	Malé a střední podniky
NAFTA	Nord American Free Trade Agreement, Severoamerická dohoda o volném obchodu
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PP	Public procurements, veřejné zakázky
ŘS	Římské smlouvy
SE	Societas European, Evropská společnost

Vysvětlení používané terminologie

Pro program vnitřního trhu existují různá označení. Římské smlouvy (1957) použily termín „společný“ trh. Pojmenování „jednotný“ trh bylo poprvé uvedeno v Bílé knize dokončení vnitřního trhu z roku 1985. Jednotný evropský akt (1986) zavedl název „vnitřní“ trh, který má znamenat opravdovou liberalizaci v oblasti volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Lisabonská smlouva používá termín „vnitřní trh“. Dále budu v diplomové práci používat následující označení pro proces evropské integrace. Evropské hospodářské společenství (EHS) pro členské země do roku 1965, Evropská společenství (ES) či Společenství pro členské státy od roku 1965 do roku 1993 a Evropská unie (EU) pro členské státy po roce 1993.

ÚVOD

V období doznívající finanční a hospodářské krize a ve světle stále intenzivnějšího globálního soutěžení, zintenzivnění procesu konkurence mezi Evropskou unií, USA, Čínou, Indií a dalšími ekonomickými centry a integračními uskupeními, nabývá realizace a efektivní fungování vnitřního trhu EU zcela zásadního významu. Jedním z důvodů je dlouhodobé zaostávání tempa růstu ekonomiky, vyšší míra nezaměstnanosti a nižší produktivita v EU oproti výše uvedeným hospodářským celkům.¹ V souvislosti s relativně negativním vývojem výše uvedených makroekonomických veličin lze konstatovat, že zároveň dochází i ke snižování vnější konkurenceschopnosti EU. Současný stav vnitřního trhu bohužel nedovoluje úspěšnou nápravu této situace.

Integrační uskupení v jednotlivých formách (zóna volného obchodu, celní unie, společný trh, hospodářská a měnová unie, politická unie) existují v různých oblastech světa. Evropské integrační seskupení je však naprosto ojedinělé. Je postaveno na propojení a společné koordinaci jednotlivých politik suverénních států, dobrovolné harmonizaci a snaze o sladění ve vytyčených oblastech, na relativně vysokém počtu obyvatel (více než 500 milionů spotřebitelů s relativně silnou kupní silou, řadí se tak mezi největší co do počtu spotřebitelů i rozsahu působnosti), na vhodné geografické poloze a vysokém počtu členských států. Ze všech významných integračních seskupení má EU v současné době poměrně blízko k vytvoření politické unie, i když tato skutečnost není kodifikována v žádném z přijatých dokumentů.²

Cílem diplomové práce je zkoumání a analýza teoretických a praktických aspektů vzniku, budování a fungování vnitřního trhu Evropské unie. Vnitřní trh Evropské unie, který by měl být základním kamenem evropské integrace, nemá v současné době ve světě obdoby.

Již v Římských smlouvách, podle kterých došlo k založení Evropského hospodářského společenství, se v čl. 2 uvádí: „*Posláním společenství je vytvoření společného trhu³ a postupné odstraňování rozdílů mezi hospodářskými politikami členských států a tím podporovat harmonický rozvoj hospodářských činností ve Společenství, nepřetržitý a*

¹ Srovnej viz. tabulka č. 8.

² Již v roce 1970 byl představen plán lucemburského ministerského předsedy Pierra Wernera, který počítal se zavedením společné měny do roku 1980. V tomto plánu se používal tzv. měnový had a zahrnoval požadavek na konvergenci ekonomik. Hospodářská a měnová unie byla jasně deklarována jako předstupeň politické unie. Dále můžeme sledovat skrytý posun k politické unii již v samotném přejmenování, ke kterému došlo za předsednictví J. Delorse v Evropské komisi, kdy došlo k posunu názvu z Evropských společenství na Evropskou unii.

³ V dnešní terminologii vnitřního trhu.

vyvážený růst, vyšší stabilitu, rychlejší zvyšování životní úrovně a užší kontakty mezi členskými státy“.⁴ Cílem integračních snah a budování společného trhu má být odstranění překážek volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu, sladění některých národních předpisů nezbytných pro fungování společného trhu a vytvoření závazných pravidel, které by zaručovaly, že v rámci společného trhu nebude narušována hospodářská soutěž.⁵

Dle Římských smluv měl být společný trh vytvořen během dvanácti let ve třech etapách po čtyřech letech. Délka jednotlivých etap⁶ se mohla za určitých podmínek měnit a v rámci každé etapy byly vymezeny cíle a nástroje, které měly být během daného období dosaženy. Římské smlouvy byly v té době vysoce ambiciózním dokumentem. Za hlavní cíl si vytyčil ekonomickou spolupráci, která měla vést k vytvoření společného trhu. Bohužel již Zakládající smlouvy připouštěly mnoho výjimek, na které se mohly členské státy odkázat v případech ohrožení jejich hospodářské stability či v případě měnových potíží.

Volný pohyb zboží a osob se s určitými výhradami dařilo postupně liberalizovat. Vážnější problémy se však objevovaly při postupné liberalizaci v oblasti volného pohybu služeb (zvláště pak v licenční politice, uznávání kvalifikace a vzdělávání) a v oblasti volného pohybu kapitálu (odlišná devizová politika, opatření a předpisy).

Celní unii (nižší integrační formu) se podařilo vytvořit prakticky již v roce 1968, téměř dva roky před plánovým datem. Zahrnovala pouze část spotřebního a průmyslového zboží. Netýkala se však zemědělských komodit a části potravinářského zboží. Tyto podléhaly režimu společné zemědělské politiky. Podle mnohých ekonomů, politologů, sociologů, ale i politiků neschopnost uplatnit celní unii v té době i pro oblast zemědělských komodit přineslo zárodky dnešního administrativně-byrokratického a protekcionistického fungování a řízení Evropské unie.⁷

S realizací společného trhu to však bylo mnohem složitější a to zejména v souvislosti s ekonomickou a politickou atmosférou, která v 70. letech v Evropě převládala.⁸ Ta se nesla

⁴ Smlouva o založení EHS.

⁵ Smlouva o založení EHS.

⁶ Pokud by byla zavedena přechodná období, mohlo toto období být prodlouženo o 3 roky.

⁷ Prakticky dodnes existují určité bariéry (skyté či zjevné) pro pohyb zemědělských komodit. Často to bývá spojováno s protesty různých zájmových zemědělských skupin. Skrytá ochranná opatření jsou uplatňována i pomocí různých interpretací fytohygienických norem, certifikáty původu, ale i pomocí ekonomických nástrojů, kdy se uplatňuje diferenciovaná dotační politika vůči jednotlivým zemím EU.

⁸ Pád Bretton-woodského měnového systému, problém s hlasováním v Radě ministrů EU, tzv. lucemburský kompromis, vzestup nových konkurentů (Japonsko, Hongkong, Tchaj-wan, Singapur, Jižní Korea). V této nepříznivé situaci byly hnací silou evropské integrace zejména rozsudky Evropského soudního dvora.

v duchu zavádění nových protekcionistických a ochranných opatření ze strany jednotlivých vlád. Ropné šoky způsobily rychlý nárůst cen ropy a dalších komodit a měly celosvětový dopad. Tato situace spojená se stagflací a slumpflací, ochranou domácích výrobců, nezájmem a neochotou spolupracovat na dokončení vnitřního trhu, vedla k zastavení snah o prohlubování integračního procesu. To se projevilo v konečném důsledku ve zpomalení a později snižování konkurenceschopnosti hospodářství. Sedmdesátá léta bývají označována za dekádu ekonomické stagnace.

Osmdesátá léta se již nesla ve znamení většího ekonomického, ale i politického uvolnění, Evropa po nelehkém ekonomickém desetiletí začala zase nabírat na výkonnosti. Dochází k odklonu od uplatňování keynesiánské hospodářské politiky, která byla ideovou doktrínou od doby Velké hospodářské krize. V řadě evropských států, ale i v USA se dostávají do popředí nové ekonomické teorie (monetarismus, škola racionálního očekávání, ekonomie strany nabídky). Tyto teoretické koncepce místo politiky státních zásahů a intervencionismu, kladou důraz na vytváření tržně konformního prostředí, liberalizační procesy, privatizaci, snižování státních zásahů a ochranu soukromého vlastnictví.

K určitému posunu EHS, resp. ES došlo v polovině osmdesátých let, kdy byla ustanovena nová Evropská komise a do jejího čela usedl Francouz Jacques Delors. Tato komise bývá označována jako hnací motor integrace. Eurokomisařem pro obchod, který byl zodpovědný za oblast vnitřního trhu, se stává Brit Lord Arthur Cockfield. Pod vedením tohoto konzervativního politika z Velké Británie byl vypracován kritický dokument s názvem „*Bílá kniha dokončení vnitřního trhu*“,⁹ který byl z mého pohledu pro úspěšné pokračování evropské integrace zásadní a který stanovil termín vytvoření vnitřního trhu od 1. ledna 1993.

V diplomové práci si kladu za cíl zodpovědět následující hypotézy:

- *Je v současné době vnitřní trh EU (čtyři základní svobody) již vytvořen a dokončen nebo toto úsilí pořád zůstává jen přáním, nenaplněnými sliby a ambicemi? Kde vězí hlavní faktory a překážky případného neúspěchu?*
- *Je vůbec možné vytvořit fungující vnitřní trh v podmínkách suverénních států (které jako hlavní aktéři rozhodovacího procesu hájí především národní zájmy) v rámci EU a lze vytvořit fungující vnitřní trh také v současné dynamické době procesu globalizace?*

⁹ Podle (Kučerová, 2010 : 131) se předchůdcem budoucí Bílé knihy o vnitřním trhu z roku 1985 stal Narjesův plán, který se týkal především odstraňování netarifních překážek. Byl zpracován v letech 1982 – 1983.

- *V jaké fázi (formě) integračního procesu se současná Evropská unie nachází? Nesnaží se Evropská unie dosáhnout vyšší formy integrace, aniž by dokončila tu, která ji logicky předchází?*
- *Tvoří současné státy Evropské unie s různými daňovými, sociálními systémy, rozdílnou hospodářskou politikou, rozdílným průběhem fází hospodářského cyklu a ekonomickou výkonností a také odlišnou kulturní tradicí „optimální“ oblast pro realizaci programu vnitřního trhu a na něho navazující projekt hospodářské a měnové unie?*

V první části diplomové práce se pro lepší přehlednost a pochopení časových a logických souvislostí, zabývám teoretickými aspekty evropské ekonomické integrace a teoretickými přístupy k evropské integraci. V druhé části práce rozebírám a analyzuji oblast vnitřního trhu z pohledu zásadních strategických dokumentů, které jsou důležité pro zkoumanou problematiku včetně Lisabonské strategie a Lisabonské smlouvy. Třetí část zkoumá a analyzuje čtyři základní svobody (tj. volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu), na kterých je vnitřní trh postaven. Čtvrtá část je zaměřena na analýzu příčin, překážek a faktorů, které z mého pohledu nejvíce brání dobudování efektivního funkčního vnitřního trhu. V této části navrhuji některá vlastní doporučení. Poslední část diplomové práce se zabývá komparací vybraných makroekonomických ukazatelů hospodářství EU, USA a Číny.

K dosažení stanovených cílů diplomové práce bylo nezbytné prostudovat relevantní odbornou literaturu, významné strategické dokumenty a materiály vztahující se k oblasti vnitřního trhu. Dalším předpokladem k napsání této práce bylo sledování aktuálních trendů v předmětné oblasti, které jsem mohla doplnit a rozšířit o některé vlastní empirické zkušenosti a znalosti.

Metodický postup práce spočívá na použití empiricko-analytického přístupu na příkladu případové studie fungování vnitřního trhu Evropské unie v souvislosti s aplikací teorie ekonomické integrace a teoretickými přístupy k integračnímu procesu.

V diplomové práci používám následující metody:

- abstraktně-modelový přístup k programu vnitřního trhu
- metodu komparace vybraných makroekonomických ukazatelů Evropské unie s dalšími světovými ekonomikami (USA, Čína) v souvislosti s realizací agendy vnitřního trhu
- metodu syntézy zpracovaných informací a podkladů, které jsem se snažila propojit do logického celku a současně s vlastním přínosem zodpovědět na zvolené hypotézy a splnit stanovené cíle diplomové práce.

1. TEORETICKÁ REFLEXE EVROPSKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

Teoretické vymezení a jasné definování pojmu „integrace“, „ekonomická integrace“ či „evropská integrace“ je poměrně složité. Interpretace jednotlivých autorů se liší. Neexistuje univerzální a jednotná definice.

Mezi nejčastěji užívané definice pojmu integrace patří od Haase (1958 : 16), který uvádí, že: „integrace je proces, v rámci kterého jsou političtí aktéři z rozdílného národního prostředí vedeni k tomu, aby přesunuli svoji loajalitu, očekávání a politické aktivity k novému centru, jehož instituce disponují jurisdikcí nad již existujícími státy, nebo ji alespoň požadují“.

Základní východiska pro formování integračních snah nacházíme v poměrech, které panovaly v Evropě od druhé poloviny 40. let 20. století. Užší spolupráce v ekonomické oblasti měla být výhodná pro všechny členy integračního uskupení. Vytvoření většího hospodářského prostoru mělo působit jako protiváha dvou supervelmocí (USA, SSSR), které se zformovaly po skončení druhé světové války. Jedním z politických podnětů byla snaha o eliminaci případného dalšího válečného konfliktu jako prostředku řešení sporů. Svou roli tu hrála velmi dlouhá rivalita mezi Francií a Německem. Celý proces měl být realizován prostřednictvím prohloubení společenství mezi národy.¹⁰ Důležitou roli také sehrály faktory ideologické, bezpečnostní a geopolitické. „Motivem integračních snah je překonání hranic v určitých oblastech tak, aby regionální trh byl plně liberalizován a vykonával poté funkci trhu národního“ (Kučerová, 2010 : 56).

Haas pokládá evropskou integraci za „sui generis“, to znamená, že není opakovatelná kdekoli jinde na světě. To potvrzuje i Drulák (2003 : 187), který, považuje evropskou integraci za naprosto unikátní fenomén mezinárodních vztahů, který se projevuje mimo jiné i v dobrovolném odevzdávání části národních kompetencí na nadnárodní úroveň (Drulák, 2003 : 187).

Pro aktivity, jež se členské státy rozhodly přenést na nadnárodní úroveň, byly v průběhu vývoje evropské integrace postupně zřizovány společné orgány, instituce a různé agentury. Mezi nejdůležitější patří Evropská komise, Rada EU, Evropský parlament, Evropský soudní dvůr, Evropský účetní dvůr, Evropská centrální banka a další instituce a poradní orgány.

¹⁰ Tento podnět můžeme sledovat již v preambuli Smlouvy o založení ESUO z roku 1951.

Pelkmans (2006 : 2) definuje ekonomickou integraci jako odstranění ekonomických hranic mezi dvěma nebo více státy. Neexistují žádné apriori důvody se domnívat, že by ekonomické hranice musely splývat s geografickými, to znamená, že státy jsou ohraničeny územním vymezením a ekonomiky mají své ekonomické hranice. V tomto kontextu může zajímavě vyzníť např. proces sjednocování Itálie na počátku druhé poloviny 19. století. „Bohatý sever“ se spojil s „chudým jihem“ mimo jiné i za účelem ekonomického pozvednutí jihu. Přestože od tohoto aktu již uplynulo více než jedno a půl století, ani během tak dlouhé doby se nepodařilo tyto disproporce odstranit. A to integrační proces probíhal v podstatě v rámci sjednocení jednoho státního útvaru. Byla zavedena jednotná měna a byla používána společná fiskální politika. Na druhou stranu je zřejmé, že u některých zemí přirozeným vývojem „splynuly“ ekonomické a vlastně i teritoriální ohraničení. Možná jsou to země, které v budoucnosti budou základním stavebním kamenem „nové hospodářské a měnové unie“. Mezi ně si dovoluji přiřadit Německo, Rakousko, Lucembursko případně Nizozemí a případně část nebo celou Belgii.

Balassa (1966 : 25) pojímá evropskou integraci jednak jako proces odstraňování bariér v mezinárodním obchodě a v oblasti pohybu výrobních faktorů, a zároveň jako stav neexistence diskriminačních opatření mezi jednotlivými státy. Ekonomická integrace znamená odstranění překážek v obchodu a v pohybu investic včetně zavedení soutěžních pravidel na trzích práce a kapitálu (Dinan, 2000). Toto pojetí integrace vychází z určitého zjednodušení a týká se především konspektu tzv. negativní integrace.¹¹

Podstatný význam ekonomické integrace lze spatřovat ve zvýšení současné nebo potenciální konkurence. Konkurenci tvoří různí účastníci trhu (domácí subjekty, skupina zemí atd.) (Pelkmans, 2006 : 3). Problémem však je, že tyto teoretické závěry jsou v ekonomické praxi často deformovány nadměrnými zásahy decizní sféry, které v mnohých případech vytvářejí svým regulatorním rámcem nové překážky pro subjekty, které by se ucházely o vstup do odvětví, ale i pro ty, které již v něm jsou.

¹¹ Negativní integrace je zaměřena na odstraňování překážek bez potřeby vytvářet institucionální zázemí a je založena na liberalizaci vzájemného obchodu na bázi mezivládní spolupráce. Naproti tomu pozitivní integrace je charakteristická vytvářením nového institucionálního zázemí, které bude sloužit jako nástroj k rozvoji další integrace.

Pojem ekonomická integrace se stal označením tak běžně používaným, že navozuje dojem, že se jedná o termín zavedený a s dlouhodobou historií. Ve skutečnosti se však toto označení objevuje až po druhé světové válce (Molle, 2006 : 4).

1.1. Formy ekonomické integrace

Podle předmětu zkoumání rozlišujeme dva typy integrace:

- 1) Mikroekonomickou – jedná se o různé formy slučování činností výrobních faktorů či institucí (firem), které tyto výrobní faktory (činitele) používají pro svou činnost. Mikroekonomická integrace se jako pojem nepoužívá příliš často. Spíše se zažily termíny jako je sloučení firmy, fúze (horizontální, vertikální), akvizice, převzetí firmy, nepřátelské převzetí firmy atd.
- 2) Makroekonomickou, která se odehrává mezi jednotlivými hospodářskými aktéry, jako jsou státy, jednotlivé ekonomiky. Makroekonomická integrace se dotýká všech oblastí společenského života: hospodářské, politické, sociální, kulturní, geografické a dalších.

Ekonomickou integraci můžeme obecně rozdělit do následujících forem, které představují různé stupně dosažené integrace.¹²

- 1) zóna volného obchodu
- 2) celní unie
- 3) společný trh
- 4) hospodářská a měnová unie
- 5) politická unie

Tabulka č. 1 uvádí stupně ekonomické integrace včetně stručné charakteristiky dle Balassy (1966).¹³ Z jeho vymezení ekonomické integrace vychází většina ekonomů s vlastními modifikacemi dodnes. Některé jeho charakteristiky se však později ukázaly jako nedostatečné. Zejména se jedná o prvky pozitivní integrace v rámci jednotlivých stupňů, resp. jejich absence v celní unii a společném trhu.¹⁴

¹² Používá se také označení stupně, fáze. Samotné označení forem se u různých autorů může lišit včetně počtu stupňů. Srovnej Balassa, (1961 : 26); Slaný, (2003 : 228); Pelkmans, (2006 : 7); Molle, (2006 : 10-11); Moussis, (2008 : 69 – 70).

¹³ Béla Balassa byl americký ekonom maďarského původu, který se mimo svoji teorii ekonomické integrace proslavil tzv. Balassa-Samuelson efektem, který objasňuje proces ekonomického dohánění vyspělých států méně vyspělými ekonomikami. Více viz. Balassa (1964, 585:596).

¹⁴ B. Ballasa později sám přehodnotil vlastní klasifikaci a uznal, že určitá část pozitivní integrace se ve formě společného trhu vyskytuje.

Tabulka č. 1 - Stupně ekonomické integrace

	Vymezení	Charakteristika/Klasifikace
Pásmo volného obchodu	<ul style="list-style-type: none"> • zrušení tarifů a kvót mezi členskými zeměmi • členské země si zachovávají národní tarify (a kvóty) vůči třetím zemím 	<ul style="list-style-type: none"> • podstata definice GATT • žádná pozitivní integrace
Celní unie	<ul style="list-style-type: none"> • odstranění vzájemných bariér mezi členskými zeměmi na trhu výrobků (zboží) • zavedení společných tarifů pro obchod s třetími zeměmi 	<ul style="list-style-type: none"> • podstata definice GATT • žádná pozitivní integrace
Společný trh	<ul style="list-style-type: none"> • realizace celní unie včetně odstranění omezení pohybu výrobních faktorů 	<ul style="list-style-type: none"> • nad rámec GATT • definice by měla také zahrnovat služby • žádná pozitivní integrace
Hospodářská unie	<ul style="list-style-type: none"> • společný trh s určitým stupněm harmonizace národních hospodářských politik za účelem odstranění diskriminace, která vzniká jako důsledek rozdílnosti této politiky v různých státech 	<ul style="list-style-type: none"> • pozitivní integrace • extrémně vágní
Úplná ekonomická integrace	<ul style="list-style-type: none"> • sjednocení měnové, fiskální, sociální a anticyklické politiky • zřízení nadnárodního orgánu, jehož rozhodnutí jsou pro členské státy závazná 	<ul style="list-style-type: none"> • vize jednotného státu, centralismus • nadnárodní princip

Zdroj: Pelkmans (2006 : 7), Balassa, 1966

Zóna volného obchodu

Cílem je odstranění bariér (cla a různé kvantitativní restrikce), které brání vzájemnému obchodu se zbožím, zpravidla pouze průmyslovým.¹⁵ Jednotlivé země si ponechávají vlastní režim v obchodní politice (celní oblast) vůči třetím zemím, v důsledku toho je zachována kontrola na hranicích členských států. Státy tehdejšího Evropského hospodářského společenství dospěly do této fáze v roce 1965. Jako příklad zóny volného obchodu v Evropě i ve světě uvádím EFTA, CEFTA, NAFTA, ASEAN. Zóna volného obchodu je typickým příkladem negativní integrace.

Celní unie

Jedná se o vyšší formu integrace, kde dochází mezi zúčastněnými zeměmi k vzájemnému odstranění bariér¹⁶ v obchodu se zbožím. Je zavedena společná obchodní politika vůči třetím zemím včetně společného celního sazebníku. Kontrola i proclívání probíhají na vnějších

¹⁵ Nejedná se např. o zemědělské komodity, určité potraviny a další komodity.

¹⁶ Nadále se však mohou vyskytovat některé skryté překážky při pohybu zboží např. z důvodů odlišných technický předpisů, nepřímých daní atd.

hranicích. Státy ES zavedly celní unii již v polovině roku 1968 s předstihem roku a půl oproti původně stanovenému datu.

V případě, že probíhá proces negativní integrace, není jisté, že bude dosaženo optimální stavu v rámci celní unie z důvodu tzv. suboptimálního efektu.¹⁷ Ten může být eliminován použitím pozitivní integrace, protože i na domácích trzích je volná konkurence podporována institucemi politiky hospodářské soutěže (Slaný, 2003 : 235).

Základní efekty plynoucí z ekonomické integrace v rámci celní unie lze charakterizovat:¹⁸

1) Ekonomické efekty vyplývající mimo jiné z teorie komparativních výhod

- Vytváření obchodu (trade creation). Zvyšuje se mezinárodní směna z důvodu rozdílných jednotkových cen i cenových hladin v jednotlivých ekonomikách, při které dochází k nahrazení dražší domácí produkce levnější z jiného členského státu.
- Odklon od obchodu (trade diversion). Ve snaze eliminovat zboží z třetích zemí stojících mimo integrační uskupení, dochází k protekcionářským opatřením, zavedením cel na toto levnější zboží.¹⁹
- Omezení obchodu (trade suppression). Protekcionistická forma zásahu, kdy celní tarify jsou vůči třetím zemím uplatňovány společně a jsou vyšší než v období před vstupem do celní unie.
- Nedostatečnost nabídky (supply-side diversion). V důsledku určitého omezení na straně nabídky (např. nedostatek produkčních kapacit), se snižuje vývoz do nečlenských zemí.

2) Vliv na zvýšení ekonomické úrovně. Tam kde existuje celní unie, zároveň obecně platí, že ekonomicky vyspělé země jsou podstatně více zapojeny do mezinárodní dělby práce, než země méně rozvinuté. Zároveň platí pozitivní korelace mezi výkonností ekonomiky a zapojení ekonomiky do mezinárodního obchodu. Exportně orientované země mohou

¹⁷ Suboptimální efekt znamená, že zavedení celní unie nemusí mít na všechny její státy pozitivní vliv. Závisí totiž na adaptačních schopnostech jednotlivých států, rozsahu nákladů produkce, úsporách z rozsahu a také na rychlosti jejich restrukturalizace (Šrein, 1999).

¹⁸ El-Agraa , 2004 119 : 122.

¹⁹ Dříve zemědělské komodity z produkčních oblastí Afriky, v současné době snaha o eliminaci různého zboží z Číny, Indie a JV Asie. Vytváření obchodu a odklon od obchodu použil ve svém díle „The Customs Union Issue“ již v roce 1950 kanadský ekonom Jacob Viner.

realizovat úspory z rozsahu, získávají rozsáhlejší odbytiště, ale i vyšší zahraniční investice.

- 3) Vliv na platební bilanci. Celní unie posiluje běžný účet platební bilance v případě, že export je vyšší než import. Obecně platí, že vývoj jednotlivých součástí platební bilance ovlivňuje pohyb devizového kurzu.
- 4) Vliv na ekonomický růst. Uplatňování celní unie stimuluje ekonomický růst, protože odstraňuje překážky v mezinárodním obchodě a tím uvolňuje potenciál k vyšší spotřebě (zvyšuje se poptávka), která působí jako růstový podnět na nabídku.

Společný trh²⁰

V rámci společného trhu dochází k dalšímu odstranění překážek ve volném pohybu služeb a výrobních faktorů (práce a kapitálu). Dochází k postupné integraci trhu. Vytvářejí se společná pravidla (např. v oblasti hospodářské soutěže), společné normy (hygienické, bezpečnostní aj).

Můžeme také sledovat tzv. spill-over efekt (efekt přelévání) společného trhu v dalších oblastech. V Evropské unii se jedná o doprovodné politiky vnitřního trhu např. ochrana životního prostředí, ochrana spotřebitele, sociální a regionální politika atd.

Hospodářská a měnová unie

V této fázi dochází k provádění společné měnové politiky prostřednictvím centrální autority a zavedení jednotné měny. Jednotlivé členské státy vykonávají vysoký stupeň koordinace národní hospodářské politiky, v některých významných sektorových oblastech probíhá jejich harmonizace.

Již na počátku 60. let Robert Mundell²¹ (1961) zformuloval v *Teorii optimální měnové oblasti* základní předpoklady pro fungování měnové unie, resp. za jakých podmínek je výhodné zavést společnou měnu. Dle této teorie by státy, u kterých nedochází k dostatečné mobilitě pracovní síly, ceny a mzdy nejsou flexibilní,²² existují diametrální rozdíly v produktivitě práce, neměly zavádět společnou měnu, ale používat systém volně pohyblivých kurzů. Z tohoto teoretického pohledu státy EU dosud netvoří optimální měnovou oblast, protože nesplňují výše uvedené základní podmínky, jak je tomu např. v současné době v USA.

²⁰ Někteří autoři předřazují této fázi ještě jeden stupeň – jednotný trh zboží.

²¹ Robert Mundell je nositel Nobelovy ceny za ekonomii za rok 1999.

²² Existují diametrální rozdíly v cenové struktuře.

Země, které nezavedly společnou měnu, provádějí autonomní měnovou politiku a mají možnost ovlivňovat hospodářský cyklus prostřednictvím změny kurzu (devalvace či revalvace), peněžní zásoby, změnou úrokových sazeb, operacemi na devizovém trhu atd. Státy, které vstoupí do eurozóny, o výše uvedené nástroje přicházejí.

Politická unie

Nejvyšší možná fáze integrace. Národní státy odevzdávají převážnou část svých kompetencí, vzdávají se své suverenity ve prospěch vytvoření jednotného politického celku. Provádějí společnou vnitřní, zahraniční, obrannou a bezpečnostní politiku.

Molle (2006 : 11) rozlišuje kromě politické unie ještě tzv. „full union“, kdy dochází ke kompletnímu sjednocení, nastává virtuální situace, jako by všechny politiky probíhaly v rámci jedné země.

V souvislosti s vývojem Evropského společenství se používají následující charakteristiky: „deepening“, „widening“, a enlargement (Pelkmans, 2006 : 16). Deepening je označení pro prohlubování integračního procesu v oblasti ekonomické liberalizace, odstraňování překážek, integraci trhu. K deepeningu ve vývoji evropské integrace docházelo na základě revize Římských smluv, tj. přijetím Jednotného evropského aktu, Maastrichtské smlouvy, Amsterodamské smlouvy, Smlouvy z Nice a také Lisabonské smlouvy. Widening představuje rozšíření integrace do dalších oblastí jako je regionální politika, ochrana spotřebitele, podpora vědy a výzkumu, ochrana životního prostředí, sociální politika²³ ale můžeme do této kategorie zařadit např. Wernerův plán, Evropský měnový systém nebo Schengenskou smlouvu. Enlargement se používá pro rozšíření členské základny o nové země. Kučerová (2010 : 66) však jako vhodnější považuje členění dle kritéria zvyšování počtu členů na „accessing“, a „enlargement“,²⁴ tj. připojení a rozšíření a dle kritéria posunů ve formulaci integračních cílů na „spill-over“, „deepening“, „widening“, tj. přelévání, prohlubování, rozšíření. Dále „broadening“ pro vymezení rozšiřování integračního procesu do dalších sektorů.

1.2. Teoretické přístupy k integraci

Evropskou ekonomickou integraci a jednu z jejích forem – společný resp. vnitřní trh by bylo obtížné posuzovat bez zhodnocení historického vývoje a reflexe klasických politologických²⁵

²³ Srovnej Kučerová (2010: 68). Tyto aktivity klasifikuje spíše jako projev deepeningu.

²⁴ Srovnej u Kučerová (2010 : 67) označení accessing a enlargement.

²⁵ Federalismus, funkcionalismus, neofunkcionalismus.

a moderních integračních teorií²⁶. Ve svém předchozím výkladu jsem se věnovala teorii ekonomických integračních procesů včetně efektů, které jsem rozebrala v jednotlivých formách ekonomické integrace. Bezpochyby přínosy ekonomické integrace záleží mimo jiné na institucionálním uspořádání jednotlivých integračních celků či seskupení. Toto konstatování se týká i EHS (resp. EU). V každém případě je nutné mít na paměti, že bez politické integrace může kladně působit tzv. negativní integrace. Ale bez politické integrace se nemůže dlouhodobě uspokojivě naplňovat proces pozitivní integrace. Pro pochopení všech souvislostí je nutné si vymezit jednotlivé teoretické přístupy, které se v historickém vývoji integračního procesu postupně prosazovaly a jejichž teoretické postuláty bylo možné ověřovat v rámci probíhající evropské integrace. Některé koncepty byly opuštěny pro jejich nemožnou praktickou aplikaci, některé z nich byly modifikovány a rozpracovány dále.

1.2.1 Klasické teorie ekonomické integrace

Příčiny, vývoj, formování a důvody prohlubování integračního procesu můžeme zkoumat z hlediska dvou základních přístupů: liberálního (zastoupen funkcionalisty nebo neofuncionalisty) a institucionálního (označován také jako dirigistický).

Liberální teorie ekonomické integrace

Dle této teorie by měla probíhat liberalizace bez intervencionistických nástrojů prostřednictvím působení tržních sil na základě nabídky a poptávky při respektování spontánního vývoje.

Nástup totalitních režimů v první třetině 20. století (SSSR, Německo, Itálie, Španělsko, Portugalsko) a Velká hospodářská krize s sebou přináší odklon od tržně konformních nástrojů hospodářské politiky k státně paternalistickým. Ty se projevují i v rámci domácího nacionalismu. K návratu tržně-konformních koncepcí dochází po druhé světové válce v souvislosti s uplatňováním ordoliberalismu v Německu, další oživení těchto myšlenek nastalo až v 80. letech 20. století a je spojováno s působením Margaret Thatcherové ve Velké Británii.

Mezi hlavní představitele tohoto směru patří Gottfried Haberler (1933), který na ekonomickou integraci nahlíží jako na projev mezinárodní dělby práce. K liberalizaci bude docházet podle jeho názoru na základě mezinárodního obchodu a směny. Wilhelm Ropke, označován za

²⁶ Realismus, liberální mezivládní přístup, nový institucionalismus, víceúrovňové vládnutí.

ortodoxního stoupence liberálního (resp. funkcionálního) pojetí, navrhuje návrat do stavu před první světovou válkou, protože považuje toto období za optimální pro rozvoj mezinárodního obchodu. Mezi základní znaky tohoto období řadí konvertabilitu měn, racionální dělbu práce a tržní a cenové společenství (Balassa, 1966 : 12-13). Andreas Predohl objasňuje proces integrace prostřednictvím tzv. gravitačních polí, jejichž potenciál se pak šíří do dalších míst (Kučerová, 2010 : 70). Mezi další významné pozdější představitele patří zejména David Mitrany a Ernst Haas, jejichž přístupům k integraci se budu více věnovat v kapitole funkcionalismus a neofunkcionalismus.

Institucionální teorie ekonomické integrace

Zastánci této teorii neuznávají plně mechanismy volného trhu, které dle jejich názoru nejsou schopny bez institucionální podpory zajistit ekonomickou stabilitu. Nezbytnou roli v jejich pojetí hraje harmonizace, koordinace hospodářských politik a státní zásahy. K tomuto účelu mají být zakládány instituce (stávají se samostatnými aktéry), které budou sloužit k pozitivnímu naplňování integračního procesu a ovlivňování jeho další formování. Myrdal (1956) chápe integraci jako ideál rovných příležitostí, jehož naplnění není možné uskutečnit v rámci volného trhu. Je tak nezbytné provádět státní zásahy např. v redistribuci důchodů.

Jan Tinbergen pojímá ekonomickou integraci jako jednu ze složek uplatňované hospodářské politiky států, která má sloužit k realizaci cílů hospodářského rozvoje. Dle Tinbergena (1954) existují dva základní přístupy k integraci: pozitivní a negativní.²⁷ Pozitivní integrace je charakteristická vytvářením nového institucionálního zázemí, které bude sloužit jako nástroj k rozvoji další integrace. Negativní integrace je zaměřena na odstraňování překážek bez potřeby vytvářet institucionální zázemí, je založena na liberalizaci vzájemného obchodu na bázi mezivládní spolupráce. Platí, že čím vyšší fáze ekonomické integrace je dosahováno, tím více pozitivní integrace nahrazuje negativní.

Na pomezí mezi těmito dvěma přístupy (liberálním a institucionálním) stojí ekonom a teoretik Béla Ballasa (1966). Uznává proces liberalizace mezinárodního obchodu, na druhou stranu však připouští existenci institucionálního zázemí k vyrovnávání negativ spojených s realizací hospodářské politiky.

²⁷ Toto označení nemá nic společného s hodnotícími soudy.

1.2.2 Federalismus

Federalismus lze považovat za jednu z historicky nejstarších teorií integračních procesů. Některé fundamenty můžeme spatřovat již v díle Johna Locka, jehož politická filozofie je postavena na myšlence společné smlouvy, která se uzavírá k ochraně osobního vlastnictví a osobních práv. Lockovo dílo inspirovalo i text americké Deklarace nezávislosti. Již po první světové válce můžeme sledovat aktivismus např. hraběte Coudenhove-Kalergiho (a jeho Panevropy), kde usiloval o vytvoření „Spojených států Evropských“ po vzoru USA.

Svého vrcholu se tento směr dočkal na konci 40. let a začátku 50. let 20. století. V roce 1941 vydávají představitelé italské radikální levice Altiero Spinelì a Ernesto Rossi „*Manifest z Ventotene*“, který je považován za zásadní dílo pro zastánce federalismu. Tento radikální text podněcuje k reorganizaci Evropy. Volá po vzniku evropské federace, ve které vidí nástroj k řešení problémů, které nedokázal zajistit národní stát (reakce na agresi ze strany hitlerovského Německa). Další snahou o oživení federalistických myšlenek bylo svolání Evropského kongresu, který se konal v roce 1948 v Haagu. V rámci tohoto směru existují dva proudy, které chtějí dospět k federativnímu uspořádání. Každý ale volí jinou intenzitu k jeho dosažení. Střetávají se gradualisté, kteří prosazují postupné změny se zastánci radikální rychlé změny, kteří požadují vytvoření a zavedení ústavy.

Princip federalismu spočívá v zachování existence relativně samostatných států v kombinaci s vytvořením centrální vlády. Jsou nastavena pravidla dělby moci mezi centrální vládou a vládami regionálními. Snahou je, aby byly koordinovány základní hospodářsko-politické cíle. Hospodářská činnost je politicky zastřešena státním útvarem, kde dochází nejenom k dělbě výkonné moci, ale i k dělbě zákonodárné a soudní moci. Podle federalistické teorie integrace by mělo dojít nejprve k vytvoření státních institucí, na které by navazoval výkon hospodářské integrace.

Koncepce federalistického uspořádání je jedním z přístupů, na základě kterého Evropské hospodářské společenství vznikalo, i když se to explicitně ne příliš často připouští. V souvislosti s dosud nenaplněnými principy společného trhu a problémy, které se projevují např. v rámci fungování hospodářské a měnové unie, zvláště pak eurozóny, je naprosto zjevné, že nenaplnění federalistických principů může vést v dlouhém časovém období až i k rozpadu eurozóny.

Kritika federalismu se týká především jeho nevědeckosti a vnitřní nekonzistence. „Federalismus se totiž vyznačuje zvláštní kombinací nedůvěry v moderní stát vestfálského

typu a představy, že nadnárodní útvar, jež chtějí federalisté vytvořit, se bude tomuto státu velmi podobat“ (Kratochvíl, 2008 : 59). U federalistického přístupu je patrné, že za jistých okolností může dojít k vážnému ohrožení fungování demokratických principů. Klasickým případem je například rozpad federativní Jugoslávie, který vedl až k válečnému konfliktu.²⁸ Příkladem téměř bezkonfliktního rozpadu federativního politického uspořádání je na druhou stranu rozpad Československa.

1.2.3 Funkcionalismus

Funkcionalismus vychází z liberálního přístupu politického myšlení a objevuje se ve 30. letech 20. století. „Za základní východisko funkcionalismu se obecně považuje myšlenka Adama Smithe, že prosperita se zvyšuje spolu s rostoucí dělbou práce a dělba práce zase vzrůstá s rozšiřováním trhů, díky čemuž by měly mít všechny strany zájem na mezinárodní spolupráci a vytváření světového trhu“ (Fiala, 2007 : 62).

Funkcionalismus lze charakterizovat tím, že optimální ekonomické vazby na jednotlivých trzích vznikají na nejnižší úrovni, tedy mezi jednotlivými subjekty trhu. Integrace by se tak měla odehrávat odděleně v nepolitické oblasti. Funkcionalisté vychází z předpokladu, že státní uspořádání není důležité. Stát není schopen plnit funkční roli k zajištění veřejného blaha, protože se tradičně soustřeďuje především na svoji mocenskou politiku. V případě funkcionalismu se neuplatňuje územně-politické členění resp. teritoriální, ale ke spojení dochází na základě účelovosti, hodnocení přínosů. Integrace by měla probíhat sektorově.

Nejvýznamnějším představitelem tohoto směru je David Mitrany.²⁹ Vyzývá k překonání státocentrismu (vzájemná kooperace národních států povede k postupnému omezení jejich suverenity) a nahrazení vládnoucí politické elity technokraty, u kterých věří, že se budou chovat apoliticky ve veřejném zájmu. S Mitrany je spojen termín tzv. mechanismu větvení (ramification), který znamená úspěšné funkcionální rozšiřování integrace do dalších nepolitických oblastí, včetně vzniku funkčních organizací, které budou nezávislé na jednotlivých státech a budou schopny vykonávat činnosti dříve suverénních států. Mitrany nepovažuje evropskou integraci, resp. založení EHS za typ funkcionální integrace a to z důvodu geografického nikoliv funkčního vymezení a dále pak přetrvávajícího silného

²⁸ I při uvědomění si toho, že federativní uspořádání bývalých socialistických států nemuselo být uspořádáním veskrze demokratickým.

²⁹ David Mitrany byl politolog rumunského původu, který se zabýval především otázkou mezinárodních vztahů po první a druhé světové válce. Jeho dílo „A working Peace System“ z roku 1943 se stalo základním teoretickým východiskem pro funkcionalismus.

politického vlivu. Nejblíže se k funkcionálnímu modelu blížilo ESUO nebo v současné době Mezinárodní měnový fond.

Funkcionalismus bývá kritizován v souvislosti s tím, že nebere v potaz širší souvislosti integračního procesu, víry oddělení světa politiků a technokratů (odborníků), ale také pro jeho jistý idealismus.

1.2.4 Neofunkcionalismus

Tato teoretická koncepce vychází z fungování spontánního řádu v rámci hospodářských vztahů a dostává se do popředí od konce 50. let 20. století. Až poté, co vzniknou fungující trhy, by mělo dojít k institucionálnímu završení. Integrace v politické oblasti se odvíjí od integrace v ekonomické oblasti. Neofunkcionalismus tak překonává problémy, které nebyl schopen vyřešit funkcionalismus.³⁰ Vytváří se nadnárodní politické instituce, které mají stanoveny konkrétní pravomoci, ale i zodpovědnost. Tyto instituce jsou účelové a nemají mít hierarchické uspořádání. Tak jako jiné integrační procesy má neofunkcionalismus svou fázi negativní, při které dochází k vytváření nových vazeb spontánním způsobem a fázi pozitivní, kdy jsou tyto vazby upevňovány zastřešujícími institucemi včetně podpory politických elit pro rozšiřování integrace. Využívá se efektu pozitivních příkladů integračních snah a úspěchů v jednotlivých odvětvích k tomu, aby se prohlubovaly integrační procesy v dalších odvětvích či oblastech, které lze integrovat tzv. spill-over efekt (efekt přelévání). Ten byl definován jako základní mechanismus integrace hlavním představitelem neofunkcionalismu Ernestem Hassem (1958). S postupem integračních snah pak dochází k vytváření nových politických motivů a prohlubování integračních procesů. Na rozdíl od funkcionalismu tento proces probíhá za podpory politických a ekonomických elit a se souhlasem státu. Jednotliví aktéři v politické i ekonomické rovině se chovají jako racionálně jednající subjekty, které se snaží maximalizovat vlastní užitek (Kratochvíl, 2008 : 88).

Spill-over efekt je možné rozdělit do několika forem (Fiala, 2008: 86):

- Functional spill-over efekt – funkční rozšiřování z jednoho sektoru do dalšího
- Cultivated spill-over efekt – řízené přelévání spojené s institucionálním procesem, např. Evropskou komisí jako organizací, která bude organizovat a aktivně se účastnit na prohlubování integrace v určité oblasti

³⁰ Důraz je kladen na větší vědeckost, pozitivní role politiky i politiků. Tento směr neodmítá teritoriální vymezení integrace ani roli státu, nicméně nadále počítá s jeho postupným překonáváním.

- Political spill-over efekt – přesouvání pravomocí na nadnárodní úroveň za souhlasu všech zúčastněných subjektů a stran, protože se domnívají, že opatření budou na této úrovni provedena lépe než na úrovni národní.

Spill-over efekt se v programu vnitřního trhu významně odrazil např. v Jednotném evropském aktu (JEA), který vnitřní trh rozšířil o další oblasti jako ekonomickou a sociální soudržnost, ochranu spotřebitele, ochranu životního prostředí, výzkum, vývoj aj.

Politické a ekonomické okolnosti 60. a 70. let a stagnace evropského integračního procesu³¹ vyvolaly pochybnosti o funkčnosti a reálné uplatnitelnosti tohoto přístupu, zejména v souvislosti s efektem přelévání, jako procesu, který se odehrává pouze jedním směrem - k prohlubování a rozšiřování integrace. Tento koncept tak byl posléze doplněn o tzv. spill-back efekt (efekt odlévání), který naopak vede k poklesu pravomocí integračních institucí a pozastavení prohlubování integrace. Neofunkcionalismus byl v 70. letech jako teoretický koncept k evropské integraci odmítnut.

1.2.5 Realismus

Realismus je obecně jedním ze stěžejních konceptů teorie mezinárodních vztahů, který v 70. letech vytěsnil neofunkcionální pohled na evropský integrační proces. Mezi jeho základní charakteristiky patří: mezinárodní systém je ze své podstaty anarchický; hlavní aktér mezinárodních vztahů je stát; dochází k neustálému boji o moc a sledování mocenských zájmů; nízká pozornost je věnována nadnárodním organizacím a jejich úloze.

Koncept jednoho z hlavních představitelů realismu Stanleje Hoffmanna (1996) aplikovaný na evropské reálie spočívá v rozdělení integrace na „low“ (ekonomické záležitosti) a „high“ (bezpečnost, zahraniční politika, obrana) politiku se závěrem, že efektivní a intenzivní proces integrace by se měla realizovat pouze v rámci první zmiňované.

Neorealistický přístup k evropské integraci se odrazil např. v pracích Johna Mearsheimera (1990), který tvrdí, že evropský integrační proces vznikl v důsledku bipolárního uspořádání světa po 2. světové válce. Po skončení studené války již nemá jeho další pokračování opodstatnění. Mearsheimer odmítá vliv mezinárodních či nadnárodních organizací a zároveň předpovídá nové válečné konflikty v Evropě. Nyní s odstupem 20. let můžeme tvrdit, že se jeho předpovědi nevyplnily.

³¹ Zejména postoj Francie a Charlese de Gaulla (Evropa států či vlastí), tzv. politika prázdné židle, celosvětová, zvláště pak evropská hospodářská stagnace aj.

Se zajímavým přístupem tzv. „voice opportunity hypothesis“ přichází v polovině 90. let další neorealista Joseph Grieco (1995). Tato hypotéza nazývaná „příležitost promluvit“³² by měla znamenat lepší výchozí situaci pro menší a slabší státy, které prostřednictvím nadnárodních institucí nabývají většího vlivu. Získávají tak lepší vyjednávací pozici ve vztahu s většími a významnými státy. Silné státy nabývají ještě více na své důležitosti tím, že vystupují jménem celého společenství na mezinárodním poli.

Kritika realismu a neorealismu směřuje jak k základním východiskům tohoto konceptu, tak i k jeho některým závěrům, které se v Evropské unii v důsledku stále prohlubujících integračních aktivit a dobrovolného odevzdávání kompetencí na nadnárodní úroveň ze strany jednotlivých států, nepotvrdily. Prvky realismu se v evropském integračním procesu objevují v jisté periodicitě neustále a to ve formě prosazování národních zájmů. Typickým příkladem byla např. energetická krize na počátku roku 2009 nebo v oblasti vnitřního trhu přijetí kompromisního návrhu Směrnice o službách v roce 2004.

Dle Hoffmanna (1995) se evropské státy neustále snaží o prohlubování integrace a sjednocování, jež ale doposud nikdy nevedla ke zdárnému konci. Jednotlivé národní zájmy a odstředivé tendence prozatím vždy zvítězily.

1.2.6 Nový institucionalismus

Nový institucionalismus se jako teoretický přístup začíná prosazovat zejména na konci 80. let 20. století. Jeho základem je snaha vysvětlit, jakou roli a význam mají v integračním procesu instituce. Tento teoretický koncept v sobě zahrnuje tři různé formy: racionální, historický a sociologický institucionalismus.

Racionální institucionalismus je postaven na předpokladu, že státy se chovají jako racionální aktéři, kteří se snaží maximalizovat své preference. K tomu dobrovolně vytvářejí instituce, které mají být nástrojem ke snižování nákladů souvisejících s procesem vyjednávání a zároveň působit jako sankční a kontrolní mechanismus (Kratochvíl, 2008 : 137 – 139). Otázkou zůstává, zda lze zabezpečit to, aby se samotné instituce nezačaly chovat jako racionálně-autonomní jednotky, které budou primárně sledovat své vlastní zájmy a snažit se posilovat vlastní postavení v rámci celého systému. Jako typický příklad můžeme uvést upevňování postavení Evropské komise a Evropského soudního dvora v historickém vývoji evropské integrace.

³² Příkladem Griecovi sloužil postoj Německa v souvislosti s realizací HMU, srovnej Kučerová (2010 : 81).

Historický institucionalismus se zaměřuje především na historický aspekt vzniku a vývoje jednotlivých institucí, klade důraz na roli idejí a zkoumá jejich proměny v časovém vývoji. Podle zastánců tohoto přístupu žijí instituce vlastním životem, mají vlastní zájmy, které prosazují a které se mohou lišit od zájmu vládnoucích elit. K tomu využívají omezení běžných informačních toků a dezinformační nástroje, které mohou zkreslovat reálný stav. S tím je spojen termín tzv. path dependency, který znamená nedokonalé a zpožděné reakce na předchozí rozhodnutí, které mohly být postaveny na nerelevantních informacích a okolnostech.

Sociologický institucionalismus se neopírá o racionalitu aktérů, vytváří sociální konstrukce vycházející ze sociologických základů, klade důraz na používání norem a závěry činí především z chování jednotlivých účastníků celého procesu. Užitek vychází z role aktéra a jeho postavení v rámci instituce. Podle sociologického institucionalismu mezi instituce patří orgány ES/EU a později jsou k nim doplňovány systémy, které jsou za instituce považovány. Mezi takto vymezené systémy (instituce) se zařazují např. etika, morální pravidla, kulturní úroveň, jazyk atd.

1.2.7 Liberální mezivládní přístup

Liberální mezivládní přístup tzv. liberální intergovernmentalismus se objevuje na počátku 90. let. V současné době nepochybně patří mezi základní teoretické koncepty evropské integrace. Hlavním a ve své podstatě jediným vlivným představitelem je jeho samotný zakladatel americký teoretik a politolog Andrew Moravcsik (1993, 1998).

Základním východiskem liberálního mezivládního přístupu jsou státy, které se chovají jako racionální ekonomické subjekty s cílem maximalizovat vlastní užitek na základě svých preferencí. Preference vznikají na úrovni různých sociálních skupin uvnitř jednotlivých států. Moravcsik přisuzuje určitý vliv a roli nadnárodním organizacím, které vznikají z důvodů snížení transakčních nákladů v souladu s dohodami jednotlivých států. Zároveň se stávají jakýmsi fórem pro usnadnění kooperace a informovanosti. Ústřední (nadnárodní) organizace tak mají sloužit pouze jako „servisní organizace“, která bude realizovat aktivity svěřené od jednotlivých národních vlád a vykonávat dohled a kontrolu nad vyjednanými a uzavřenými dohodami. Řízení integračních uskupení se děje prostřednictvím mezinárodních konferencí. Vlastní hospodářská politika jednotlivých zemí je autonomní a pouze v dohodnutých oblastech se svěřuje výkon administrativnímu orgánu integračního seskupení. Moravcsik však připouští, že státy resp. vlády integrací posilují své domácí postavení. Za předpokladu, že

k vyřešení nějakého problému, je přijato celoevropské opatření včetně sankcionovanosti jeho neplnění, nemusí se domácí vláda bránit tak silným tlakům a kritice opozice případně obyvatelstva.

Mechanismus Moravcsikova přístupu k procesu integrace můžeme popsat následujícím způsobem:³³

- V první fázi dochází k vytváření národních preferencí, zejména ekonomických³⁴ v jednotlivých státech v rámci jednotlivých sociálních skupin jako jsou různé zájmové a lobbyingové skupiny. S těmito preferencemi pak vlády přichází do vyjednávání na mezinárodní úrovni.
- V druhé fázi začíná probíhat samotný proces vyjednávání mezi jednotlivými státy. Moravcsik se pro formulaci závěrů opírá o tzv. teorii her. Zásadní vliv na konečný výsledek budou mít dva faktory: informační asymetrie jednotlivých subjektů, kterou považuje Moravcsik za vyrovnanou a dále užitek aktérů z budoucí spolupráce. Zde pak platí nepřímá úměra. Státy, jejichž největší preferencí a zájmem je dosažení spolupráce v určité oblasti, mají o to slabší vyjednávací pozici.
- V poslední fázi vznikají nadnárodní instituce, které mají dohlížet a kontrolovat vyjednané dohody na mezistátní úrovni.

Intergovernmentalismus převažoval při fungování integračního uskupení zejména v 60. letech 20. století a v podstatě přetrvává dodnes v podobě fungování vrcholného orgánu EU - Evropské rady.

Kritici Moravcsikovu mezivládnímu přístupu nejvíce vyčítají relativně slabý vliv, který přisuzuje nadnárodním organizacím a dále pak přílišnou orientaci na národní státy jako dominantní aktéry integračního procesu. Tato kritika zaznívá především z pohledu teoretických směrů, které se objevily relativně nedávno v 90. letech 20. století (sociální konstruktivismus a postmodernismus).

1.2.8 Víceúrovňové vládnutí (tzv. multilevel governance)

Od 80. let 20. století se začínají objevovat teoretické přístupy, které nevycházejí tradičně z teorie mezinárodních vztahů, ale jsou předmětem politologické disciplíny. „Vzestup

³³ Označována také jako tzv. two-level game, dvouúrovňová hra.

³⁴ Na rozdíl od realistického mezivládního přístupu, který klade důraz především na zajištění mocenské pozice a bezpečnosti.

politologických analýz a jejich vytlačování dosud dominantních přístupů z oblasti mezinárodních vztahů se obecně označuje jako tzv. obrat k vládnutí (governance turn)³⁵ (Kratochvíl, 2008 : 149). Posun přinesl teoretický koncept víceúrovňového vládnutí, který se vymezuje proti tradičním přístupům, jež se příliš zaměřují buď na roli států,³⁵ nebo institucí. Tento model nahlíží na Evropskou unii jako na tzv. pospolitost (polity), v rámci níž se uskutečňují procesy na několika úrovních (místní, regionální, státní, nadnárodní evropské) a mezi různorodými subjekty. Mohou jimi být např. jednotlivci, firmy, profesní sdružení, zájmové skupiny, vlády, instituce atd. V praxi to znamená, že do rozhodování mohou zasahovat i subjekty na lokální úrovni. Na procesu evropské integrace se tento koncept odráží např. v regionalizaci, která souvisí s tzv. principem subsidiarity. Ten v oblasti regionální politiky znamená, že rozhodnutí se uskutečňují na co nejnižší úrovni, je-li možné, aby realizace byla takto zajištěna. Regionalizace tak nabývá na významu a posiluje zejména v posledních dvou dekáдах ve spojitosti s regionální a strukturální politikou Evropské unie.

Významný teoretický koncept má mít sílu ovlivnit společenskou praxi a naopak. Reálný proces v rámci integrace (60. a 70. léta 20. stol.) vedl k tomu, že se od určitého, relativně úspěšného konceptu evropské integrace (neofunkcionalismu) zcela upustilo.

Pro praktickou část mé diplomové práce byla nezbytná tato teoretická reflexe evropského integračního procesu. Potvrdila se propojenost teorie s praxí a jejich ovlivňování se navzájem.

³⁵ I když tento model pracuje se státem jako hlavním aktérem.

2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY V OBLASTI VNITŘNÍHO TRHU

2.1. Strategické dokumenty v oblasti vnitřního trhu před rokem 1990

V následující části diplomové práce se zabývám strategickými dokumenty, které se váží k oblasti vnitřního trhu, soustředím se a rozebírám zejména ty části, které se týkají faktorů a příčin jeho prozatím neúspěšného naplňování a uskutečňování.

Jen velmi pomalými kroky se postupně dařilo odstraňovat překážky a bariéry, které bránily dokončení vnitřního trhu. Je také zajímavé sledovat, že v některých oblastech, které jsou politicky i ekonomicky „citlivé“ pro jednotlivé státy, se nedaří překážky odstraňovat od samotného počátku evropské integrace.

2.1.1 Bílá kniha dobudování vnitřního trhu z roku 1985³⁶

Bílá kniha k dobudování vnitřního trhu znamenala naprosto zásadní dokument, který analyzoval tehdejší neutěšený stav naplňování společného trhu. Byla finalizována z dnešního pohledu během relativně krátké doby za neuvěřitelných šest měsíců. V tomto dokumentu se konkrétně popisuje alarmující situace neplnění hlavních ekonomických priorit, které byly vytyčeny již při samotném zakládání Společenství, a na kterých měl být celý integrační proces postaven. Dokument zmapoval tři základní typy překážek, které brání jeho dokončení (fyzické, technické a daňové). Napočítáno bylo přes 280 překážek a bariér, které je třeba ještě odstranit, aby mohly být tzv. čtyři základní svobody naplněny.

Zejména se jednalo o následující zjištění:

- došlo k zrušení cel, ale nadále jsou na třetí země a dokonce i mezi členskými státy uplatňována kvantitativní opatření s obdobnými účinky jako cla
- mezi nejviditelnější překážky patří to, že na společných hranicích doposud přetrvávají fyzické kontroly osob a zboží, což způsobuje administrativní náklady a časové prodlevy
- nadále existují odlišné technické předpisy (technické, veterinární a fytohygienické normy, které se dle zvyků (zdravotních, bezpečnostních, ekologických, ochrana spotřebitele) v jednotlivých státech liší
- je nezbytné přejít na tzv. „nový přístup“ vzájemného uznávání a harmonizaci základních bezpečnostních a zdravotních norem

³⁶ EC, Completing the internal market, 1985.

- existuje rozdílnost v sazbách DPH a spotřebních daní mezi členskými státy – objevuje se požadavek po jejich harmonizaci
- princip země určení s sebou nese zachování kontrol na hranicích
- neexistuje volné poskytování služeb přes hranice (finančních a dalších)
- bariéry přetrvávají v síťových odvětvích, jako je výroba a distribuce vody, elektřiny, zemního plynu, telekomunikace, dopravě – tyto oblasti nejsou dostatečně pokryty evropskou legislativou
- projevuje se protekcionismus v zadávání veřejných zakázek, dochází k porušování hospodářské soutěže, neexistuje dostatečná ochrana duševního vlastnictví

Zdroj: Completing the Internal Market, White paper from the Commission to the European Council, 1985

Některé důležité oblasti ekonomické integrace, které však úzce s vnitřním trhem souvisí, nebyly v dokumentu řešeny nebo byly řešeny jen okrajově. Jedná se zejména o oblast sociální legislativy,³⁷ ochrany spotřebitele a ochrany životního prostředí. Také hlubší ukotvení politiky hospodářské a sociální soudržnosti bylo upraveno až pozdější legislativou. Chyběla mimo jiné i jasná úprava tzv. přirozených monopolů³⁸ (Urban, 2002: 43-44).

Nedílnou součástí této Bílé knihy byla nejenom analýza nedostatků a problémových oblastí, ale také návrhy na odstranění bariér (prostřednictvím přijetí nových směrnic a nařízení), včetně stanovení konečného a finálního termínu dokončení vnitřního trhu do 1. ledna 1993 a vytvoření tzv. „Evropy bez hranic“.

2.1.2 Jednotný Evropský akt (JEA)

V Římských smlouvách bylo zakotveno, že všechna rozhodnutí, která se týkají společného trhu, musí být přijímána v Radě jednomyslně. Tento způsob rozhodování bývá některými autoritami prezentován jako „jediný spravedlivý“. Žádný členský stát nemůže být přehlasován a každý stát disponuje při rozhodování jedním hlasem. Na jednu stranu se jeví tento způsob hlasování jako „nejvíce demokratický“, na druhou stranu však může na základě tohoto principu docházet ke zdržování či blokaci celého rozhodovacího procesu. V některých případech může docházet i k „vydírání“ ze strany jediného státu, který nebude s předkládaným návrhem souhlasit. Vzhledem k tomu, že vytvoření vnitřního trhu vyžadovalo přijetí řady nových legislativních kroků a další úpravy, což by při zachování principu

³⁷ Charta základních sociálních práv pracujících v ES byla přijata v roce 1989 (součástí primárního práva se však stala až s přijetím Amsterodamské smlouvy).

³⁸ Do této oblasti podle tehdejší definice tzv. přirozených monopolů spadaly zejména síťová odvětví – telekomunikace, energetika, doprava, vodohospodářství, kanalizace aj.

jednomyslnosti bylo opravdu složité, bylo nezbytné změnit stávající hlasování a přejít na princip rozhodování kvalifikovanou většinou. Tato změna byla mimo jiných implementována prostřednictvím první revize zakládajících smluv do dokumentu, který dostal označení Jednotný evropský akt (dále jen JEA).

Jednotný evropský akt byl podepsán v únoru 1986. V platnost vstoupil po proběhnutí ratifikačního procesu 1. července roku 1987. Čelní představitelé členských států a reprezentanti vlád byli schopni se poprvé dohodnout na tolik nutné změně původních zakládajících smluv. Článek 13 JEA definuje vnitřní trh: „*Vnitřní trh zahrne oblast bez vnitřních hranic, v níž je zajištěn volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu v souladu s ustanoveními této smlouvy*“. Základní změny a úpravy, týkající se vnitřního trhu, které v sobě dokument zahrnoval lze shrnout:

Rozhodování v oblasti vnitřního trhu	<ul style="list-style-type: none"> • kvalifikovaná většina namísto jednomyslné shody • jednomyslnost zachována ve velmi citlivých otázkách týkajících se členských států (fiskální oblast, sociální oblast, volný pohyb osob v zaměstnaneckém poměru)
Posílení pravomocí Evropského parlamentu při schvalování legislativy	<ul style="list-style-type: none"> • procedura „spolupráce“
Vyvolání tzv. „spill over efektu“ (efektu přelévání) vnitřního trhu i do následujících oblastí:	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomická a sociální soudržnost • sociální politika • ochrana spotřebitele • ochrana životního prostředí • výzkum a technický rozvoj • kapitola o hospodářské a měnové unii

Zdroj: Urban (2002), JEA, vlastní výběr

2.1.3 Cecchiniho zpráva³⁹

Evropská komise pověřila v roce 1988 italského ekonoma Paola Cecchiniho vypracováním studie, která měla vyhodnotit budoucí očekávané výhody vnitřního trhu. Alternativně měla zjistit, kolik by Společenství ztratilo za situace, kdy se vnitřní trh realizovat nebude (tzv. náklady Ne - Evropy). Podkladem pro studii se stal výzkum, kterého se zúčastnilo okolo 11

³⁹ EC, Europe 1992 The overall challenge, 1988.

tisíc subjektů. Skupina pod vedením tohoto ekonoma si položila základní cíl a to odhadnout náklady, které Evropské společenství ponese, pokud nepřistoupí k vytvoření jednotného trhu a zůstane rozděleno na národní trhy. Odhady těchto nákladů se pohybovaly až ke 200 mld. ECU (v cenách roku 1988). To tehdy představovalo cca 5% HDP celého Společenství.

Dále zde byla snaha vyčíslit přínosy (resp. náklady, jež mohou být ušetřeny), které vzniknou po zrušení některých bariér, mezi které patří zrušení fyzických kontrol na hranicích, liberalizací dalších služeb atd. Cecchiniho zpráva se pokusila vyčíslit úspory, které vzniknou odstraněním kontrol na hranicích, dále kvantifikuje výnosy, které vzniknou větší konkurencí mezi firmami zemí ES a výnosy po odstranění technických překážek, což způsobí větší rozsah výroby (Urban, 2002:47).

Podrobně byla analyzována oblast veřejných financí, do které spadá i trh s veřejnými zakázkami. Zpráva konstatuje, že členské státy se chovají velmi protekcionisticky a upřednostňují domácí subjekty a své národní firmy před zahraniční konkurencí.⁴⁰

Ekonomičtí experti posuzovali možné efekty vnitřního trhu, které lze rozdělit dle ekonomické teorie do tří skupin:

Efekt alokační – v delším časovém horizontu bude celkově docházet k efektivnější alokaci výrobních zdrojů a to z důvodu odstranění překážek a bariér mezi státy, které povedou ke zvýšené konkurenci. V krátkém časovém horizontu může být tento efekt negativní, protože vyšší konkurenční prostředí povede k likvidaci té výroby, která je neefektivní a neekonomická, což s sebou následně může přinášet vyšší nezaměstnanost, vyšší veřejné výdaje a celkové zhoršení ekonomické situace v daném regionu (Kučerová, 2010 : 136 - 137).

Efekt akumulační – v delším časovém období zvýšená konkurence povede k vyšším ziskům a díky vyšším investicím pak také k rychlejšímu ekonomickému růstu a potenciálu.

Lokalizační efekt – tento efekt vyvolává dva účinky. Na jedné straně může na jeho základě docházet ke sblížování ekonomické úrovně jednotlivých regionů vyvolaný volným pohybem základních výrobních faktorů. Na straně druhé vyšší specializace a koncentrace může naopak ještě zvyšovat propastné rozdíly mezi bohatými a chudými regiony v daném státě, ale i rozdíly mezi státy navzájem. „Akumulační i alokační efekt vnitřního trhu povedou k takovému vývoji, v němž investice budou směřovat do regionů s vyšší výnosností“

⁴⁰ Racionálním a efektivním chováním při zadávání veřejných zakázek mohlo být dle této studie ušetřeno až 20 mld. ECU.

(Kučerová, 2010 : 137). Jako kompenzace za tento druhý efekt se pak nabízí nezbytnost více rozvíjet a soustředit se na regionální a strukturální politiku na evropské úrovni a také na tuto politiku alokovat více finančních prostředků než tomu bylo v minulosti.

Cecchiniho zpráva byla ve svých závěrech velmi optimistická, byly jí však vytýkány metodologické nedostatky a v mnoha oblastech i nereálnost (Urban, 2002).

Po odstranění bariér mělo být realizací vnitřního trhu vytvořeno zhruba 1,8 mil. nových pracovních míst, celkový HDP členských zemí se měl zvýšit přibližně o 4,5% a inflace měla klesnout přibližně o 6,1%.

Cecchiniho zpráva poukazovala na to, že efekty vnitřního trhu se neprojeví ihned, ale nejspíše až ve střednědobém období, tedy s určitým časovým zpožděním.

2.2. Strategické dokumenty po 1. 1. 1993 a hodnocení vnitřního trhu

Původně stanovený cíl v Římských smlouvách předpokládal vytvoření společného trhu během 12 let, tj. do roku 1970. Ten nebyl naplněn. Nestalo se tomu tak ani o 20 let později. První studie, která mapovala a odpovídala na možné přínosy společného trhu, byla již výše zmiňovaná Cechiniho zpráva (Náklady Ne-Evropy), jež se snažila odhadnout účinky vnitřního trhu ex-ante. V této kapitole se budu zabývat rozbořem jednotlivých strategických dokumentů a efektů vnitřního trhu ex-post.

2.2.1 Bílá kniha. Růst, konkurenceschopnost, zaměstnanost. Výzvy a cesty vpřed do 21. století. 1993⁴¹

Evropská rada na zasedání v Kodani v roce 1993 vyzvala Evropskou komisi, aby předložila Bílou knihu o střednědobé strategii v oblasti růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti. Hlavní důvody této iniciativy lze spatřovat v negativním ekonomickém vývoji v EU na počátku 90. let, který byl provázen poměrně vysokou nezaměstnaností a nízkým ekonomickým růstem. Objevuje se nezbytnost inovovat cíle a opatření, které by konečně vedly k uskutečnění vnitřního trhu.

Autoři této studie poukazují na to, že od počátku 70. let (s výjimkou druhé poloviny let osmdesátých) se počet nezaměstnaných ve Společenství neustále zvyšoval. Za posledních

⁴¹ EC, Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century, 1993.

dvacet let sice objem produktu vzrostl o 81%, celková zaměstnanost se však zvýšila o pouhých 9%. Počet nezaměstnaných v roce 1993 v Evropské unii činil více než 17 miliónů lidí. Ještě v letech 1986-1990 byla průměrná roční míra růstu domácího produktu na relativně vysoké hodnotě (okolo cca 3,2% ročně). Od roku 1991 se však průměrná roční míra růstu HDP Společenství začala zpomalovat. V roce 1993 (poprvé od roku 1973) dosáhla záporných hodnot. Na těchto ne příliš příznivých výsledcích se s největší pravděpodobností také podepsala ekonomická situace v Evropě na počátku 90. let (stagnace, měnové otřesy, ale také řada politických událostí – např. sjednocení Německa, transformační procesy v postsocialistických zemích, rozpad RVHP, rozpad Varšavské smlouvy, nové geopolitické uspořádání atd.). V následující tabulce shrnuji poznatky, týkající se vnitřního trhu a ekonomické situace v ES v 80. a 90. letech 20. století:

Přínosy programu vnitřního trhu od roku 1985 - 1992

- Odstraněno 70 miliónů celních dokladů
- V rámci mezinárodní dopravy ušetřeno 3% nákladů
- Počet nákupů a fůzí podniků ve Společenství se ztrojnásobil
- Dvakrát víc evropských podniků se podílelo na fúzích a nákupech ve třetích zemích
- V dříve chráněných odvětvích před konkurencí se obchod v rámci Společenství zdvojnásobil
- Investice v letech 1985-1990 vzrostly o třetinu
- Bylo vytvořeno 9 miliónů pracovních míst (v letech 1986 – 1990)
- Význam obchodu uvnitř Společenství (jako podílu na celkovém obchodu) v letech 1985-1992 neustále narůstal. Vrostl podíl importu na celkovém importu (z 53,4% na 59,3%). V případě exportu se jednalo o nárůst z 54,9% na 61,3%.
- Zřízení vnitřního trhu bylo doprovázeno růstem přímých zahraničních investic v rámci Společenství
- Vzrostly nepřímé investice (portfolio investment) členských zemí v jiných státech Společenství

Přetrvávající problémy členských států ES souvisejících s nenaplněním vizí vnitřního trhu do roku 1992

- Snížilo se průměrné roční tempo růstu evropské ekonomiky, měřeno tempem růstu HDP (ze zhruba 4% na cca 2,5% ročně)
- Nezaměstnanost se v uvedeném období převážně zvyšovala
- Míra investic klesla o 5%
- Konkurenceschopnost Společenství se ve vztahu k USA a Japonsku zhoršila (zejména v ukazatelích nezaměstnanosti, podílu na vývozních trzích, výzkumu, vývoji, inovacích a vývoji nových výrobků)

Zdroj: Bílá kniha. Růst, konkurenceschopnost, zaměstnanost. Výzvy a cesty vpřed do 21. století, 1993

Některé hospodářské výpočty ukazují, že v letech 1986 – 1992 integrace přispívala k hospodářskému růstu Společenství v průměru okolo 0,4% ročně.

2.2.2 Dopady a efektivita vnitřního trhu, 1996⁴²

Další studii si v roce 1996 objednala Evropská komise od nezávislých expertů a výzkumných institucí. Hlavním předmětem analýzy byl vliv a efekty budování vnitřního trhu. Studie vznikla na podkladu 38 dílčích odborných studií a na základě průzkumu 13 tisíc firem z 12 členských států EU působících v oblasti služeb a zpracovatelském průmyslu. Posuzovala současný stav na vnitřním trhu, hodnotila slabé i silné stránky. Zásadní nedostatkem této studie byla krátká hodnotící doba (pouze dva roky). V tabulce uvádím stručný přehled zjištěných efektů vnitřního trhu za sledované období (tzv. extra přínosy, které by nevznikly bez realizace vnitřního trhu):

Přínosy díky realizaci vnitřního trhu:

- Vyšší zaměstnanost o 300 – 900 tisíc osob
- Vyšší HDP celého společenství o 1,1 – 1,5 % (za období 1987-1993)
- Míra inflace nižší o 1-1,5%
- Ekonomická konvergence a koheze mezi některými regiony v rámci EU
- Zvýšení přílivu zahraničních investic (na počátku 90. let 44% směřovalo do zemí EU)¹
- Zdvojnásobení objemu veřejných zakázek mezi jednotlivými zeměmi
- Zvýšení vzájemného obchodu mezi členskými státy (zpracovatelský průmysl se zvýšil na 14 % oproti 12% v letech 1980 – 1993)
- Zrušení kontrol na hranicích ročně ušetří obchodníkům až 5 mld. ECU
- Zvýšení počtu akvizic a fúzí (mezi roky 1986-1995 v oblasti služeb nárůst ze 783 na 2602, v průmyslu ze 720 na 2296); nicméně 70% těchto aktivit se odehrálo mezi firmami uvnitř čl. států

Zdroj: The Impact and the Effectiveness of the Single Market, 1996

Analýza dále odhalila, že přínos v oblasti vnitřního trhu zaznamenaly zejména větší podniky. U malých a středních firem se požadovaný efekt prozatím nedostavil. Jako problematické se také ukázalo zavádění směrnic do praxe (Urban, 2002: 134). I když zhruba 90% směrnic týkajících se vnitřního trhu bylo přijato Radou, do právních soustav jednotlivých států (EU-15) bylo převedeno okolo 75%. Pouze 56% opatření z Bílé knihy o dokončení vnitřního trhu bylo transponováno do legislativy všech členských států, což mělo samozřejmě velký vliv na

⁴² EC, The Impact and Effectiveness of the single market, 1996.

snížení efektů fungování vnitřního trhu.⁴³ Nemalé množství směrnic nebylo přijato včas. Týkaly se např. harmonizace nepřímých daní, liberalizace dopravních služeb aj.

Jak lze z výše popsaného jednoduše vysledovat, efekty vnitřního trhu se oproti původním očekávánímprozatím nenaplnily. Žádoucího cíle nebylo dosaženo u ekonomického růstu, nezaměstnanosti (resp. zaměstnanosti) a cenového vývoje. Na druhou stranu lze konstatovat, že se začaly projevovat pozitivní účinky v některých oblastech díky reformám, které měly vést k vytvoření vnitřního trhu, nicméně **vnitřní trh se do konce roku 1992 (jak stanovila Bílá kniha) realizovat nepodařilo.**

2.2.3 Akční plán vnitřního trhu, 1997⁴⁴

Dalším strategickým dokumentem, který měl přispět k odstranění dosud existujících překážek, byl Akční plán vnitřního trhu. Plán byl schválen v roce 1997 a obsahoval stanovení termínu 1.1.1999, do kterého mají být implementována zbývající opatření.⁴⁵

V Akčním plánu byly stanoveny následující čtyři základní cíle:

1. Efektivnější využívání pravidel	Respektování pravidla, že vnitřní trh je založen na vzájemné důvěře. Očekává se, že členské státy zajistí fungování těchto pravidel včetně donucovacích nástrojů. Je nezbytné, aby pravidla vnitřního trhu byla zjednodušena na nadnárodní i národní úrovni.
2. Zabývat se přetrvávajícími deformacemi na trh	Zejména by měly být odstraněny zbývající daňové překážky u nepřímých daní a zajištěno, aby nebyla porušována pravidla na ochranu hospodářské soutěže.
3. Odstranit zbývající bariéry	Přijetí další nezbytné legislativy v oblastech, které nebyly pokryty Bílou knihou (1985).
4. Uzpůsobovat vnitřní trh tak, aby z něho mohli co nejvíce těžit občané EU	Vnitřní trh vytváří nové pracovní příležitosti, poskytuje osobní svobodu, přináší přínosy pro spotřebitele. Důraz by měl být kladen více na sociální dimenzi vnitřního trhu.

Zdroj: Weatherill (2007 : 306-307)

⁴³ Problémy se netýkaly pouze časové implementace daných směrnic, ale také nesprávné implementace ze strany členských států do národních právních systémů.

⁴⁴ EC, Action plan for the single market, 1997.

⁴⁵ Tento termín se shodoval se spuštěním závěrečné etapy Hospodářské a měnové unie.

Akční plán byl rozdělen na části dle „opatření“: schválení a rychlá implementace některých opatření (například rozšíření služeb EURES); opatření, která již byla v minulosti řešena a u kterých se předpokládalo jejich rychlé zavedení do praxe; přijetí již existujících návrhů opatření (statut evropské společnosti, liberalizace trhu s dodávkami plynu, směrnice o biotechnologických objevech, směrnice o transparentnosti služeb v informační společnosti) atd.

Pro kontrolu plnění závazků a povinností spojených nejen s Akčním plánem vydává Evropská komise dvakrát ročně tzv. *Single Market Scoreboard*, kde je uveden srovnání jednotlivých zemí v přijímání legislativy týkající se vnitřního trhu. Od roku 2000 bylo stanoveno, aby tzv. „legislativní deficit“ nebyl vyšší než 1,5% počtu přijaté legislativy.⁴⁶

I když cíle obsažené v Akčním plánu posunuly vnitřní trh „o něco blíže k jeho možnému dokončení“, nadále existovala řada překážek. Týkaly se zejména následujících oblastí: liberalizace síťových odvětví, veřejných zakázek, harmonizace a způsobu výběru nepřímých daní a některých technických předpisů.

K další revizi zakládajících smluv dochází prostřednictvím Amsterodamské smlouvy, která vnitřní trh doplnila a rozšířila o další politiky. Jedná se o ochranu spotřebitele, sociální a ekologickou politiku, životní prostředí, zdravotnictví a další.

⁴⁶ EC, “Time to move up a gear” - Commission President Barroso presents Annual Progress Report on Growth and Jobs, 2005.

2.2.4 Strategie pro evropský vnitřní trh na období 1999- 2003⁴⁷

Tato strategie se zaměřila zejména na následující čtyři strategické cíle a doporučení:

CÍL	DOPORUČENÍ
Občané	Zdokonalit kvalitu života občanů EU; zabezpečit, aby vnitřní trh přispíval k udržitelnému a vyváženému rozvoji; zajistit bezpečnost a zdraví spotřebitelů.
Trhy	Zvýšit výkonnost trhu s výrobky a výkonnost kapitálového trhu.
Podniky	Zlepšit podnikatelské prostředí; odstranit přetrvávající daňové bariéry a nekalé daňové praktiky; učinit pokrok při přijímání legislativy; zefektivnění výběru nepřímých daní; podpora malých a středních podniků.
Vnější prostředí	Dokázat využít úspěchu vnitřního trhu v měnícím se a globalizujícím světě; zajistit fungující vnitřní trh s ohledem na rozšíření o další členské státy.

Zdroj: Strategy for the Internal Market, 1999

Na jaře 2002 byla na zasedání Evropské rady v Barceloně věnována pozornost postupu přijatých opatření ze strany členských států. Čelní představitelé na tomto vrcholném summitu potvrdili, že je nezbytné dokončit integraci finančních trhů. Dále bylo přijato rozhodnutí o liberalizaci trhu zemního plynu a elektřiny do roku 2004. Evropská rada doporučila členským státům, aby zvýšily své výdaje na vědu, výzkum a vývoj a aby se tyto výdaje přiblížily k referenční hodnotě 3% do roku 2010 (Urban, 2002: 165-166).

⁴⁷ EC, Strategy for the internal market 1999 – 2003, 1999.

2.2.5 Vnitřní trh – deset let bez hranic, 2002⁴⁸

Vnitřní trh – deset let bez hranic je další zprávou Evropské komise, která se podrobně věnuje dané problematice a která hodnotí a shrnuje efekty za deset let fungování vnitřního trhu. Přínosy vnitřního trhu mezi roky 1992-2002 jsou následující:

Ekonomické přínosy

- Celkové HDP EU je z důvodu realizace vnitřního trhu v roce 2002 vyšší o 1,8% (164,5mld. eur v absolutním vyjádření)
- Dodatečně bylo vytvořeno 2,5 mil. pracovních míst
- Na jednu domácnost připadá přírůstek důchodu v průměru ve výši 5700 eur za uplynulých deset let
- Zvýšení exportu do třetích zemí z 6,9% na 11,2%
- Zvýšení přitažlivosti pro zahraniční investice (investice vzrostly o více než dvojnásobek- měřeno v % HDP)

Přínosy pro občany a spotřebitele

- Dle průzkumu EK si 80% občanů EU myslí, že se rozšířila nabídka zboží a služeb a 67% věří, že se také zvýšila jejich kvalita
- Díky integraci trhů a vyšší konkurenci se snížily ceny u některých výrobků a to zejména u potravin
- Poklesly ceny u některých služeb (u telekomunikací poklesly tarify až o 50% díky zrušení domácích monopolů, u letenek až o 40%)
- Více než 15 miliónů občanů se odstěhovalo do jiné země EU za práci nebo do penze, milion studentů absolvovalo část svých studií v zahraničí

Přínosy pro podnikatele

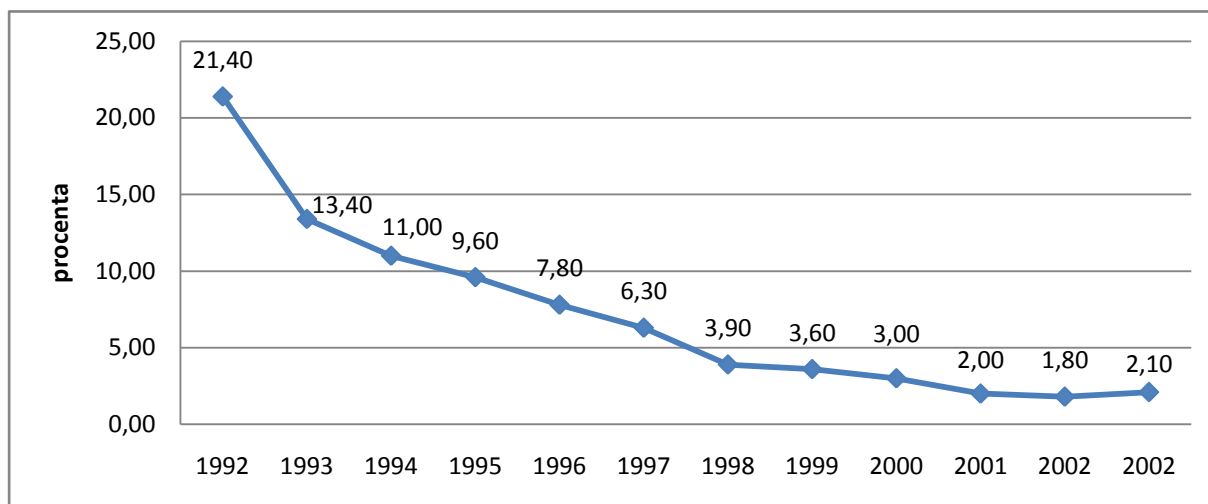
- Zrušením hraničních kontrol se usnadnil obchod mezi státy, ročně odpadlo vyplňování až 60 miliónů celních dokumentů
- Působí efekt vzájemného uznávání
- Unijní směrnice a nařízení nahrazují velké množství domácích vzájemně rozdílných norem
- Více než 60% firem, které exportují do více než 5 zemí EU tvrdí, že vnitřní trh jim pomohl zvednout prodej
- Přínosy pro malé a střední podniky – otevření nových exportních trhů
- Zpřístupnění některých zakázek veřejného sektoru podnikům

Zdroj: The Internal Market – Ten years without Frontiers, 2002

⁴⁸ EC, The Internal Market - Ten Years without Frontiers, 2002.

V roce 2002 se celkový počet směrnic týkajících se vnitřního trhu zvýšil na 1475 (oproti 1291 v roce 1995). Velké problémy ale nadále přetrvávaly při jejich implementaci do domácího práva.

Graf č. 1 - Udává vývoj tzv. legislativního deficitu od roku 1992 do roku 2002 v členských státech EU

Zdroj: The Internal Market – Ten Years without Frontiers, str.10

Jak můžeme z grafu vidět, postupně dochází k viditelnému posunu v zavádění legislativy EU do legislativy členských států, nicméně více než 2 % deficit v roce 2002 měl mimo jiné za následek, že potenciál vnitřního trhu nemohl být naplno využíván. A také nebyl splněn 1,5% limit stanovený jako závazný v roce 2000. Dále pak v roce 2002 více než 1500 směrnic týkající vnitřního trhu bylo zavedeno do národních právních soustav chybně (oproti 700 v roce 1992).

2.2.6 Strategie vnitřního trhu na období 2003-2006⁴⁹

Strategie vnitřního trhu přijatá v květnu 2003, navrhovala v deseti bodech opatření, která by měla zvýšit účinnost vnitřního trhu. Dle tohoto dokumentu existují tři hlavní důvody, proč je nezbytné pokročit v oblasti vnitřního trhu:

- 1) Evropská unie si předsevzala velmi ambiciózní cíle prostřednictvím Lisabonské strategie. Je tedy nutné v oblasti vnitřního trhu jednat co nejrychleji, protože přijatá opatření a jejich efekty se neprojeví ihned, ale až s určitým časovým zpožděním.

⁴⁹ EC, Internal Market Strategy, Priorities 2003 – 2006, 2003.

- 2) Z důvodu rozšiřování EU a pro hladké začlenění nových členských států je důležité, aby vnitřní trh fungoval bez větších problémů.
- 3) Odstraněním překážek na vnitřním trhu získá Evropa výhodnější ekonomické postavení a bude tak schopna lépe čelit výzvám spojeným se stárnutím evropské populace.

Strategie se zaměřuje na posílení a zdokonalení základních principů, na základě kterých by měl vnitřní trh fungovat, definování slabín a návrhu opatření, která by měla být přijata.

Základní principy	Opatření
1. Usnadnit volný pohyb zboží	<ul style="list-style-type: none"> • V určitých případech nadále existují technické překážky volného pohybu zboží (obchod s třetími zeměmi roste rychleji než obchod mezi členskými státy) • Respektovat a používat pravidlo vzájemného uznávání • Vytvářet evropské standardy • Dodržovat minimální standardy čistoty vody, ovzduší, nakládání s odpady • Zvýšit důvěru spotřebitelů v bezpečnost výrobků • Doporučení pro automobilový průmysl – uznávání technických parametrů výroby a možnost jejich umístování a prodej v jakémkoliv členském státě
2. Integrovat trhy služeb	<ul style="list-style-type: none"> • Rada a Parlament musí připravit do konce roku 2003 návrh Směrnice o službách a také směrnici, která by umožňovala vzájemné uznávání kvalifikace
3. Zajistit vysokou kvalitu síťových odvětví	<ul style="list-style-type: none"> • Přijetí a implementace tzv. energetického balíčku (otevřít trh s plynem a elektřinou pro ostatní zájemce (do konce roku 2004) a pro domácnosti (do konce roku 2007)) • Otevření sektoru dodávek vody • Liberalizace trhu poštovních služeb • Úprava státních podpor při realizaci tzv. PPP (Public private partnership) • Systém Single European Sky
4. Snížit daňové překážky	<ul style="list-style-type: none"> • Úprava zdanění mateřských a dceřiných společností • Revize směrnice o fúzích • Zamezení dvojího zdanění • Zjednodušení výběru daně z přidané hodnoty – snížení administrativních nákladů
5. Otevření a větší transparentnost na trhu s veřejnými zakázkami	<ul style="list-style-type: none"> • Zvýšení podílu cizích investorů na domácích veřejných zakázkách – pouze 10% (1998) veřejných zakázek bylo uskutečněno přes hranice (v roce 1987 to bylo 6%) • Zavedení tzv. e-procurement
6. Zlepšení podnikatelského prostředí	<ul style="list-style-type: none"> • Nutnost přijetí evropského patentu • Ochrana duševního vlastnictví • Statut evropské společnosti • Závaznost mezinárodních účetních standardů
7. Čelit demografickým změnám	<ul style="list-style-type: none"> • Směrnice o převodu penzí mezi členskými státy
8. Zjednodušit regulační rámec	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha o nalezení nejvhodnějšího přístupu k implementaci dané problematiky (kdy je vhodné zvolit princip harmonizace nebo vzájemného uznávání, implementace prostřednictvím směrnice či nařízení atd).

9. Zajistit lepší implementaci legislativy týkající se vnitřního trhu	<ul style="list-style-type: none"> • Zrychlení procesu zavádění směrnic a jejich správná implementace do národní legislativy • Stanovení lhůty transpozice na max. 2 roky
10. Lepě informovat občany i podniky	<ul style="list-style-type: none"> • Vytváření národních plánů informovanosti o vnitřním trhu • Nový webový portál EUROPA

Zdroj: Internal Market Strategy, Priorities, 2003 - 2006

2.2.7 Lisabonská strategie, 2000

Lisabonská strategie byla přijata na zasedání Evropské Rady konané v Lisabonu v březnu 2000. Měla reagovat na relativně nepříznivou ekonomickou situaci v Evropské unii na konci 90. let. Strategie obsahuje komplexní soubor ambiciózních cílů a návrhů, které mají z Evropské unie vytvořit vysoce výkonnou, konkurenceschopnou a efektivní ekonomiku založenou na znalostech. Lisabonská strategie měla být realizována v následujících deseti letech, tedy do konce roku 2010. Samotné Lisabonské strategii předcházela tzv. cardiffský proces, který se zaměřil zejména na odstranění přetrvávajících bariér na trhu kapitálu a zboží, což bránilo mimo jiné i vytvoření plně funkčního vnitřního trhu.⁵⁰

Hlavním cílem, na kterém se dohodli vládní představitelé na summitu v Lisabonu, bylo učinit z Evropské Unie: *„nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomiku světa schopnou udržitelného růstu, která bude nabízet více a lepší pracovní místa a větší sociální soudržnost“*. Aby Evropská unie byla schopna dosáhnout tohoto cíle, měla se soustředit na následující oblasti:⁵¹

- 1) Připravit přechod na ekonomiku založenou na znalostech prostřednictvím zlepšení politik v oblasti informační společnosti, vědy a výzkumu stejně tak jako urychlení procesu strukturálních změn, které umožní konkurenceschopnost, inovace a dokončení vnitřního trhu
- 2) Modernizovat evropský sociální model, investovat do lidí a bojovat proti sociálním exkluzím
- 3) Prostřednictvím vhodných makroekonomických politik udržovat zdravou ekonomickou perspektivu a hospodářský růst

⁵⁰ Tento proces započal na jednání Evropské Rady v Cardiffu v roce 1998.

⁵¹ Lisbon European Council, Lisbon Strategy, 2000.

Lisabonskou strategii a navrhované reformy lze rozdělit do tří pilířů: ekonomického, sociálního a environmentálního.

Ekonomický pilíř	Sociální pilíř	Environmentální pilíř ⁵²
Příprava na přechod ke konkurenceschopné, dynamické znalostní ekonomice	Modernizace evropského sociálního modelu prostřednictvím investic do jejích obyvatel a budování tzv. státu blahobytu	Udržitelný rozvoj a kvalita života
<ul style="list-style-type: none"> • Informační společnost pro všechny • Vytvoření evropského výzkumného prostoru • Vytvoření příznivého podnikatelského prostředí (zaměření zejména na MSP) • Ekonomické reformy k dokončení vnitřního trhu • Výkonné a integrované finanční trhy • Koordinace makroekonomických politik – udržitelnost veřejných financí 	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora celoživotního vzdělávání a zvyšování profesní kvalifikace • Aktivní politika zaměstnanosti • Modernizace sociální ochrany • Podpora integrace ohrožených a sociálně slabých osob 	<ul style="list-style-type: none"> • Šetrné nakládání s přírodními zdroji • Ochrana veřejného zdraví • Klimatické změny • Podpora kombinované dopravy

Výsledným efektem přijatých návrhů a opatření mělo být do roku 2010:

- zvýšení míry zaměstnanosti z tehdy aktuálních průměrných 61% na 70%,
- zvýšení zaměstnanosti u žen z tehdy aktuálních průměrných 51% na 60%.

Podrobněji provedu rozbor agendy, která se váže k problematice vnitřního trhu se zaměřením na ekonomický pilíř. Priorita informační společnosti pro všechny se měla realizovat prostřednictvím Akčního plánu e-Europe, který měl zajistit vyšší informovanost všech občanů, podnikatelů, veřejné správy a také jejich přístup k informační infrastruktuře. Evropská rada apelovala zejména na schválení legislativních návrhů v oblasti elektronického obchodování, autorských práv, elektronického bankovníctví, poskytování finančních služeb na dálku a dalších. Nejpozději do konce roku 2001 měla být provedena úplná integrace a liberalizace telekomunikačních trhů, která povede k redukci nákladů a cen pro podnikatele i soukromé subjekty. Tímto krokem se také budou snižovat náklady na internet. Dále měl být zajištěn elektronický přístup k hlavním veřejným službám do konce roku 2003.

⁵² Tato oblast původně v Lisabonské strategii obsažena nebyla, třetí pilíř byl doplněn až na zasedání Evropské Rady ve Stockholmu v březnu 2001 (Urban, L. Lisabonská strategie).

Státy EU měly usilovat o vytvoření evropského výzkumného prostoru a Patentu Společenství do konce roku 2001. Hlavní prioritou samotných členských států mělo být zvýšení podílu vynakládaných finančních prostředků na výzkum a vývoj a to až k hranici 3% ročního HDP (takovou částku na tuto oblast vynakládají Spojené státy americké). Výzkum a vývoj však nespadá do výlučných pravomocí EU. Záleží jen na členských státech, jak velký finanční objem budou nakonec do výzkumu a vývoje investovat.

Pro úspěšnou realizaci vnitřního trhu je nezbytné vytvoření příznivého podnikatelského prostředí, odstranění bariér při zakládání podniků a následném podnikání. Lisabonská strategie si klade za cíl podporovat zejména malé a střední podniky. Konkurenceschopnost a dynamika podniků závisí také na regulatorním prostředí, ve kterém operují. V tomto ohledu je situace v Evropské unii daleko rigidnější ve srovnání s USA. Je tedy nezbytné se zaměřit na následující:

- snížit časovou náročnost a náklady nezbytné k založení firmy v jednotlivých zemích EU
- zvýšit objem investovaného rizikového kapitálu
- zajistit dostatečný počet absolventů obchodních oborů
- zajistit monitoring nabídky a zabezpečit průpravu začínajícím podnikatelům

Dále se očekávala vzájemná informovanost ze strany členských států o vlastních zkušenostech, jak redukovat administrativu a byrokracii v této oblasti.

Závěry Evropské rady pro ekonomické reformy k dokončení vnitřního trhu jsou jasné: urychlit procesy vedoucí k jeho dokončení. Hlavní cíle navazují na Strategii vnitřního trhu pro roky 2000-2003. Dle Lisabonské strategie měla být přijata následující opatření:

- Vypracování strategie k odstranění překážek volného pohybu služeb do konce roku 2000
- Urychlení liberalizace v následujících odvětvích: zemní plyn (2007), elektrická energie (2007), poštovní služby (2006) a dopravní služby (2008)
- Úprava a aktualizace pravidel pro zadávání veřejných zakázek (zejména pro MSP, on-line přístup do roku 2003)
- Návrh strategie pro zjednodušení právního rámce a s tím související transpozice komunitární legislativy do národního práva (cílová hodnota 98,5%)
- Podpora a dohled nad dodržováním pravidel hospodářské soutěže; co nejvíce omezit poskytování státních podpor do jednotlivých vybraných podniků či odvětví (omezit tuto podporu na max.1%) a zaměřit se na regionální rozvoj, zaměstnanost, ochranu životního prostředí

Efektivně fungující a transparentní finanční trhy umožňují růst a zaměstnanost prostřednictvím lepší alokace kapitálu, kde následně dochází k redukci nákladů. K dobudování vnitřního trhu v oblasti finančních služeb je nezbytné provést následující:

- realizovat Akční plán finančních služeb do roku 2005
- zavést jednotný pas pro emitenty
- odstranit bariéry investování do penzijních fondů - lepší fungování trhů se státními obligacemi
- zajistit lepší srovnatelnost účetních výkazů podniků
- zintenzivnit spolupráci mezi regulátory jednotlivých států
- do konce roku 2003 zajistit implementaci Akčního plánu rizikového kapitálu
- zajistit stabilitu evropského finančního trhu

Poslední prioritou ekonomického pilíře je doporučení pro členské státy, aby vzájemně koordinovaly hospodářskou politiku zejména v oblasti fiskální konsolidace a veřejných financí. Opatření, která by měla být přijata, se týkají zejména:

- zmírnění daňového zatížení práce zvláště u těch s nízkou kvalifikací a příjmy,
- zefektivnění opatření na podporu zaměstnanosti,
- přesměrování veřejných výdajů na produktivní investice, které budou přispívat k podpoře výzkumu, vývoje, inovacím a informačním technologiím.

Lisabonská strategie dále měla zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí. K tomu měl sloužit makroekonomický dialog mezi státy, který se používá již od roku 1996 na základě rozhodnutí zasedání Evropské rady konané v Kolíně nad Rýnem. Tzv. „kolínský proces“ nastartoval koordinaci hospodářské politiky mezi všemi sociálními partnery.

Nový nástroj, který představila Evropská rada a který se měl uplatňovat při naplňování Lisabonské strategie, se nazývá tzv. „**nová otevřená metoda koordinace**“.⁵³

Tato metoda používá postupu, že shrnují, hodnotí a následně pak rozšiřují dále nejlepší zkušenosti na základě dohodnutých ukazatelů. Ty tvoří základem pro členské státy k vypracování vlastní politiky (Urban, Lisabonská strategie).

⁵³ Z anglického „new open method of coordination“.

Na závěr uvádím dle mého názoru základní důvody neúspěchu Lisabonské strategie:

- příliš ambiciózní, naprosto nereálný program
- nebyly vytvořeny nástroje pro jeho naplňování
- velké množství cílů, těžko určit, které jsou ty zásadní
- nemalá část z navrhovaných opatření měla mezivládní charakter a byla tedy plně v kompetenci členských států
- neochota evropských politiků program realizovat, část agendy tvoří citlivá témata pro voliče
- další důvody viz. Wim Kokova zpráva

Nezodpovězená zůstává otázka, zda by dobudování vnitřního trhu přispělo k naplnění cílů a vizí Lisabonské strategie nebo naopak, zda splnění cílů Lisabonské strategie by bylo významným impulzem pro dokončení fungující vnitřního trhu.

2.2.8 André Sapir Report, 2003⁵⁴

Analýzu si v roce 2002 objednala Evropská komise a na jejím vypracování se podílela řada nezávislých odborníků. Tato rozsáhlá zpráva (čítá přes 180 stran) rozebírá a upozorňuje na šest oblastí, na které by se měly evropské politiky zaměřit, tak aby EU dosáhla deklarovaných cílů (udržitelný růst, více pracovních míst, cenová stabilita a sociální koheze v rozšířené Unii). Jedná se o následující program:⁵⁵

- 1) Učinit vnitřní trh dynamičtější
- 2) Podporovat investice do vzdělání
- 3) Zdokonalit makroekonomický politický rámec nezbytný pro hospodářskou a měnovou unii
- 4) Přeprocovat politiky zaměřené na konvergenci a restrukturalizaci
- 5) Dosáhnout větší efektivity při rozhodování
- 6) Změnit strukturu evropského rozpočtu

O tuto zprávu se v některých jejích pasážích opírají zpracovatelé pozdějších studií o vnitřním trhu.

⁵⁴ EC, Making the EU Economic System Deliver André Sapir Report, 2003.

⁵⁵ André Sapir report, 2003.

2.2.9 Tváří v tvář výzvě, Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost, zpráva skupiny odborníků na vysoké úrovni vedené panem Wimem Kokem, listopad 2004⁵⁶

„Lisabonská strategie se stala příliš široká na to, aby byla pochopitelná jako vzájemně propojený příběh. Lisabon je o všem a tudíž o ničem. Odpovědný je každý a tudíž nikdo. Konečný výsledek strategie se někdy ztrácí.“

Facing the challenge, The Lisbon strategy for growth and employment, 2004 : 16

Na jaře 2004 vyzvala Evropská rada na svém zasedání Evropskou komisi, aby nechala zpracovat hodnotící zprávu zaměřenou na plnění vytyčených cílů v Lisabonské strategii. Na této studii se podílela řada odborníků pod vedením bývalého nizozemského ministerského předsedy Wim Koka. Některé její závěry vyzněly dost značně kriticky. Očekávané efekty a úspěch Lisabonské strategie se nedostavily. Evropská unie zaostávala ve sledovaném období za USA téměř ve všech ukazatelích: zaznamenávala pomalejší růst produktivity; pomalejší hospodářský růst; a vyšší nezaměstnanost. Zpráva definuje pět základních politik, na které by se měla Evropská unie (resp. členské státy) prioritně zaměřit:

Realizace znalostní společnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Vytváření takové Evropské unie, která by dokázala přitahovat ty nejlepší mozky a výzkumné pracovníky z celého světa. • Zjednodušení administrativy, vzájemné uznávání profesní kvalifikace a zjednodušení udělování pracovního povolení • Posílení výdajů na výzkum a inovace (Evropský sektor informačních technologií tvoří 6% evropského HDP oproti 7,3% v USA) • Implementace akčního plánu e-Europe • Dostupnost širokého pásma nejméně na 50% do roku 2010 • Ochrana duševního vlastnictví – přijetí Evropského patentu
Dokončení vnitřního trhu a podpora hospodářské soutěže	<ul style="list-style-type: none"> • Odstranění doposud přetrvávající překážky na trhu služeb do roku 2005 (objem vnitrostátního obchodu je v této oblasti nižší než před 10 lety) • Eliminace překážek v hospodářské soutěži (zejména síťová odvětví, kde stále operují firmy s monopolním postavením) • Odstranění dosavadních bariér pro volný pohyb zboží (náklady při neuplatnění tzv. principu“vzájemného uznávání“ činí dle odhadu cca 150 mld. eur ročně)

⁵⁶ EC, Enlarging the European Union Achievements and Challenges, Report of Wim Kok, 2004.

	<ul style="list-style-type: none"> • Realizace Akčního plánu finančních služeb (FSAP) do konce roku 2005 • Zvýšit investice do infrastruktury (doprava, energie, e-komunikace)
Vytváření příznivého prostředí pro podnikatele	<ul style="list-style-type: none"> • Urychlení procesu zakládání nových podniků • Snížení administrativní zátěže • Zvyšování dostupnosti rizikového kapitálu
Budování adaptabilního trhu práce	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora celoživotního vzdělání • Investice do vysoce kvalifikovaných pracovníků • Vytvoření komplexních aktivních strategií proti stárnutí
Úsilí o environmentální udržitelnou budoucnost	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora ekologicky účelných inovací – Akční plán environmentálních technologií • Příprava akčního plánu environmentálních veřejných zakázek do konce roku 2006

Zdroj: Facing the challenge, The Lisbon strategy for growth and employment, 2004, vlastní výběr

Nejenom na základě hodnotící zprávy je evidentní, že dosavadní pokrok je neuspokojivý. Členské státy se s Lisabonskou strategií nedokázaly ztotožnit. Neexistuje zde ochota, dostatek politické vůle a nadšení vytyčené cíle realizovat.

Odborníci z Wim Kokova týmu dále vyzvaly členské státy k tvorbě národních akčních plánů včetně stanovení způsobu a nástrojů, jak chtějí cílů Lisabonské strategie dosáhnout a v jakém časovém harmonogramu. V závěru Wim Kokovy zprávy, se uvádí: „Námi navrhovaná opatření vyžadují, v našem evropském demokratickém systému, trvalé politické odhodlání. Konečně, velká část lisabonské strategie závisí na pokroku, který učiní jednotlivé země: Tento prostý fakt žádný evropský postup ani metoda nezmění. Vlády a zejména jejich vůdci se nesmí vyhýbat své hlavní odpovědnosti. V sázce není nic menšího než budoucí prosperita evropského modelu.“

2.2.10 Sdělení jarnímu zasedání Evropské Rady. Společně k růstu a zaměstnanosti. Nový začátek Lisabonské strategie. Sdělení předsedy Barrosa po dohodě s místopředsedou Verheugenem, 2005⁵⁷

V únoru 2005 byl vypracován další strategický dokument – sdělení jarnímu zasedání Evropské rady. Zpracovala ho nová komise pod vedením předsedy J. M. Barrosa. Aktualizovaná Lisabonská strategie by dle jejich doporučení měla zacílit hlavně **na růst a zaměstnanost (dosažení vyššího a trvalého růstu a vytváření více a lepších pracovních míst)** a soustředit se především na následující:

Přitažlivější Evropa pro investory a pracující	<ul style="list-style-type: none"> • Rozšíření a prohloubení vnitřního trhu • Zlepšení evropských a domácích právních předpisů – odstranění nadbytečné byrokracie • Zajištění otevřeného konkurenčního prostředí v Evropě i mimo ni • Rozšíření a zlepšení evropské infrastruktury
Znalosti a inovace jako motor evropského růstu	<ul style="list-style-type: none"> • Navýšení a zlepšení investic do výzkumu a vývoje • Usnadnění inovací, zavádění informačních a komunikačních technologií a udržitelného využívání zdrojů • Vytvoření silné evropské průmyslové základny
Realizace politik, které budou umožňovat podnikům vytvářet více a lepší pracovní místa	<ul style="list-style-type: none"> • Podporovat vstup na trh práce co největšímu počtu lidí • Adaptabilita zaměstnanců a zaměstnavatelů na trhu práce • Vyšší investice do lidského kapitálu prostřednictvím lepšího vzdělávání a zvyšování kvalifikace

Zdroj: Nový začátek Lisabonské strategie, 2005.

K tomu je potřeba přijmout některá opatření a zejména se řídit následujícími pravidly:

- Evropa musí jednat cíleněji
- pro cíle lisabonské strategie je nutno získat širokou podporu
- je nezbytné zefektivnit a zjednodušit celý lisabonský proces.

Jak tato zpráva konstatuje, v některých členských státech jsou klíčové trhy (energetika, doprava, telekomunikace) otevřené pouze na papíře a to po uplynutí všech lhůt, které se státy zavázaly v této oblasti dodržovat.

⁵⁷ Communication to the Spring European Council: Working together for growth and jobs A new start for the Lisbon Strategy, 2005.

Největší nedostatky doposud přetrvávají na trhu se službami. Přitom od konce 90. let naprostá většina pracovních míst v Evropské unii byla vytvořena v tomto sektoru. Je to trh se službami, který vytváří 70% HDP celé EU.

Bylo by jistě užitečné, aby v klíčových odvětvích (energetika, služby, doprava, veřejné zakázky, regulované povolání) byly provedeny průzkumy, s cílem odkrýt příčiny a faktory neúspěchu budování a fungování vnitřního trhu v těchto oborech. Efekty nového lisabonského akčního plánu se nedostaví ihned, ale až ve střednědobém (možná dlouhodobém) časovém horizontu.

Dokončení vnitřního trhu v oblasti služeb by mělo ve střednědobém horizontu přispět:

- ke zvýšení HDP až o 0,6%
- zvýšit míru zaměstnanosti o 0,3%
- integrované finanční trhy by mohly redukovat kapitálové náklady společností v EU o 0,5 procentního bodu, což by v dlouhodobém časovém horizontu mohlo vést k nárůstu HDP o 1,1% a míry zaměstnanosti o 0,5%.

Plánovaný nárůst výdajů na výzkum a vývoj (stanovena referenční hodnota 3% do roku 2010)⁵⁸ by měl přinést zvýšení HDP o 1,7 % do roku 2010.⁵⁹ Investice do lidského kapitálu by měly vyvolat zvýšení HDP o 0,3 – 0,5%. Tento dodatečný růst produktu by byl způsoben nárůstem průměrné úrovně dosaženého vzdělání pracovní síly o jeden rok.

Pokud se podaří naplnit cíle revidované lisabonské strategie a bude zde splněn závazek ze strany členských států navrhovaná opatření realizovat, existují odhady, že ekonomický potenciál členských států se dostane na vytyčenou 3% hranici a do roku 2010 bude vytvořeno 6 mil. nových pracovních příležitostí. Nyní již víme, že nejenom kvůli hospodářské krizi a celosvětové recesi byly tyto odhady vysoce nereálné.

2.2.11 Vnitřní trh pro 21. století, 2007⁶⁰

Tento dokument představuje asi nejkritičtější studii o vnitřním trhu. Hlavním cílem tohoto dokumentu je analýza stavu vnitřního trhu včetně návrhu řešení v oblastech, kde realizace vnitřního trhu doposud neproběhla. Dokument obsahuje dopady mikro a makro

⁵⁸ Oproti průměrným 1,9% v roce 2005.

⁵⁹ EU dává na výzkum a vývoj zhruba o 1/3 méně než USA.

⁶⁰ EC, Step towards a deeper economic integration: The internal Market in the 21st century, 2007.

ekonomických efektů po zavedení fungujícího vnitřního trhu. Vnitřní a vnější prostředí a podmínky, které se vztahují k realizaci vnitřního trhu, se poměrně dramaticky změnil⁶¹ od doby, kdy byla tato iniciativa oživena v „Bílé knize k dokončení vnitřního trhu“ z roku 1985. Došlo k rozvoji nových informačních a komunikačních technologií.

V dokumentu se poukazuje na výhody přijetí nových členských států, které s sebou přináší silnější konkurenční tlaky, rozšíření spotřebitelského trhu. V reálném procesu začleňování nových členských států vznikají různá pnutí a třenice mezi tzv. „starými“ členskými státy a „novými“ členskými státy. Projevuje se to hlavně na trhu služeb, v oblasti daňové a také v oblasti volného pohybu pracovních sil. Významné demografické změny v celé Evropě, především pak stárnutí jejího obyvatelstva se částečně řeší na celoevropské úrovni pomocí přílivu imigrantů. Vnitřní trh se dle studie Evropské komise stává po rozšíření Evropské Unie o země střední a východní Evropy více integrovaný a dynamický navzdory rostoucím hospodářským rozdílům mezi státy. Je to dáno tím, že nově přistoupivší země (2004) přinesly s sebou do EU daleko dynamičtější růst HDP, než v té době měly staré členské státy. Zvětšil se spotřebitelský trh a otevřel se nový prostor firmám, které uměly více využít své komparativní výhody. I přes některé dílčí pozitivní výsledky je i nadále Evropská unie podstatně méně integrovanou obchodní oblastí než USA.

Dokument uvádí, že od roku 1992 do roku 2006 se díky projektu vnitřního trhu zvýšil hrubý domácí produkt o 2,2% a zaměstnanost vzrostla o 1,4%, v absolutním vyjádření bylo vytvořeno 2,75 mil. pracovních míst. Fungující vnitřní trh však nebyl doposud v řadě oblastí dokončen a jeho potenciál tak nemůže být naplno využit. Velký problém nadále přetrvává na trzích práce, které jsou velmi často regulovány rigidními a nepružnými pravidly. Fluktuační síly je mezi členskými státy velmi nízká. Zhruba asi jen 0,1% průceschopného obyvatelstva odchází každoročně za prací do jiného státu.⁶² Celkově je mobilita pracovní síly v rámci celé Evropy nízká a mezi jednotlivými regiony v jednom státě se pohybuje okolo 1% celkově pracujících obyvatel.⁶³

Zpráva konstatuje, že problémy přetrvávají nadále v pomalé a špatné implementaci *acquis communautaire*, nefunguje vzájemné uznávání principů a pravidel, problémy přetrvávají v síťových odvětvích, do programu vnitřního trhu doposud nebyl zařazen vnitřní trh znalostí.

⁶¹ Rozpad bipolárního uspořádání světa, rozšíření EU, posílení globalizačních procesů, vznik nových světových ekonomických center.

⁶² V USA tento ukazatel činí 3%.

⁶³ Údaj z roku 2005.

Na závěr studie se autoři věnují následujícím doporučením:

- 1) Vnitřní trh v oblasti služeb a znalostí je základem pro růst produktivity
- 2) Vnitřní trh, který je funkční, přispívá k hladkému fungování hospodářské a měnové unie
- 3) Rozšíření o nové členské státy přináší otevření nových trhů a příležitostí, ale nese s sebou i potenciální konflikty
- 4) Pravidla vnitřního trhu musí respektovat změnu ekonomického prostředí a proces globalizace
- 5) Funkční vnitřní trh je předpokladem, aby státy EU byly konkurenceschopné i na zahraničních trzích
- 6) Existuje zde pozitivní synergetický efekt mezi politiky vnitřního trhu, inovační politikou a politikou na ochranu hospodářské soutěže
- 7) Hlubší integrace trhu sebou nese tzv. „adaptační náklady“, které je třeba brát v úvahu
- 8) Lepší regulace trhu závisí zejména na lepším pochopení „příčin“, které brání tomu, aby trh mohl fungovat správně a následně zvolit správný přístup regulace (celé ekonomiky, určitého sektoru, samoregulace atd).

Státy Evropské unie musí čelit nejenom konkurenci USA, ale stále sílící konkurenci Číny, Indie a států jihovýchodní Asie. Pro úspěch hospodářské soutěže s těmito centry musí EU zanechat protekcionistického a ochranářského chování a to jak ve vztahu ke třetím subjektům, tak i v rámci svého vnitřního trhu.

Vnitřní trh se prozatím nedokázal přizpůsobit nových podmínkám a změně prostředí ve 21. století. Neadaptoval se dostatečně na nové informační a komunikační technologie. Nereaguje adekvátně na procesy globalizace a na vývoj znalostní ekonomiky.

2.2.1 Lisabonská smlouva

V této části práce se zaměřím na rozbor těch částí Lisabonské smlouvy, které se týkají problematiky vnitřního trhu a hospodářské soutěže.

Dokument předcházející Lisabonské smlouvě tzv. „Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu“ byl zamítnut v referendech ve Francii a Nizozemsku v roce 2005. To, že nová Lisabonská je pouze jakousi „modifikací“ odmítnuté „Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu“ potvrzují i

pozdější prohlášení jednoho z jejich tvůrců Valéry Giscarda d'Estainga.⁶⁴ Zhruba o rok a půl později se čelní představitelé jednotlivých států shodli na její revidované a pozměněné úpravě a v říjnu 2007 slavnostně podepsali tzv. Lisabonskou smlouvu. Tu poté čekal nelehký ratifikační proces ve všech členských zemích. Země, kde referendum k předchozímu dokumentu bylo neúspěšné, z obavy před podobným výsledkem tento způsob k ratifikaci Lisabonské smlouvy nepoužily. Irsko, které bylo jedinou zemí, kde se dle ústavních pravidel konalo k této smlouvě referendum, se stalo také jediným státem, který Lisabonskou smlouvu původně odmítl. Irové tak učinili v polovině roku 2008, kdy se jich 53,4% vyjádřilo proti. Na druhý pokus, který se konal v listopadu roku 2009, již byla Lisabonská smlouva Iry v referendu schválena za cenu ústupků, resp. záruk⁶⁵ a mohla tak k 1. prosinci 2009 vstoupit v platnost. Je otázkou, zda opakované referendum je legitimním postupem. Na toto poukazovaly mnohé kritické hlasy z některých členských států EU.

Česká republika byla poslední zemí z členských zemí EU, která dokončila svůj ratifikační proces podpisem prezidenta, dokonce až po Irském referendu. Je jen otázkou času, jestli se projeví vážné nedostatky tohoto dokumentu, na které poukazoval právě prezident České republiky (Václav Klaus, 2009).

Již dnes je zřejmé, že čelní představitelé, hlavně velkých členských států Evropské unie při ratifikačním procesu Lisabonské smlouvy sebevědomě prohlašovali, že Lisabonská smlouva je tak dobrým dokumentem, že do ní nebude muset být zasahováno nejméně příštích deset let, se mýlili. Ti samí politikové (Nicolas Sarkozy, Angela Merkel) ani ne rok poté, kdy vstoupila v platnost, volají po nutných změnách v jednotlivých ustanoveních Lisabonské smlouvy, např. s uplatňováním měnové politiky a fungování finančních institucí.⁶⁶

Lisabonská smlouva vznikla s cílem reformovat instituce Evropské unie a má zajistit její efektivní a hladké fungování. Lisabonská smlouva pozměňuje stávající smlouvy, které nadále zůstávají v platnosti a je tak založena na metodě novelizace stávajících smluv. „Smlouva o Ústavě pro Evropu“ měla za cíl původní smlouvy nikoliv pozměnit, ale nahradit. Na základě Lisabonské smlouvy tak Evropská unie získává právní subjektivitu, kterou do této doby mělo

⁶⁴ Srovnej Giscard d'Estaing: The EU Treaty is the same as the Constitution, 2007 a Giscard d'Estaing: EU Treaty is the constitution rewritten, Ben Helm, 2007.

⁶⁵ Záruky byly schváleny na zasedání Evropské rady v červnu 2009 ve formě mezivládní dohody. Irsko požadovalo záruku zachování neutrality, daňovou autonomii, vlastního evropského komisaře a respektování irské ústavy (zejména pasáží, které se týkají práva na život, vzdělání a rodinu).

⁶⁶ V době přípravy Lisabonské smlouvy se vůbec neuvažovalo o možnosti vzniku nástroje jako je např. EFSF (European Financial Stability Facility).

pouze Evropské společenství. Evropská unie nahrazuje Evropská společenství a stává se jeho nástupkyní.

Lisabonskou smlouvu tvoří sedm článků, které v sobě zahrnují více jak 350 novelizačních ustanovení primárního práva. K těmto ustanovením je dále připojeno 13 protokolů a 65 deklarácí. Dochází ke zrušení dosavadní pilířové struktury, kterou zavedla v roce 1993 Maastrichtská smlouva. Lisabonská smlouva mění tři původní dokumenty: Smlouvu o Evropské unii (dále SEU), Smlouvu o založení Evropského společenství (dále SES), která je nově nazvána na Smlouvu o fungování Evropské unie (dále SFEU) a Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii (dále Smlouva o Euroatomu) (Kolektiv autorů, 2008).

V Lisabonské smlouvě je zajímavé sledovat vymezení cílů Unie. Nejdříve jsou specifikovány cíle v oblasti míru, blahobytu obyvatel, rozsahu svobody, bezpečnosti a práva. Až poté jsou definovány ekonomické cíle. V článku 3 odst. 3 Lisabonské smlouvy se uvádí velmi stručně, že „Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku a na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí“.

Vágní formulace implikuje myšlenku o vítězství zájmu některých států naplňovat cíle spíše sociálně solidární než cíle tržně liberální. Vypuštění formulace o vnitřním trhu „**s volnou a nenarušenou soutěží**“⁶⁷ tento dojem jenom umocňuje. „Je patrné, že novou úpravou došlo k upozadění významu hospodářské soutěže pro vnitřní trh, a to nejen jejím odsunutím ze základních ustanovení o unijních cílech do doprovodných protokolů, ale i vypuštěním formulace **o volné soutěži**, která jde významově dál než soutěž nenarušená“ (Kolektiv autorů, 2008 : 11). Aktivita Unie se budou v této oblasti odkazovat na „Protokol o vnitřním trhu a hospodářské soutěži“, dochází tak k přesunutí tohoto původního cíle (nenarušená hospodářská soutěž) do Protokolu připojeného k Lisabonské smlouvě. Tento přístup se nelíbil i některým členským státům, zejména Velké Británii, kde horní komora britského parlamentu vyslovila znepokojení nad tímto krokem.⁶⁸

⁶⁷ Vypuštění této formulace podporovala zejména Francie v čele s N. Sarkozym. Argumentací pro tuto úpravu bylo, že nenarušená a volná soutěž nemůže být cílem EU, ale jen prostředkem k dosažení cílů EU.

⁶⁸ House of Lords, 2008.

Lisabonská smlouva na rozdíl od předchozích dokumentů (Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva, smlouva z Nice) používá pro pojmenování společného či jednotného trhu označení „vnitřní trh“.

Lisabonská smlouva dle článku 26 odst. 2 definuje vnitřní trh jako prostor bez vnitřních hranic, v němž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu v souladu s ustanoveními Smluv. Lisabonská smlouva v oblasti vnitřního trhu a jeho svobod víceméně přejímá předešlá ustanovení, ale např. u volného pohybu pracovníků zpřesňuje oblast, týkající se migrujících zaměstnanců, osob samostatně výdělečně činných, jakož i osob na nich závislých. Tímto krokem se konkretizuje systém sociálního zabezpečení, na který mají výše zmíněné osoby nárok za předpokladu splnění daných podmínek.

Lisabonská smlouva má celou řadu odpůrců. Kritika se soustřeďuje především na zvyšování intenzity prohlubování integračních procesů bez ohledu na efektivnost a naplňování cílů nižších forem integrace. Zaměřují se dále na federalizaci EU, kritizují byrokratizaci, vznik elitářských skupin, zvyšující se deficit demokracie, redukci oblastí, kde mohou jednotlivé členské státy uplatnit právo veta a rozhodovat samy.

Na závěr bych chtěla upozornit, že podoba dokumentu Lisabonské smlouvy (vkládání a rušení jednotlivých článků, forma dodatků a pozměňovacích ustanovení, přesuny v rámci samotných smluv, tak i mezi smlouvami navzájem atd.) je pro běžného občana EU a laika nesrozumitelná a velmi zmatečná. Orientovat se tak v této smlouvě je i pro odborníky a znalce v dané oblasti dosti náročné.⁶⁹

2.2.2 Nová strategie pro vnitřní trh⁷⁰, zpráva předsedovi Evropské komise J.M. Barrosovi od Maria Montiho, 2010⁷¹

„Žádný projekt znovuoživení vnitřního trhu nebude mít politickou energii potřebnou k tomu, aby uspěl, pokud neukáže občanům, spotřebitelům a malým a středním podnikům, že funguje především pro ně.“

Nová strategie pro vnitřní trh, str.37

⁶⁹ Skutečností je, že i ostatní právní normy na národní či nadnárodní úrovni jsou široké veřejnosti nesrozumitelné.

⁷⁰ Autor zprávy se přiklání k používání termínu jednotný trh. Z důvodu zvolené terminologie na začátku práce používám označení vnitřní trh.

⁷¹ A new strategy for the single market, 2010.

Předseda Evropské komise J. M. Barroso požádal v říjnu 2009 bývalého evropského komisaře Itala Maria Montiho o vypracování zprávy, která bude obsahovat možnosti a doporučení pro oživení vnitřního trhu.⁷²

Ve svém zadání adresovaném M. Montimu předseda J. Barroso sám upozorňuje, že existují oblasti, kde vnitřní trh zaveden nebyl a nefunguje. Evropská komise je připravena se plně angažovat v přijetí potřebných kroků k provedení nápravy a zároveň do toho chce zapojit členské státy, evropské instituce a další zúčastněné strany. Předseda Evropské komise si ve svém „Politickém směru pro novou Komisi“ ze září roku 2009⁷³ jako klíčový strategický cíl a jednu z priorit pro Evropu vytyčil vnitřní trh.

Mario Monti navrhuje v tomto dokumentu komplexní strategii (sám ji tak označuje) a opatření, která povedou k tomu, aby znovunastartování vnitřního trhu bylo politicky průchozí, úspěšné, ekonomicky a sociálně životaschopné. Strategie se skládá ze tří základních iniciativ, které jsou podrobně rozpracovány. První se týká budování silnějšího vnitřního trhu, druhá iniciativa se zabývá budováním a vytvářením konsensu a třetí je iniciativa zaměřená na praktickou realizaci vnitřního trhu.

V současné době vnitřní trh čelí třem zásadním výzvám:

- 1) Narušená politická a sociální podpora pro integraci trhu v Evropě.

Vnitřní trh je mnoha Evropany (občany i politickými představiteli) vnímán s podezřením, strachem a v některých případech až s otevřeným nepřátelstvím. Střetávají se tady tak dva trendy, z nichž první můžeme označit jako „únavu z integračního procesu“ a pro druhý použít termín „únavu z trhu“, která snižuje víru v samotnou úlohu trhu. Autoři tak konstatují, že vnitřní trh je méně oblíbený než kdy jindy. Přitom ho však Evropa nyní potřebuje více než kdy jindy.

- 2) Diferenciovaná politická pozornost a zájem věnovaný jednotlivým klíčovým oblastem vnitřního trhu.

Problémy nadále přetrvávají na vnitrostátních trzích. Pozornost by měla být věnována expanzi do nových odvětví a dále zajistit, aby se vnitřní trh stal místem svobody, a příležitostí ze kterého budou mít všichni jeho účastníci prospěch (občané, spotřebitelé, MSP).

⁷² Mario Monti byl komisař pro hospodářskou soutěž v letech 1995-1998 a později komisařem pro vnitřní trh, finance a daně v letech 1999- 2005.

⁷³ José Manuel Barroso, Political guidelines for the next Commission, 2009.

- 3) Přesvědčení a pocit uspokojení, jakoby již vnitřní trh byl dokončen a může tak být jako politická prioritou odložen.

Evropská unie se místo vnitřního trhu příliš zaměřila na své další cíle (měnová unie, rozšíření o nové členské státy, institucionální reformy) a málo pozornosti věnovala dokončení procesu tak, aby vnitřní trh mohl efektivně fungovat. Nedostatečné fungování vnitřního trhu, absence politické unie je hrozbou pro fungování měnové unie. Mario Monti vidí původní šestici zakládajících států EU za integračně vyčerpanou. Novou iniciativu by tak mohly převzít nové členské státy.

Státy Evropské jsou rozděleny do čtyř kategorií, v rámci kterých jsou sledovány jednotlivé přístupy k vnitřnímu trhu:

- 1) země kontinentální Evropy se sociálně tržním hospodářstvím
- 2) anglosaské země
- 3) země střední a východní Evropy
- 4) severské státy.

Vypracování této zprávy předcházely rozsáhlý proces formálních i neformálních konzultací. Od konce roku 2009 do dubna 2010 byl proveden průzkum vnitřního trhu, který se týkal jeho silných a slabých stránek. Hledala se opatření, která by měla vést k jeho efektivnějšímu fungování. Zároveň se projednávaly politické strategie, které by usnadnily jejich přijetí. Do tohoto procesu byly zapojeny subjekty spojené s vnitřním trhem, široká veřejnost, ale představitelé národních politických institucí, ale i zástupci evropských institucí.

První část tohoto dokumentu je věnována „trhu, který hledá strategii“. Jsou zde zdůrazněny změny, které se odehrály od doby přijetí Bílé knihy k dobudování vnitřního trhu. Mezi tyto změny patří zejména technologická revoluce (informační a komunikační technologie), globalizace, rozpad Sovětského svazu, rozšíření Evropské unie na 27 států a s tím související větší hospodářská heterogenita, nárůst významu služeb, některá nesouhlasná referenda, která se týkala integračního procesu a další.

Důležitou součástí tohoto dokumentu je rozsáhlá identifikace „očekávání a obav“, které souvisí s vnitřním trhem. Identifikace obav probíhala: 1) v časovém rozlišení období před, během a po hospodářské krizi a dále pak v dlouhodobém časovém horizontu 2) v členění dle různé agendy (spotřebitel, občan, sociální, environmentální a podnikatelské obavy 3) dle jednotlivých členských států.

Již před vypuknutím hospodářské krize se objevila tzv. „únava z integrace“. Obavy projevující se před hospodářskou krizí se týkaly zejména volného pohybu osob a služeb v souvislosti s přistoupením nových členských států, problémy se zaváděním směrnice o nabídkách převzetí, oblast zlatých akcií a snahy o blokování přeshraničních akvizic. Během hospodářské krize docházelo k ohrožení vnitřního trhu v souvislosti s ochrannými opatřeními a snahou hledat různá nouzová řešení na domácí úrovni. Po hospodářské krizi zase přišla tzv. „únava z trhu“, která se obecně projevila sníženou podporou tržního hospodářství. V delším časovém horizontu bude dle autorů studie půda pro tržně orientovanou integraci méně úrodná, než tomu bylo na začátku evropské integrace. Nedostatky ve fungování vnitřního trhu mají za následek, že obyvatelé států EU nabyli přesvědčení, že vnitřní trh nemohou ve skutečnosti aktivně využívat, ale jsou pasivně vystaveni hrozbám, které s sebou přináší. To se projevuje např. v sociální oblasti, kde dotazovaní respondenti pocítují nerovnosti. Nespojenost podnikatelů vyplývá z velkého množství překážek a poměrně vysoké regulace.

U skupiny zemí kontinentální Evropy se sociálně tržním hospodářstvím byla politika hospodářské soutěže a prováděná kontrola poskytované státní podpory posuzována více kriticky než v ostatních skupinách. Spotřebitel, jako základní uživatel výhod, které mu plynou z vnitřního trhu, není v rámci této skupiny tak důležitý, stejně tak prosazování vnitřního trhu nebylo vždy vítaným krokem a to z obav, které se týkají sociální problematiky. Návrhy na zmírnění sociálních dopadů integrace vnitřního trhu, např. prostřednictvím koordinace daňových politik se setkaly s nesouhlasem zejména v anglosaských zemích, stejně jako větší aktivizace EU v oblasti sociální a průmyslové politiky nebo ochrany služeb obecného veřejného zájmu. Anglosaská skupina zemí tradičně podporuje otevření trhu, politiku hospodářské soutěže a další atributy tržního hospodářství. S těmito kroky se ztotožňuje i skupina nových členských států, která i z důvodů historické zkušenosti s neefektivním kolektivistickým hospodářstvím upřednostňuje růst před rozsáhlou sociální ochranou. Skupina severských států sice podporuje volný trh i otevřenou soutěž trvale avšak s ohledem na sociální ochranu.

Druhá část dokumentu se zaměřuje na vybudování silnějšího vnitřního trhu. Mario Monti a další autoři upozorňují, že na mnoha místech existuje vnitřní trh na papíře. V praxi však různé bariéry, regulace, nedostatek fyzické a správní infrastruktury brání obchodu uvnitř EU, ekonomické iniciativě a inovacím. U trhu se zbožím již integrace dosáhla vysokého stupně, politická opatření by měla být orientována na dohled a udržení stávajícího stavu trhu v této

oblasti, snížení nákladů na dodržování předpisů. Trh se službami se však nachází pořád ve fázi budování, kde bude potřeba odstranit překážky přeshraniční činnosti, upravit a změnit přetrvávající správní a technické překážky a odstranit korporativistický odpor. Je třeba nastavit systém, který by zaručoval vzájemné uznávání úředních dokumentů.

Doporučení pro aktéry a uživatele vnitřního trhu:⁷⁴

- zavést případně rozšířit volný oběh a vzájemné uznávání úředních dokumentů
- zavést automatické uznávání rozhodnutí cizích soudů pro řešení obchodních a občanských sporů
- zavést evropskou kartu pro volný pohyb, která by obsahovala na jednom místě veškeré informace, které může občan vyžadovat v jiném členském státě kromě totožnosti a státní příslušnosti
- zefektivnit přeshraniční vymáhání dluhů
- zrušit dvojí zdanění registrace automobilů
- přijmout potřebnou legislativu pro kolektivní odškodnění spotřebitelů
- zlepšit pravidla pro transparentnější bankovní poplatky, zlepšit informovanost o bankovních produktech, umožnit mobilitu klientů k jiným bankám v rámci EU
- zavést statut evropské soukromé společnosti
- přijmout patent Evropské unie
- koordinovat systémy sociálního zabezpečení pro vysoce mobilní osoby
- rozšířit seznam profesí pro automatické uznávání kvalifikace
- podporovat partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem
- zajistit, aby zadávání veřejných zakázek podporovalo inovace, ekologicky šetrný růst a sociální začlenění
- poskytnout finanční prostředky ze strukturálních fondů těm státům, které vykazují nejlepší výsledky při implementaci směrnic o vnitřním trhu

Zdroj: Nová strategie pro vnitřní trh, 2010

Pozornost členských států by měla být dále soustředěna na formování jednotného evropského digitálního trhu (telekomunikační služby a infrastruktura, elektronické obchodování, on-line digitální obsah). Autoři uvádí, že dle výzkumné zprávy Copenhagen Economics „*Hospodářský dopad evropského digitálního jednotného trhu*“ by Evropská unie mohla docílit 4% růstu HDP v letech 2010 až 2020. Za uvedené období by se jednalo zhruba o 500 mld. EUR. Tento segment by tak mohl mít podobné efekty jako program vnitřního trhu z roku

⁷⁴ Srovnání Montiho zpráva.

1992. V environmentální oblasti by mělo dojít k zintenzivnění a cílenému financování energetické infrastruktury z finančních zdrojů Evropské unie.

V současné době má Evropská unie roztržštěnou daňovou soustavu, kde se uplatňuje 27 různých daňových systémů. S tím jsou spojené poměrně vysoké náklady a administrativní zátěž. Mario Monti navrhuje zjednodušit a modernizovat výběr daně z přidané hodnoty, usnadnit elektronickou fakturaci a zavést mechanismus řešení sporů, které se týkají dvojího zdanění fyzických osob. Vyzývá členské státy ke koordinaci daňové politiky v souvislosti s daňovou konkurencí, veřejným zadlužením ekonomik EU, ale i z důvodu fiskální disciplíny.

Mario Monti dále navrhuje více používat v oblasti vnitřního trhu nařízení než směrnice. Jsou okamžitě účinné a jejich obsah je stejný pro všechny členské státy.

Pro úspěšnost navrhovaných opatření je nezbytné přehodnotit postavení vnitřního trhu v rámci celkového kontextu tvorby a provádění politiky Evropské unie.

V roce 2012 uplyne 20 let od doby, kdy bylo původně naplánováno vytvoření vnitřního trhu. V tuto chvíli je jisté, že můžeme očekávat vznik dalších kritických strategických dokumentů, které budou opět bohužel konstatovat, že ani po 20 letech se tento cíl nepodařilo naplnit a že bude třeba vynaložit ještě hodně úsilí k vytouženému záměru.

Evropská komise reagovala na Montiho zprávu tím, že vypracovala tzv., *Akt o jednotném trhu pro vysoce konkurenceschopné sociálně-tržní hospodářství*⁷⁵ pod vedením komisaře Michela Barniera. Evropská komise v tomto dokumentu představuje 50 návrhů pro lepší společnou práci, podnikání a obchod, které by měly vést k znovunastartování vnitřního trhu do roku a být postupně zavedeny do roku 2012. Jako klíčové priority si stanovila: podpora a ochrana kreativity, prosazování nových cest k udržitelnému rozvoji, podpora MSP zejména jejich přístup ke kapitálu, financování inovací a dlouhodobých investic, vytváření právního a fiskálního prostředí, které je příznivé pro podniky, podpora konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích, zkvalitnění veřejných služeb a infrastruktur obecného zájmu, uznávání odborných kvalifikací, podpora mobility, podpora inovativních podnikatelských projektů, větší transparentnost v bankovních službách zejména co se týká bankovních poplatků, aktualizace pravidel pro elektronický obchod, zefektivnění politiky pro respektování pravidel vnitřního trhu a další.

⁷⁵ EC, Towards a Single Market Act, 2010.

3. ČTYŘI ZÁKLADNÍ SVOBODY - VOLNÝ POHYB ZBOŽÍ, SLUŽEB, OSOB A KAPITÁLU

Vytvoření vnitřního trhu je postaveno na základě tzv. čtyř svobod, které se v mnohém vzájemně prolínají. Jedná se o následující oblasti:

- 1) volný pohyb zboží
- 2) volný pohyb služeb
- 3) volný pohyb osob
- 4) volný pohyb kapitálu

Někteří autoři k výše uvedeným svobodám přiřazují ještě svobodu pátou a to **volný pohyb znalostí**. Tuto je však možno spíše považovat za politickou proklamaci, která nemá příliš logickou souvislost s charakterem fungování vnitřního trhu. (Kubečková M., Drastíková J., 2008 : 7).

Existují tři základní bariéry bránící vybudování vnitřního trhu:⁷⁶

- Fyzické bariéry
- Fiskální (daňové) bariéry
- Technické bariéry

Fyzické bariéry někdy nazývané materiální se dotýkají zboží i osob. U fyzických osob se jednalo zejména o kontroly pasů. U podnikatelských subjektů bylo zboží při přechodu přes hranice kontrolováno, zda splňuje normy (zdravotní, hygienické, bezpečnostní) daného státu, ve kterém mělo být prodáno (realizováno). Kontroly také přetrvávaly z důvodu odlišných daňových systémů jednotlivých členských států v oblasti nepřímých daní. Kontroly u zboží se podařilo víceméně odstranit až v polovině osmdesátých let.

Překážky v oblasti společného trhu vznikaly v souvislosti s **daňovými (fiskálními) bariérami**. Ne všechny země, o které se postupně rozšiřovalo Společenství, operovaly ve své daňové soustavě s daní z přidané hodnoty. I když ji postupně zavedly, existovaly v jejich sazbách rozdíly. Charakteristikou daně z přidané hodnoty je ta skutečnost, že vstupuje do konečné ceny zboží a služeb. Z tohoto důvodu rozdílné výše sazeb daně z přidané hodnoty

⁷⁶ Bílá Kniha dokončení vnitřního trhu, 1985.

způsobovaly rozdíly v cenách identických výrobků na trzích v jednotlivých zemích. Docházelo tak k narušování konkurenceschopnosti jednotlivých dodavatelů.

Zásadní řešení si vyžadovalo sblížení sazeb z DPH, což však naráželo na odpor členských zemí vzhledem ke konstrukci jejich státních rozpočtů. Mnohé členské státy se obávaly, že by to mohlo zkomplikovat příliv prostředků do příjmové části státního rozpočtu, a že by se tím ztížilo prosazování priorit jejich hospodářské politiky (Urban, 2002 : 56).

Nepřímé daně (DPH a spotřební daně)

Státy Evropské Unie mají obecně v průměru poměrně vysoké daňové zatížení, i když mezi jejími členy existují značné rozdíly. Daňová problematika je plně v pravomoci členských států, z čehož vyplývá, že v Unii dnes existuje 27 odlišných daňových systémů (různé daňové základy, sazby daně, různé výjimky). V praxi to znamená, že na jakékoliv změně se musí shodnout všechny státy, tzn., že se uplatňuje princip jednomyslnosti. Veškeré snahy a úsilí o harmonizaci přímých daní se zatím setkaly s neúspěchem. U nepřímých daní již bylo v jejich harmonizaci dosaženo značného pokroku. Obecně lze proces daňové harmonizace rozdělit do tří základních kroků: harmonizace daňového základu, harmonizace daňové sazby a volba daně, jež bude předmětem harmonizace.⁷⁷

V rámci Evropské unie je cílem harmonizace nepřímých daní zajistit hladké fungování vnitřního trhu. Samotnou harmonizaci nelze chápat jako znovuzavedení regulačních opatření, ale jako nezbytný krok, který by měl směřovat k liberalizaci ekonomických vztahů mezi členskými státy EU (Urban, 2002: 130). Jiní ekonomové podotýkají, že tuhá daňová harmonizace je projevem nastupujícího trendu centralizace celé hospodářské politiky.

Daň z přidané hodnoty

Jak jsem již uvedla výše, rozdílné sazby DPH podle některých ekonomů mohou narušovat konkurenceschopnost podnikatelských subjektů. Jiní tvrdí, že i konkurence v daňové oblasti je žádoucí pro další pozitivní vývoj. Ne všechny státy EU měly daň z přidané hodnoty zavedenou ve své daňové soustavě. Všechny země ji však postupně zavedly.⁷⁸

Daň z přidané hodnoty není jednotná, v současné době jsou stanoveny minimální hranice pro základní (15%)⁷⁹ a sníženou sazbu (5%) DPH. Každý stát by měl mít pouze dvě snížené sazby

⁷⁷ Průběžně se v posledním desetiletí objevují snahy různých politiků o harmonizaci i přímých daní.

⁷⁸ Původně byla DPH uplatňovaná pouze ve Francii. Ke sjednocení systému této daně došlo až v roce 1973.

⁷⁹ EK v červnu 2010 prodloužila výši této minimální hranice základní sazby s platností do roku 2015.

a doporučená horní hranice u základní sazby je 25%.⁸⁰ V následující tabulce uvádím sazby daně z přidané hodnoty v jednotlivých členských státech, ze které je vidět, že i v této oblasti si státy dokázaly vyjednat spoustu výjimek. Nejvyšší sazby u DPH uplatňují skandinávské země (nad 20%).

Tabulka č. 2 - Přehled sazeb DPH v EU 27 k 1. 7. 2010

Stát	extra snížená sazba	snížená sazba	základní sazba	tzv. parking rate
Belgium		6/12	21	12
Bulgaria		7	20	
Czech Republic		10	20	
Denmark			25	
Germany		7	19	
Estonia		9	20	
Ireland	5,5	11	23	
Greece	4	8	18	
Spain	2,1	5,5	19,6	
France	4,8	13,5	21	13,5
Italy	4	10	20	
Cyprus		5/8	15	
Latvia		10	21	
Lithuania		5/9	21	
Luxembourg	3	6/12	15	12
Hungary		5/18	25	
Malta		5	18	
Netherlands		6	19	
Austria		10	20	12
Poland	3	7	22	
Portugal		6/13	21	13
Romania		5/9	24	
Slovenia		8,5	20	
Slovakia		6/10	19	
Finland		9/13	23	
Sweden		6/12	25	
United Kingdom		5	17,5	

Zdroj: Eurostat, VAT Rates applied in the member states of the EU, str.3

⁸⁰The VAT Directive 2006/112/EC.

Výběr DPH lze realizovat dvěma následujícími způsoby:

Dle principu země původu

V rámci tohoto principu se DPH uvaluje na zboží a služby ve státě, kde se služba poskytuje nebo ze kterého se zboží dodává. Jedná se o nejjednodušší možný systém výběru, minimalizuje možné daňové úniky. Základním předpokladem pro jeho uplatnění je zavedení jednotné sazby DPH. Tento systém se v současné době využívá v případě, kde se plnění realizuje vůči konečnému spotřebiteli např. v rámci turistického ruchu.

Dle principu země určení (spotřeby)

Daň z přidané hodnoty se odvádí až ve státě určení dle sazeb dané země, to znamená, že ze zboží, které se vyváží, se daň neplatí (resp. se poté vrací). Refundace DPH, na které má vyvážející nárok se již neuskutečňuje na společných hranicích, ale na daňových a celních úřadech.

Nejprve byl používán první princip, který však znevýhodňoval ty podnikatele, jejichž sazba DPH v mateřské zemi, byla vyšší než země, kam chtěli své výrobky a produkty exportovat.

V Evropské unii nepanuje shoda pro úpravu DPH prostřednictvím nařízení, harmonizace tak probíhá především prostřednictvím směrnic.

V letech 1993 – 1996 existoval přechodný systém dle principu země určení, který se z důvodu rozdílných daňových sazeb používá dodnes.⁸¹ Evropské instituce dlouhodobě usilují o přechod na princip země původu. Ten ale předpokládá zavedení jednotné sazby daně či určitého kompenzačního mechanismu, což není v současné době reálné z důvodu nesouhlasu některých členských států.

Spotřební daně

Spotřebních daně jsou jedny z nejstarších a představují významný finanční obnos, který plyne do státního rozpočtu. Jedním z důvodů jejich používání je snaha omezit spotřebu vybraného zboží vzhledem k tomu, že toto bývá často zbožím, které ohrožuje zdraví spotřebitelů, případně působí negativně na životní prostředí. Spotřební daně podléhají v EU harmonizaci. Všechny komodity mají stanoveny minimální sazby. Předmětem daně je spotřeba nebo prodej přesně vymezené skupiny výrobků. Jedná se o: tabák, lihoviny, pivo, víno a minerální oleje.

⁸¹ The VAT Directive 2006/112/EC.

V roce 2003 bylo rozšířeno zdanění i na elektrickou energii, uhlí a zemní plyn s cílem omezovat emise. U výběru spotřebních daní se používá princip země spotřeby.

Přímé daně, sociální a zdravotní pojištění

Oblast přímých daní, sociálního a zdravotního pojištění je velmi citlivou záležitostí pro všechny členské státy. V současné době je jejich harmonizace politicky neprůchodná. Sazby daní z příjmů a další pravidla související s výběrem těchto daní se mezi jednotlivými státy značně liší. I to má vliv na budování vnitřního trhu (přelévání kapitálu, alokace investic). Zejména v nových členských zemích převažují nižší daně z příjmu fyzických i právnických osob a některé tyto země jako Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko zavedly rovnou sazbu daně z příjmu.

Úsilí alespoň o částečnou harmonizaci a koordinaci daně z příjmu korporací vedlo od roku 2004⁸² k možnosti zakládat nadnárodní formu obchodní společnosti tzv. evropskou společnost. Tyto společnosti mohou bez dalších legislativních překážek měnit sídlo a měnit organizační strukturu v rámci EU a hlavně mají možnost realizovat celoevropské aktivity. (Kubečková M., Drastíková J., 2008: 98).

Technické překážky se týkaly zejména odlišných technických předpisů jednotlivých členských států, kde byl uplatňován princip země určení, což znamená, že výrobky musely splňovat normy země, do které byly exportovány. To samozřejmě omezovalo podnikatele a zvyšovalo jejich náklady. Je nutno si uvědomit, že existuje neuvěřitelné množství technických norem, které vytváří každý stát, aby byla zachována bezpečnost spotřebitele a konečného uživatele a tyto předpisy se mezi jednotlivými státy liší dle jejich zvyklostí a národních tradic.

Země mají dvě varianty řešení. První východisko je si „navzájem uznávat své národní technické požadavky, ve všech případech, kdy je to možné“. Druhá cesta vede přes „sjednocení odlišných technických požadavků harmonizací“ (Urban, 2002 : 52).

Sjednocení odlišných technických požadavků probíhalo v průběhu integračního procesu dvěma přístupy. Tzv. „starý přístup“ vyžadoval přijetí směrnic, které přesně nařizovaly nároky, které musely dané výrobky (např. základní potraviny, hnojiva, farmaceutické výrobky atd.) splňovat. Tento přístup je velmi náročný a zdoluhavý, protože vyžaduje vytváření a schvalování ohromného kvanta směrnic. Nicméně tento postup byl uplatňován až do poloviny osmdesátých let, kdy se začal uplatňovat tzv. „nový přístup“. Tento princip je jednodušší,

⁸² Nařízení Rady č. 2157/2001/ES.

protože se zde nevytváří směrnice pro každý výrobek zvlášť, ale formou směrnic se definují technické požadavky pro vybrané skupiny výrobků. „Směrnice obsahují pouze základní bezpečnostní požadavky, které musí tyto výrobky splňovat, kdežto vlastní technické normy jsou vydávány evropskými normalizačními institucemi“.⁸³ (Urban, 2002 : 54)

Verdikt Evropského soudního dvora v případě Cassis de Dijon v roce 1979 potvrdil zásadu vzájemného uznávání národních předpisů a pravidel. Výrok ESD říká, že v případě, že je zboží legálně a dle předpisů vyráběné a prodávané v jedné zemi Evropské unie, musí být jeho prodej povolen i v jakékoliv jiné členské zemi Evropské unie.⁸⁴

V současné době doposud **není právně uzákoněn evropský patent ani ochranná známka společenství**, v druhém případě je však možné se zaregistrovat v centrální databázi, která se poté vztahuje na celou unii.

3.1. Volný pohyb zboží

Nejpropracovanější oblastí v Římských smlouvách byla oblast volného pohybu zboží. V článku 9 Římských smluv se uvádí, že „evropské společenství je vybudováno na bázi celní unie“. To znamená, že jsou zakázána jakákoli dovozní či vývozní cla a dále pak všechny podobná opatření s rovnocenným účinkem⁸⁵ jako cla mezi členskými státy. Celní unie vyžaduje zavedení společné obchodní politiky a přijetí společného celního sazebníku vůči třetím zemím (článek 12-37). Již v této smlouvě, ale existovala řada výjimek, kdy bylo možné dané ustanovení v oblasti volného pohybu zboží nerespektovat, ale i obcházet. Článek 35 smlouvy to umožňuje v případě, kdy by mělo docházet např. k ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti, veřejné mravnosti, v případě ochrany zdraví a života lidí a zvířat, ochrany národního dědictví, ale také ochrany průmyslového a obchodního vlastnictví. Členské státy se velmi často a rády na tento článek odkazovaly, aby mohly v podobě různých norem a předpisů zavádět restriktivní opatření, která byla diskriminující pro dovozce z jiného členského státu. Tímto krokem se snažily ochraňovat domácí trh a výrobce před konkurencí ze zahraničí. V současné době je svoboda pohybu zboží s jistými výjimkami naplňována a trh

⁸³ Mezi evropské normalizační instituce patří: CEN (Evropský výbor pro normalizaci), CENELEC-Evropský výbor pro elektrotechnickou normalizaci, ETSI (Evropský výbor pro normalizaci v oboru telekomunikací).

⁸⁴ European Parliament, Fact Sheets - Free movement of goods, 2000.

⁸⁵ Opatření s rovnocenným účinkem je aktivismus, který vytvářely jednotlivé členské státy na dovážené či vyvážené zboží. Základním problémem však bylo, že Římská smlouva nikde výslovně neuváděla, co toto „opatření“ vlastně znamená.

integrován, z čehož mají možnost profitovat zejména spotřebitelé. Mohou vybírat z velké a rozmanité škály zboží za podstatně nižší ceny.

3.2. Volný pohyb osob

Dle Římských smluv (článek 48) se ještě nejednalo o volný pohyb osob, ale pouze o volný pohyb pracovníků (zaměstnanci, osoby se závislou činností), což znamenalo, že jejich volný pohyb byl vázán na získání pracovního místa v daném státě. Přesto však tato myšlenka byla svým způsobem velmi odvážná a nadčasová, pokud si uvědomíme, jaká panovala situace a jaké ideové směry v Evropě po druhé světové válce a v padesátých letech převládaly.

Ke změně a nové právní úpravě dochází s Jednotným evropským aktem a ještě dále postupuje Maastrichtská smlouva, která jako novinku zavádí „občanství Unie“. Podle článku 21 konsolidovaného znění této smlouvy „...má každý občan Unie právo se svobodně pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených v této smlouvě“. Omezení mohla být přijata v případech ohrožení veřejné bezpečnosti, pořádku a ochrany zdraví. Opět však existovaly i další výjimky, které přetrvávají doposud. Jedná se o pracovní pozice ve státní správě jako např. policie, armáda, soudnictví a další. Maastrichtská smlouva také upravuje oblast sociálního zabezpečení nezbytnou k zajištění volného pohybu pracovních sil a také svobodu usazování (článek 49 SEU), který mimo jiné říká, že tato svoboda zahrnuje přístup k samostatně výdělečným činnostem a jejich výkonu, jakož i zřizování a řízení podniků. Podotýkám, že systémy sociálního zabezpečení zůstávají nadále v režii jednotlivých států a je otázkou, zda je žádoucí a politicky průchodné, aby byly nějakým způsobem harmonizovány.

Iniciativa a snaha o odstranění fyzických kontrol na hranicích byla započata mimo právní rámec ES. Úmluva, která byla podepsána na mezistátním principu v roce 1985 mezi pěti signatářskými zeměmi (státy Beneluxu, Francie a Německo), dostala název Schengenská dohoda.⁸⁶ V platnost vstoupila však až o deset let později. K Schengenské dohodě začaly postupně přistupovat další státy Společenství. V současné době jsou členy Schengenského prostoru všechny státy Evropské unie,⁸⁷ vyjma Velké Británie, Irska, Bulharska a Rumunska.⁸⁸ Je zajímavé, proč právě Velká Británie a Irsko se tohoto projektu neúčastní. „Jako hlavní

⁸⁶ Název úmluvy je dle místa podpisu – malé lucemburské vesničky.

⁸⁷ Součástí schengenského prostoru jsou od roku 2001 i dvě nečlenské země – Norsko a Island, které jsou také společně s Dánskem, Finskem a Švédskem členy tzv. Severské pasové unie. V roce 2008 se členem schengenského prostoru stalo i Švýcarsko, a to na základě referenda konaného v roce 2005.

⁸⁸ Tyto dvě poslední přistoupivší země sice dohodu podepsaly, ale plným členem by se měly stát až v roce 2011.

důvod se udává britský systém osobních dokladů, resp. jeho absence. Britský občan nemusí a nikdy nemusel (s výjimkou druhé světové války) vlastnit jakýkoliv druh osobního dokladu nebo legitimace...druhým důvodem je to, že Velká Británie jako ostrov má možnost efektivně kontrolovat své hranice.⁸⁹ Podle britské administrativy jsou hraniční kontroly poslední možností, jak zabránit nelegálním imigrantům ve vstupu na území Velké Británie. Příčinou toho, že na schengenském systému neparticipuje Irsko, jsou jeho specifické vazby na Velkou Británii“ (Šlosarčík, 2005 : 288).

Součástí primárního práva se však Schengenská dohoda stává až přijetím Amsterodamské smlouvy v roce 1999,⁹⁰ kde je v této souvislosti cizinecká a přistěhovalecká politika přenesena z rozhodování na národní úrovni na úroveň evropskou. V oblasti azylové, přistěhovalecké, uprchlické a vízové politiky se mají používat společné postupy a pravidla.

S volným pohybem pracovních sil také bezprostředně souvisí vzájemné uznávání diplomů, osvědčení a dalších dokladů zajišťující danou kvalifikaci pracovníka. Nejdříve se používal princip implementace směrnic, které vymezovaly, za jakých podmínek je možné diplomy a dosažené vzdělání uznávat. Nyní by měl být aplikován mnohem flexibilnější princip a to zásada, že vzdělání a odborná kvalifikace dosažená v mateřské zemi, je dostatečná pro výkon daného povolání v jakékoliv členské zemi EU. Velké problémy v této oblasti přetrvávaly zejména u lékařských a zdravotnických povolání, ale také u právníků, architektů, pracovníků pojišťoven a dalších.

Staré členské státy EU měly možnost v režimu tzv. přechodných opatření⁹¹ omezit volný pohyb pracovníků z nových členských zemí na svém území. Od počátku nechala svůj trh otevřený pouze VB, Irsko a Švédsko. Ostatní členské státy se rozhodly uplatnit přechodná opatření. Když však posléze zjistily, že pracovníci z nových členských zemí pro ně nejsou zas až tak obávanou hrozbou, ale naopak v mnoha případech vítanou levnou, ale i kvalifikovanou nedostatkovou pracovní silou, rozhodly se již v průběhu přechodného období své trhy postupně otevírat. Nejdéle si tyto přechodná opatření zachovaly čtyři státy: Belgie, Dánsko, Rakousko a Německo. První dva jmenované již v roce 2009 svůj pracovní trh otevřely. Přechodná opatření si ponechaly pouze Německo a Rakousko, u kterých se dá předpokládat,

⁸⁹ Jiné autority za hlavní důvod uvádí specifické vztahy mezi zeměmi Commonwealthu, jejichž občané mají volný přístup na území VB, což by narušovalo celistvost a bezpečnost EU.

⁹⁰ V Maastrichtské smlouvě byl obsah Schengenské dohody zařazen do 3. pilíře. Po přijetí Amsterodamské smlouvy byl přesunut do 1. pilíře.

⁹¹ Tento režim se řídí principem 2+3+2 a během tohoto období by měly být pracovní trhy postupně otevírány.

že využijí maximální možnou dobu do roku 2011. Německo uvádí jako hlavní důvod vyšší nezaměstnanost, zejména ve Spolkových zemích, které se nachází u hranic s Polskem a Českou republikou. Rakouská strana se odvolává na nepříznivou predikci budoucího vývoje nezaměstnanosti.

Osobně považuji zavedení těchto opatření z ekonomického pohledu za neopodstatněné. Spíše se jedná o politické, populistické kroky, které mají uklidnit situaci na domácím pracovním trhu a získat hlasy voličů. Je empiricky ověřené, že u států s restriktivní politikou se mnohem častěji objevují problémy s ilegální pracovní činností. Nakonec i zpráva Evropské komise z listopadu 2009 kladně hodnotí příliv pracovníků z nových členských zemí na ekonomiky států, které své pracovní trhy otevřely bez omezení.

3.3. Volný pohyb služeb

Dle Římské smlouvy mělo být v průběhu přechodného období (během 12 let) postupně odstraněno omezení volného pohybu služeb. Mezi služby dle této smlouvy patří činnosti průmyslové a obchodní povahy, řemeslné činnosti a činnosti v oblasti svobodných podnikání.

Volný pohyb služeb můžeme rozdělit na svobodu:

- podnikání a usazování
- poskytování služeb.

Svoboda podnikání a usazování se týká volného pohybu výrobních faktorů mezi jednotlivými státy, kdy je možné libovolně přemísťovat sídlo společnosti či zakládat pobočky. Svoboda poskytování služeb umožňuje poskytovat tyto činnosti v jiném členském státě, aniž by bylo nutné se fyzicky přemísťovat.

Z důvodu specifických odlišností jednotlivých služeb nebylo možné postupovat prostřednictvím všeobecného vymezení a rámcových pravidel. Liberalizace v této oblasti tak probíhala pomalými kroky a jednotlivě, nejčastěji prostřednictvím sektorového přístupu. Určitý přelom znamenaly rozsudky Evropského soudního dvora z roku 1974, kdy ESD ve sporu *Reyners* (rozsudek ESD ve věci *Reyners 2/74*)⁹² deklaroval, že je nepřípustná diskriminace na základě státní příslušnosti pro svobodu usazování. Obdobně to platí pro volné poskytování služeb (rozsudek ESD *van Binsbergen C-33/74*). Vážné nedostatky

⁹² Conseil d'Etat, Belgium, 2-74 *Jean Reyners vs Belgian State*. Judgment of the Court, 1974.

představovaly odlišné předpisy jednotlivých členských států týkající se přístupu k profesím a vzájemné uznávání kvalifikace.

Heterogenita a citlivost pro jednotlivé členské státy v oblasti služeb způsobuje nedostatečný pokrok a překážky pro jeho liberalizaci. Roztříštěnost v tomto sektoru negativně ovlivňuje hospodářství celého Společenství. Průlom v této oblasti měla přinést **Směrnice o službách na vnitřním trhu 2006/123/ES**.⁹³ Ta se však stala nakonec kompromisem Evropského parlamentu a Rady a její původní podoba byla výrazně přepracována a redukována. Byl zamítnut a opuštěn princip země původu, který navrhovala Komise. Na základě tohoto principu poskytovatel služby postupuje v souladu s právem země, ve které je usazen. V konečné verzi směrnice byl nahrazen principem svobody poskytování služeb.

Implementací této směrnice by mělo být zjednodušeno dočasné přeshraniční poskytování služeb, snížena administrativní zátěž, usnadněno volné usazování. Přijatá směrnice však obsahuje velký počet výjimek a celou řadou oblastí se vůbec nezabývá. Směrnice se nezabývá liberalizací služeb obecného hospodářského zájmu vyhrazených pro veřejné nebo soukromé subjekty ani privatizací veřejných subjektů poskytujících služby. Směrnice se dle kapitoly 1, obecné ustanovení, čl. 2 nevztahuje na tyto činnosti:

- služby obecného zájmu nehospodářské povahy,
- finanční služby (bankovníctví, úvěry, pojištění, zaměstnanecké nebo osobní důchody, cenné papíry, investiční fondy, platby a investiční poradenství)
- služby a sítě elektronických komunikací a s nimi spojená zařízení a služby
- služby v oblasti dopravy
- služby agentur na zprostředkování dočasné práce
- zdravotní služby
- audiovizuální služby a rozhlasové vysílání
- hazardní hry
- sociální služby
- soukromé bezpečnostní služby
- notářské služby
- oblast daní

⁹³ Directive 2006/123/EC, 2006.

Jednotlivé členské státy by měly přezkoumat postupy a formality v souvislosti s činností a výkonem poskytování služeb a provést jejich zjednodušení. Směrnice také předpokládá zřízení Jednotných kontaktních míst v souvislosti s agendou volného poskytování služeb. Článek 9 – 15 se zabývá svobodou usazování pro poskytovatele (povolovací režimy, podmínky pro udělení povolení, povolovací postupy atd.). Základní kritéria pro povolovací postupy musí být nediskriminační, opodstatněná, přiměřená, jasná a jednoznačná, objektivní, předem zveřejněná, průhledná a přístupná. Povolení nesmí být kromě určitých výjimek časově omezeno. Článek 16 – 21 se zabývá volným pohybem služeb. Poskytovatel by dle této směrnice měl mít možnost jednat v souladu s principy své domovské země s výjimkou případů, které budou opodstatněny veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, veřejným zdravím nebo ochranou životního prostředí. Článek 17 pak vyjmenovává další výjimky z volného pohybu služeb (např. v oblasti poštovních služeb, odvětví elektřiny, plynárenství, distribuce a dodávky vody, zpracování odpadů, soudního vymáhání dluhů, a další). Jistou novinkou je zavedení tzv. „procedury tichého souhlasu“ v rámci povolovacích režimů, která znamená, že pokud se daný správní orgán nevyjádří ve lhůtě k tomu určené, vzniká žadateli oprávnění poskytovat služby.

Směrnici není harmonizována ani nijak jinak dotčena oblast trestního práva. Směrnice ukládá povinnost členským státům se vzájemně informovat (vč. zavedení elektronického systému) a provádět pravidelné kontroly.

To, že nebyl přijat původní návrh Komise, který by se řídil principem země původu, znamená pro poskytovatele služeb nedostatečnou právní jistotu a také ekonomické přínosy této směrnice budou nižší.

Sít'ová odvětví

Zvláštní povaha služeb zvláště pak v oblasti sít'ových odvětví je důsledkem pomalého procesu odstraňování překážek. Rada Evropské unie přijala v průběhu 90. let celou řadu opatření vedoucích k jejich liberalizaci. Za úspěšně provedenou se považuje zejména liberalizace letecké dopravy a telekomunikačních služeb.

V oblasti **letecké dopravy** existuje volná konkurence u mezinárodních linek mezi členskými státy EU, je zajištěn princip vytváření cen samotnými leteckými společnostmi a také společná licence pro vstup na letecký trh. Výhodou pro spotřebitele je velká nabídka letů za nižší ceny, která umožnila leteckou dopravu používat i sociálně slabším skupinám.

U telekomunikačních služeb si od roku 1998 mohou domácnosti vybrat operátora pro pevnou telefonní linku, pro podniky byla konkurence otevřena ještě o něco dříve. Byly zřízeny dozorové orgány udělující licence a povolení. Poplatky za telefon díky otevření trhu s telekomunikačními a datovými službami poklesly o desítky procent.⁹⁴

Sektor **poštovních služeb** je pro národní státy velmi citlivý a liberalizace v něm probíhala poměrně obtížně. Je to odvětví tradičně monopolní, navíc tento státní sektor byl ve většině států významným zaměstnavatelem.⁹⁵ Poštovní služby by měly být od roku 2011 plně liberalizovány (demonopolizovány) včetně doručování dopisů do 50 gramů, což by mělo přinést otevření trhu větší konkurenci, vyšší kvalitu a nižší ceny. Původní termín, který navrhovala Evropská komise, byl rok 2009, ale Evropský parlament odhlasoval odklad o 2 roky. Zdůvodnil to nutností delší doby pro některé členské státy na adaptaci (Lucembursko a 10 nových členských států obdržely výjimku až do roku 2013).

Oblast **dopravních služeb** (železniční, nákladní, automobilová, lodní) byla částečně uvolněna ještě před spuštěním projektu vnitřního trhu. V roce 1988 byla odstraněna tzv. kabotáž.⁹⁶ Během 90. let bylo toto odvětví postupně liberalizováno, i když existovaly některé výjimky a přechodná období (v současné době je kabotáž liberalizována vyjma Bulharska a Rumunska).

Hlavním cíle Evropské unie v oblasti energetiky je zabezpečení dodávek energií za podmínek respektování a ochrany životního prostředí (do roku 2010 zdvojnásobení podílu dodávek z obnovitelných energetických zdrojů na celkových dodávkách energie na 12% a růst jejich podílu na výrobě elektrické energie z 14% na 22%), podpora konkurence a orientace na spotřebitele. Při liberalizaci **plynu a elektrické energie** je nutné rozlišovat výrobu a distribuci. Oddělení výroby a přenosu (distribuce) energií bylo schváleno v rámci tzv. druhého liberalizačního balíčku v roce 2003. Proti oddělení provozovatelů přenosových a distribučních soustav se stavěla zejména Francie a Německo z obavy, že by mohlo dojít k nárůstu cen či ohrožení energetické bezpečnosti. Argumentovaly, že toto odvětví lze charakterizovat svým specifíkem mezi veřejné služby. Původní plán počítal, že od poloviny roku 2004 by měly průmyslové podniky mít možnost si vybírat libovolného dodavatele, domácnosti pak od poloviny roku 2007.⁹⁷ Za francouzského předsednictví (2. polovina roku

⁹⁴ Některé odhady uvádějí, že v některých státech EU to bylo až okolo 40%.

⁹⁵ V české republice zaměstnává toto odvětví více než 37 tisíc lidí.

⁹⁶ Kabotáží se dle čl.2, odst.6 Nařízení EP a Rady č.1072/2009 rozumí vnitrostátní přeprava pro cizí potřebu dočasně provozovaná v hostitelském členském státě v souladu s tímto nařízením.

⁹⁷ Liberalizace trhu s energiemi již byla započata v roce 1997.

2008) byl dohodnut kompromis, že státy mají možnost výběru, jakým způsobem budou chtít trh liberalizovat. V první polovině roku 2009 (české předsednictví) Evropský parlament definitivně schválil liberalizaci trhu s plynem a elektrickou energií. Ve hře zůstávají tři možnosti, jakým postupem trh liberalizovat: úplné vlastnické oddělení výroby a distribuce; distribuční sítě budou ovládány nezávislým systémovým operátorem – vlastnictví setrvává energetické společnosti; založení operátora, který bude mít pod kontrolou distribuční sítě se zachováním vlivu výrobců energie.

Finanční služby

Integrované a dobře fungující finanční trhy (resp. volné poskytování finančních služeb) jsou od počátku jedním z cílů EU a také předpokladem výkonného hospodářství. S vysokou pravděpodobností můžeme tvrdit, že z důvodu globalizace světové ekonomiky a díky technologickému pokroku by v delším časovém horizontu k integraci finančního sektoru v rámci EU stejně dojít muselo.

Článek 61 Římské smlouvy předpokládá, že liberalizace bankovních a pojišťovacích služeb, které jsou spojeny s pohybem kapitálu, se uskuteční v souladu s postupnou liberalizací pohybu kapitálu. K ošetření bankovních služeb byly přijaty dvě směrnice: 1. Směrnice z roku 1977⁹⁸ stanovila obecné zásady, definice a vymezení základních pojmů v této oblasti. Díky 2. bankovní směrnici z roku 1989⁹⁹ (vstoupila v platnost až v roce 1993) mohou banky zřizovat své pobočky a poskytovat služby v jiných členských zemích, a to na základě povolení dozorčího orgánu, které obdrží ve své domácí zemi (tzv. jednotná bankovní licence). Dozor nad bankou probíhá v mateřské zemi. Směrnice stanovuje minimální výši vlastního kapitálu ve výši 5 mil. EUR. V roce 2000 byly tyto dvě směrnice nahrazeny direktivou o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu,¹⁰⁰ která mimo jiné uvádí definici úvěrových ústavů včetně nároků na jejich fungování, stanovuje uznávání bankovních licencí, odpovědnost domácího dohledového a dozorčího orgánu, zcela liberalizuje oblast bankovních služeb.

V roce 1991 byla přijata směrnice Rady, která by měla zabránit praní špinavých peněz. Mimo jiné mají banky a další finanční instituce povinnost zjistit totožnost svého klienta, pokud

⁹⁸ Community legislation in force, Document 377L0780, 1977.

⁹⁹ Second Council Directive 89/646/EEC, 1989.

¹⁰⁰ Úřední věstník L 126 , 26/05/2000.

s nimi sjednává jakoukoliv operaci, jež převyšuje částku 15 000 EUR (článek 3, odstavec 2).¹⁰¹

Akční plán finančních služeb (FSAP) z let 1998 – 1999¹⁰² si vytyčil 3 základní strategické cíle: 1) vznik jednotného trhu velkoobchodních finančních služeb, zejména pak realizace společného právního rámce 2) otevření a zabezpečení maloobchodních trhů 3) ustanovení a posílení pravidel obezřetného dohledu. Tento plán se stal později součástí Lisabonské strategie a byl odsouhlasen Evropskou radou v Lisabonu v roce 2000.¹⁰³ Za přelomovou směrnicí lze považovat tzv. MiFID (Markets in Financial Instruments Directive), jejíž tvorba trvala téměř rok a půl a měla se stát základním nástrojem pro plnění FSAP.¹⁰⁴ V současné době není možno považovat integraci finančních trhů v rámci EU za ukončený proces. Problémy lze zejména spatřovat ve špatné a nedostatečné implementaci jednotlivých směrnic, i když společný právní rámec již v této oblasti existuje.

3.4. Volný pohyb kapitálu

Úspěšná realizace této svobody zatím došla nejdále. K liberalizaci pohybu kapitálu došlo už od 1. 7. 1990. Volný pohyb kapitálu představuje: volný pohyb finančních toků mezi soukromými a veřejnými subjekty a státy, ostatní devizové transakce, přímé investice, obchodování s cennými papíry.

Římské smlouvy upravovaly volný pohyb kapitálu v omezené míře. Ve smlouvě existovala ustanovení, která umožňovala členským státům přijímat různá ochranná opatření v případě naléhavé nezbytnosti a způsobení poruch ve fungování kapitálového trhu. Vzhledem k situaci v Evropě po druhé světové válce bylo překvapivé, že se členské státy dokázaly na nějaké podobě volného pohybu kapitálu dohodnout. Existovala velká obava z výkyvů v platebních bilancích jednotlivých států. 70. léta 20. století s sebou přinesla rozpad Bretton-woodského systému. To ovlivnilo i vývoj volného pohybu kapitálu. Hospodářská situace byla zhoršována i hlubokou recesí, ropnými šoky a růstem cen dalších především surovin. Došlo k prosazování nových protekcionistických opatření. Tento útlum trval zhruba až do poloviny 80. let.

¹⁰¹ Council Directive 91/308/EEC, 1991.

¹⁰² FSAP z anglického Financial Services Action Plan. Financial Services: Implementing the framework for financial markets: Action Plan, 1999.

¹⁰³ Dle původního scénáře mělo být 42 navrhovaných legislativních opatření přijato do konce roku 2005.

¹⁰⁴ Návrhy byly vytvářeny tzv. Výborem moudrých mužů pod vedením barona A. Lamfalussyho. Aby mohla být splněna integrace finančních trhů doporučená touto skupinou, bylo nezbytné, aby členské země EU přijaly téměř desítku směrnic.

Liberalizace pohybu kapitálu má dvě podoby: volný pohyb plateb a volný pohyb kapitálu (např. přímé investice, portfolia, různé finanční operace s akciemi, obligacemi, půjčky, úvěry atd). V roce 1988 byla přijata průlomová směrnice, která po předchozí liberalizace dlouhodobého a střednědobého pohybu kapitálu uvolnila všechny formy pohybu kapitálů i toho krátkodobého. Rozhodnutí o všeobecné liberalizace zahrnovalo i všechny peněžní a kvazipeněžní operace. Liberalizace byla provedena harmonizací doposud odlišných národních předpisů týkajících se pohybu kapitálu a použitím principu vzájemného uznávání (Urban, 2002). Směrnice s přechodným opatřením pro některé státy vstoupila v platnost v létě roku 1990.

Ve snaze zabránit velkým výkyvům způsobených přílivem či odlivem kapitálu do jiného státu, objevovala se potřeba společně koordinovat hospodářskou politiku. Koordinace se týkala především měnové politiky a politiky určování směnných kurzů. Vznik hospodářské a měnové unie a přijetí společné měny eura byl podmíněn liberalizací kapitálových toků mezi účastníky integračního seskupení.

Úspěšná realizace tzv. evropského kapitálového trhu bez bariér znamená efektivnější alokaci zdrojů, ale také snadnější přístup k finančním zdrojům.

Jak již bylo zmíněno, úspěšná realizace všech čtyř svobod je pro budování a fungování vnitřního trhu naprosto zásadní. Všechny tyto svobody se v konečném důsledku vzájemně prolínají a doplňují. Volný pohyb kapitálu je nezbytným předpokladem pro volný pohyb služeb (zejména v bankovníctví a pojišťovnictví), ale i zboží.

3.5. Doprovodné politiky vnitřního trhu

Mezi základní doprovodné politiky vnitřního trhu patří zejména politika hospodářské soutěže, ochrana spotřebitele a oblast veřejných zakázek.

Hospodářská soutěž

Pro existenci fungujícího společného trhu je nezbytné zdravé konkurenční prostředí, hospodářská soutěž, volný obchod, jasně stanovená pravidla hospodářské soutěže, které jsou vymezeny již v Římských smlouvách.

Článek 85 těchto smluv hovoří o tom, že se společným trhem jsou neslučitelné, a proto zakázané, veškeré dohody mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, které by mohly ovlivnit obchod mezi členskými státy a jejichž cílem nebo výsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže na společném trhu.

Dále je naprosto nepřijatelné jakékoliv zneužívání dominantního postavení, zákaz dumpingu a také podpora ze strany státu nebo státních podniků v jakékoliv podobě, jež by mohla narušit volnou hospodářskou soutěž.

Bohužel i v této oblasti existovala celá škála možností, kdy tyto podpory jsou dle článku 92 slučitelné se společným trhem. Jedná se zejména o podpory sociální povahy (pro individuální spotřebitele bez diskriminace na základě původu výrobku), podpory k náhradě škod způsobené přírodními katastrofami, **podpory hospodářskému rozvoji regionům s nízkou životní úrovní nebo vysokou mírou nezaměstnaností**, podpory, které mají být nápomocny k uskutečnění některého významného projektu společného celoevropského zájmu nebo **napravit vážnou poruchu v hospodářství některého členského státu ale také podpory, které mají usnadnit rozvoj určitých hospodářských činností nebo hospodářských oblastí**. Dále pak **i jiné kategorie podpor**, které určí Rada na návrh Komise rozhodnutím **přijatým kvalifikovanou většinou**.

Zde spatřuji zejména pak ve výše zvýrazněných oblastech poměrně velký prostor pro politickou manipulaci a zneužívání ze strany vlád. Ty velmi často poskytovaly skrytě podpory domácím subjektům, zejména v 70. letech. Není žádným tajemstvím, že tato praxe přetrvává dodnes.

Hlavním kontrolorem v oblasti hospodářské soutěže a volného trhu je Evropská komise, která má pravomoc upozorňovat a následně pak i udělovat pokuty při jejím porušování.

Ochrana spotřebitele

Tato problematika je poprvé právně ukotvena až v Jednotném evropském aktu (1986). Všechny pozdější revize tuto oblast smluvně posilují. K přijetí průlomové směrnice o všeobecné bezpečnosti výrobků dochází v roce 1992. Tato směrnice zavazuje výrobce uvádět na trh pouze bezpečné výrobky a spotřebitele podrobně informovat na možná rizika v příloženém návodu. Výrobce dle této směrnice odpovídá za jakoukoliv újmu na zdraví i majetku spotřebitele způsobenou vadou daného výrobku (Urban, 2002 : 123).

Veřejné zakázky

Z dlouhodobých empirických zkušeností je zřejmé, že zadávání veřejných zakázek s sebou téměř vždy přináší neefektivitu přerozdělování finančních prostředků a neřídka také neetické, korupční a nezákonné jednání. Alarmujícím faktem je, že prostřednictvím veřejných zakázek dochází k obrovským přerozdělovacím procesům.

Veřejnými zakázkami prochází v průměru kolem 19 % HDP celého Společenství. Velmi často dochází k netransparentnímu zadávání veřejných zakázek v jednotlivých státech v rozporu s vyhlášeným procesem liberalizace této oblasti. V souvislosti s prohlubováním společného trhu, se začaly jednotlivé státy uchýlovat k vytváření podmínek, které umožňují preferovat domácí subjekty. Tato situace se nejvíce projevuje na trhu zakázek stavebních prací a dále pak veškeré činnosti, které se týkají síťových odvětví (distribuce plynu, elektřiny, vody, tepla atd).

Následující tabulka uvádí nadlimitní veřejné zakázky, které jsou upraveny směrnicemi ES. Veřejné zakázky, které jsou nižší než finanční limity v tabulce (směrnice se na ně nevztahují) jsou upravovány a řídí se národní legislativou. V roce 2004 byly upraveny limitní hodnoty, do kterých byla začleněna nová kritéria (sociální a ekologická).

Tabulka č. 3 - Finanční limity u nadlimitních veřejných zakázek

Zadavatel veřejné zakázky	Nově podle NV č. 474/2009 Sb. platí od 1.1.2010 v Kč
1. Veřejné zakázky na dodávky	
a) Česká republika ¹ + státní příspěvkové organizace (§ 2 odst. 2, písm. a) a b zákona)	3 236 000
b) Územní samosprávný celek nebo jím zřízená příspěvková organizace + jiná právnická osoba (§ 2 odst. 2 písm. c) a d) zákona)	4 997 000
c) Ministerstvo obrany ²	4 997 000
d) Sektorový zadavatel (§ 2 odst. 6 zákona)	10 020 000
2. Veřejné zakázky na služby	
a) Česká republika + státní příspěvkové organizace ³	3 236 000
b) Územní samosprávný celek nebo jím zřízená příspěvková organizace + jiná právnická osoba (§ 2 odst. 2 písm. c) a d) zákona)	4 997 000
c) Česká republika + státní příspěvkové organizace ⁴	4 997 000
d) Dotovaný zadavatel (§ 2 odst. 3 zákona)	4 997 000
e) Sektorový zadavatel (§ 2 odst. 6 zákona)	10 020 000
3. Veřejné zakázky na stavební práce	
Pro všechny veřejné zadavatele	125 451 000

Zdroj: MV ČR

4. VNITŘNÍ TRH V PRAXI - NÁSTROJE A DOPORUČENÍ NA ODSTRANĚNÍ BARIÉR NA VNITŘNÍM TRHU

Relativní neúspěch spojený s nedokončením vnitřního trhu EU má několik příčin. Mezi základní patří aspekt politický, ekonomický, sociální, hodnotový, ale i heterogenita evropského prostoru. Protože výše uvedené aspekty považuji za velmi závažné, analyzuji je v této části diplomové práce.

Pro potřeby analýzy všech aspektů vymezuji používání termínu „úspěšného vytvoření a dobudování vnitřního trhu, resp. dokončení vnitřního trhu“. Za úspěšné dokončení vnitřního trhu považuji pro potřeby této práce odstranění překážek v následujících oblastech:

- Síťová odvětví, trh se službami
- Veřejné zakázky (způsob a systém vyhlášení a vyhodnocování)
- Podnikatelské prostředí
- Transpozice komunitárního práva
- Regulační rámec, byrokracie, protekcionismus
- Rizika spojená s předčasným přechodem do vyšší integrační fáze
- Heterogenita evropského prostoru

V níže uvedené tabulce podávám osobní hodnocení závažnosti jednotlivých faktorů a míry jejich rizik, které nejvíce brání dobudování vnitřního trhu. Těmto jednotlivým faktorům se podrobněji věnuji v následující části této kapitoly.

Tabulka č. 4 - Příčiny, faktory, překážky budování vnitřního trhu

Oblast/ faktory	1	2	3	4	5
Síťová odvětví; Trh se službami				x	
Veřejné zakázky			x		
Podnikatelského prostředí			x		
Transpozice komunitárního práva			x		
Regulační rámec, byrokracie, protekcionismus				x	
Rizika spojená s předčasným přechodem do vyšší integrační fáze			x		
Heterogenita evropského prostoru				x	

Pozn: hodnocení stupněm 5 znamená nejvyšší riziko a závažnost

Jsem si vědoma, že je nezbytně nutné vzít na vědomí dnešní dynamický vývoj, proces globalizace a další mezinárodně politické faktory, které budování vnitřního trhu nepochybně

ovlivňují a korigují. Bývalý komisař pro otázky vnitřního trhu Frits Bolkesteinem již v roce 2003 na tiskové konferenci prohlásil: „že by bylo chybou si myslet, že po deseti letech je již vnitřní trh dokončen“.¹⁰⁵ Jedná se totiž o neustálý proces, kdy se vnitřní trh bude muset vymezovat a adaptovat na změny, které s sebou proces globalizace přináší, zejména v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Všechny strategické dokumenty, které se vnitřním trhem doposud zabývaly, počínaje Bílou knihou k dokončení vnitřního trhu, vyjmenovávaly a poukazovaly na oblasti, kde realizace vnitřního trhu od počátku vykazovala nedostatky, jež přetrvávají i nadále. Hlavním důvodem výmluv většinou je, že se jedná o „citlivé oblasti“, ve kterých mají členské státy tendence chovat se s jistou dávkou protekcionismu a ochranářství.

Je zřejmé, že vytvoření funkčního vnitřního trhu je dlouhodobou záležitostí a k dosažení tohoto cíle je nezbytná zejména poměrně velká dávka odvahy, politická vůle, ochota členských států vzájemně spolupracovat. V mnohých případech a situacích je také nezbytné ustoupit národním zájmům ve prospěch celoevropských. Zároveň si však politikové myslí, že by tento proces neměl znamenat ztrátu suverenity.

Je však otázkou, jestli lze navodit tento relativně ideální stav. Například vývoj na začátku roku 2009 v souvislosti s krizí v dodávkách ruského plynu jasně prokázal, že národní zájmy jsou pak politikům daleko bližší než zájmy EU jako celku. Fungující vnitřní trh je však nezbytným předpokladem vysoké konkurenceschopnosti jednotlivých členských států i EU jako celku ve světě.

4.1. Síťová odvětví a Trh se službami

Liberalizace síťových odvětví již v převážné většině proběhla a vedla k výraznému omezení existence tzv. přirozených monopolů na státní úrovni (tzv. „národních šampionů“). Pro další rozvoj je však nezbytné, aby bylo provedeno úplné dokončení liberalizačních procesů a byly tak odstraněny různé druhy výjimek týkající se ještě v současnosti např. (poštovních služeb, dopravních služeb, plynárenství, výroby a distribuce elektrické energie). V konečném důsledku dokončení liberalizace může vést ke snížení cen pro konečného spotřebitele a větší pestrosti nabídky. Potřebná legislativa je ve většině případů právně vyřešena. Faktickým

¹⁰⁵ Frits Bolkestein European Commissioner for the Internal Market, Taxation and Customs The Internal Market Ten Years Without Frontiers Press Conference Brussels, 2003.

problémem se jeví praktické naplňování a implementace, které zůstává na jednotlivých členských státech.

Efektivní, transparentní a fungující finanční služby jsou jedním ze základů vysoké výkonnosti ekonomiky, kde se dají realizovat i nemalé úspory z rozsahu.

Služby se v členských státech podílí průměrně **70%**¹⁰⁶ **na tvorbě HDP celé EU**. Jejich podíl na **vzájemném obchodu** mezi členskými státy se pohybuje kolem 20%. Existuje zde velký, dosud nerealizovaný potenciál dalšího ekonomického růstu. Ve službách je zaměstnáno až **z 70% z celkového počtu zaměstnanců** (v roce 2002 to bylo pouze 54%).¹⁰⁷

Jedním z předpokladů fungování vnitřního trhu se službami je jejich reálná konvergence. Jedním z vhodných ukazatelů míry integrace trhu je i cenová konvergence. Z dostupných statistických údajů je zřejmé, že ceny různých výrobků a služeb se v rámci Evropské unie velmi liší. Ve skupině potravin se ukazuje, že jsou významné rozdíly mezi cenami v EU a v USA (v EU jsou až o 80% tyto ceny vyšší). Ještě vyšší rozdíly můžeme sledovat u dopravních služeb.

Reálný vývoj v zemích EU naznačuje, že je nezbytné liberalizovat a integrovat trh finančních služeb, který s sebou přináší mimo jiné široký výběr finančních produktů včetně jejich diferenciací. Tento proces může vést i např. k nižším cenám poskytovaných úvěrů. Příspěvek finančního sektoru k tvorbě hrubého domácího produktu činí zhruba 6%.

Jak uvádím výše, v sektoru služeb pracuje okolo 70 % práceschopného obyvatelstva.¹⁰⁸ V průmyslu necelých 25% a v zemědělství okolo 5%.¹⁰⁹ Nezaměstnanost v rámci Evropské unie se pohybuje v současné době okolo 10%.¹¹⁰ Právě v oblasti služeb existuje nejvyšší potenciál růstu zaměstnanosti, případně i ke snižování nezaměstnanosti.

Naplňování principu volného pohybu služeb může v rámci EU vést jak k vyššímu růstu HDP, tak i ke zvyšování zaměstnanosti. To může zvyšovat i konkurenceschopnost EU ve vztahu k jiným světovým ekonomickým centřům.

¹⁰⁶ Dle Strategie vnitřního trhu pro roky 2003-2006 činí tento podíl mezi 56-70% HDP.

¹⁰⁷ Commission Report on „Employment in Europe 2002 – Recent Trends and Prospects, 2002.

¹⁰⁸ V USA se toto číslo v roce 2009 pohybovalo okolo 77%.

¹⁰⁹ CIO, The Word Factbook.

¹¹⁰ Eurostat.

Směrnice o službách na vnitřním trhu,¹¹¹ měla v původním znění (zejména zavedením principu země původu) ambici zásadním způsobem liberalizovat a uvolnit tuto oblast. Směrnice však bohužel přijata nebyla. Její kompromisní znění (postavený především na principu svobody poskytování služeb) schválil EP v roce 2006. Dílčího pokroku díky implementaci směrnice bylo dosaženo. Přetrvávají však následující problémy: a) velké množství služeb je z působnosti směrnice vyjmuta b) platí celá řada výjimek c) některé členské státy používají protekcionistické nástroje, aby ochránily a zvýhodnily domácí poskytovatele služeb před zahraniční konkurencí.¹¹²

Výrazné nedostatky nadále přetrvávají u uznávání odborných kvalifikací. Ve státech EU v současné době existuje okolo 4 600 povolání, která jsou regulována odlišným způsobem.¹¹³ Pro zvýšení funkčnosti vnitřního trhu je žádoucí, aby došlo k uvolnění administrativních a právních bariér, sjednocení směrnic a snížení jejich počtu.¹¹⁴

Liberalizační proces volného pohybu služeb není dokonalý a za příčiny lze považovat následující:

- rozdílnost služeb
- specifické požadavky, které brání vzájemnému uznávání (např. různá regulace)
- legislativní bariéry
- jazykové zkoušky
- nadbytečná byrokracie
- socio - kulturní a ostatní překážky (neznalost jazyka potenciální hostitelské země, odlišné právní systémy, historie poskytovatele, dobré jméno atd.)

4.2. Veřejné zakázky

Trh s veřejnými zakázkami se vyznačuje výraznými tržními selháními. Tyto jsou způsobeny např. těmito důvody: odlišné preference veřejného a soukromého sektoru, asymetrií informací, přerozdělování velkého množství peněžních prostředků, lobbying různých

¹¹¹ Podrobněji o této směrnici viz. kapitola o volném pohybu služeb.

¹¹² Například Německo a Rakousko si vydobily oprávnění použít přechodná ustanovení u volného pohybu služeb v odvětví stavebnictví a některých příbuzných odvětví., přičemž stavebnictví se podílí na HDP EU více jak 10% a zaměstnává okolo 15 mil. obyvatel.

¹¹³ Evropská komise, Na cestě k Aktu o jednotném trhu, 2010.

¹¹⁴ Například pojišťovací služby jsou regulovány až desítkami směrnic.

subjektů, velké rozhodovací pravomoci v rukou politiků, úředníků a byrokratů, míry korupce v jednotlivých zemích aj.

Na trhu s veřejnými zakázkami lze vysledovat zásadní nedostatky reálného fungování vnitřního trhu. Trh veřejných zakázek tvoří významnou součást celoevropského resp. národního hospodářství. Velikost trhu public procurement se měří jako podíl vládních výdajů (včetně místního sektoru) na nákup zboží a služeb a hrubého domácího produktu.

Tabulka č. 5 - Rozsah trhu "public procurement" v zemích EU v roce 2009

Stát	Rozsah trhu v %	Stát	Rozsah trhu v %
Belgium	16,5	Luxembourg	15,7
Bulgaria	18,9	Hungary	22,3
Czech Republic	26,6	Malta	14,1
Denmark	17,6	Netherlands	30,9
Germany	19,3	Austria	22,2
Estonia	19	Poland	18,2
Ireland	16,9	Portugal	19,2
Greece	11,1	Romania	23,9
Spain	18,5	Slovenia	17,3
France	19,3	Slovakia	22
Italy	15,9	Finland	19,4
Cyprus	11,3	Sweden	20,3
Latvia	17	United Kingdom	20,8
Lithuania	17,6	Total EU 27	19,4

Zdroj: Eurostat, Public procurement indicators 2009

Z tabulky č. 5 je patrné, že rozsah trhu public procurement v jednotlivých zemích EU se pohybuje přibližně od 11% v Řecku do 31 % v Nizozemsku. Celkový průměr zemí EU pak činí okolo 19%. Pro srovnání v roce 2001 se toto číslo pohybovalo v rozmezí mezi 5% -13%. Celkový průměr zemí EU (15) v tom samém roce činil cca 9%. Je zřejmé, že za necelých deset let se zdvojnásobil rozsah veřejných zakázek. Mimo jiné to přispívá k chronickým deficitům veřejných rozpočtů, což dále způsobuje problémy v ostatních sektorech ekonomiky. O nefunkčnosti vnitřního trhu v oblasti veřejných zakázek svědčí mimo jiné i to, že pouze přibližně 10% z těchto veřejných zakázek uskutečňují subjekty z jiných členských států.

Mezi **základní doporučení pro oblast veřejných zakázek** uvádím následující: nastavení takových pravidel, aby výběrová řízení byla transparentní a nediskriminační (zejména odstranění výjimek); zpřístupnění informací co nejširšímu okruhu potenciálních dodavatelů (využívání centrálního elektronického informačního systému); zjednodušení výběrového

procesu, přísné sankce a pokuty v případě nekalého a podvodného jednání; zamezení účelovému a umělému rozdělování veřejných zakázek na menší části a další subdodávky; omezit vytváření zadávacího řízení na míru pro předem vybraného uchazeče (velmi časté); zprůhlednit personální vazby mezi zadavatelem a účastníky výběrového řízení; zavést důslednou kontrolu vynaložených finančních prostředků na bázi posuzování efektivity a racionality; sledování on-line průběhu jednotlivých výběrových řízení (zveřejňování zápisů ze zasedání výběrových komisí, zveřejňování uzavřených smluv s dodavateli včetně dodatků, zápisy z prováděných kontrol atd.); zavedení e-procurementu včetně zveřejňování všech důležitých informací; pravidelný audit.

Navrhuji provedení legislativní úpravy, která by umožňovala zveřejňovat plné texty smluv, týkajících se veřejných zakázek bez ohledu na to, zda se jedná či nejedná o obchodní tajemství. Kdo se chce ucházet o prostředky z veřejných zdrojů, musí počítat s tím, že může být kdykoliv kontrolován nejenom příslušnými kontrolními orgány, ale i širokou veřejností.

Na základě vlastního šetření jsem dospěla k závěrům, že otevřené, transparentní a nediskriminující výběrové řízení může přinést úspory v oblasti služeb ve výši 20 – 40%, v nákupu materiálu, zařízení a surovin se jedná o 10 – 30%. Pokud nebudou uplatňována mnou navrhovaná doporučení, mohou být náklady na veřejné zakázky až o 50% vyšší než je hodnota těchto zakázek.¹¹⁵

4.3. Podnikatelské prostředí

V rámci budování vnitřního trhu je důležité vytvořit příznivé podnikatelské prostředí zejména pro malé a střední podniky (MSP). Ty zvyšují výkonnost, konkurenceschopnost, ale i technologickou úroveň hospodářství a jsou považovány za hnací motor ekonomiky. Zejména malé a střední podniky se dokážou rychleji adaptovat na aktuální požadavky na trhu, zvyšují jeho dynamiku, vytváří základnu pro nová pracovní místa. MSP jsou také schopny absorbovat část pracovních sil z velkých společností, které ztratí zaměstnání např. v rámci strukturálních změn.

MSP v rámci EU vykazují nižší produktivitu než obdobné podnikatelské subjekty v USA. Většina MSP v EU má problémy v přístupu k financování, čímž by se zlepšily podmínky pro

¹¹⁵ Manažerská a poradenská činnost v rámci projektu „Poradenského a informačního centra pro MSP“ v letech 2005 – 2007.

jejich podnikání. Evropská Komise vypracovala v červnu 2008 dokument pod názvem „*Small Business Act*“ pro Evropu, zaměřený na zlepšení podnikatelského prostředí.¹¹⁶

V současné době existuje celá řada zbytečných překážek a bariér, které limitují podnikatelské subjekty v jejich činnosti. Studie Světové banky „*Doing Business 2011*“¹¹⁷ posuzuje podnikatelské prostředí 183 zemí prostřednictvím 9 ukazatelů (zahájení podnikání, udělování stavebního povolení, registrace vlastnictví, přístup k úvěrům, ochrana investorů, platba daní, zahraniční obchod, vymahatelnost smluv, ukončení podnikání). V následující tabulce uvádím pořadí států EU podle příznivosti podmínek pro podnikání.

Tabulka č. 6 - Přehled zemí EU s příznivým podnikatelským prostředím

Stát	Pořadí v rámci		Stát	Pořadí v rámci	
	EU	svět		EU	svět
Velká Británie	1	4	Rakousko	15	32
Dánsko	2	6	Kypr	16	37
Norsko	3	8	Slovensko	17	41
Irsko	4	9	Slovinsko	18	42
Finsko	5	13	Lucembursko	19	45
Švédsko	6	14	Maďarsko	20	46
Estonsko	7	17	Španělsko	21	49
Německo	8	22	Bulharsko	22	51
Litva	9	23	Rumunsko	23	56
Lotyšsko	10	24	Česká republika	24	63
Belgie	11	25	Polsko	25	70
Francie	12	26	Itálie	26	80
Nizozemsko	13	30	Řecko	27	109
Portugalsko	14	31			

Zdroj: Doing business 2011

V celosvětovém srovnání si státy EU nevedou zrovna nejlépe. V první dvacítkě se jich nachází 7, za padesátým místem se umístilo šest zemí včetně České republiky. Pro srovnání USA se nalézají celosvětově na pátém místě (před nimi figuruje Singapur, Hong Kong, Nový Zéland, VB). Česká republika si oproti minulému roku polepšila (poskočila z 82. na 63. místo). Poslední místo z členských zemí zaujímá na 109. příčce Řecko.

Pro přehlednost uvádím některé důležité aspekty vztahující se k MSP:

- Podpora malých a středních podniků byla již deklarována v Lisabonské strategii.

¹¹⁶ EC, “Think Small First” A “Small Business Act” for Europe, 2008

¹¹⁷ The World Bank, Doing Business, Making a difference for entrepreneurs, 2011.

- Na základě evropského práva je zakázáno udělování státních dotací a subvencí s určitými výjimkami.
- Podnikatelské subjekty mají možnost od roku 2001 zakládat tzv. evropskou společnost (SE).¹¹⁸ Výhodou této právní formy je její větší flexibilita, přemísťování sídla, menší počet členů u statutárních orgánů a další.

Cílem této aktivity na národní (resp. nadnárodní úrovni) by mělo být vytvořit zdravé, průhledné podnikatelské prostředí bez zbytečných bariér a to prostřednictvím následujících instrumentů:

- zjednodušení a zrychlení pravidel pro zakládání nových podniků (snížení poplatků, zkrácení lhůty potřebné k založení)
- snížení administrativní zátěže celého procesu (zejména předpisů)
- snížení daňové zátěže a zjednodušení procesu výběru v oblasti nepřímých daní
- uvolnění svazujících podmínek na pracovním trhu
- větší dostupnost na trhu kapitálu (zlepšení přístupy MSP) k financování
- podpora spolupráce soukromého a veřejného sektoru v oblasti vědeckotechnologicky výzkumné
- omezení a větší odolnost na tlaky ze strany odborů, lobbyistů, ekoaktivistů a jiných zájmových skupin
- provést harmonizaci velkého množství pravidel a norem (pouze nezbytných), společná pravidla pro podnikání ve finančním sektoru.

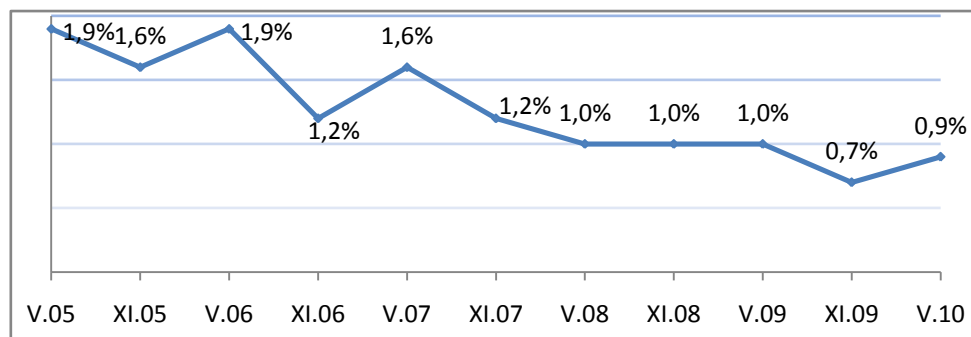
4.4. Transpozice komunitárního práva, implementace legislativy

Evropská komise každý rok zveřejňuje přehled, jak si vedou jednotlivé státy v přijímání legislativy. Je nezbytné, aby směrnice byly do národní legislativy implementovány nejenom **včas**, ale také **správně**. Členské země musí transponovat směrnice do národního práva ve lhůtě do **dvou let** od jejich vydání. V mnoha případech není tato lhůta dodržována a bývá mnohem delší. Cíl, stanovený v roce 2000 předpokládal, aby poměr směrnic, které nebudou včas převedeny do národní legislativy (tzv. infringement), nebyl vyšší než 1,5%. V roce 2007 snížili vrcholní představitelé vlád a států EU tuto hodnotu na **1%**. Evropské instituce a členské státy by měly vynaložit veškeré úsilí, aby dosáhly zjednodušení a zpřehlednění

¹¹⁸ V současné době je v evropském rejstříku zapsáno okolo 600 evropských společností. Zajímavostí je, že téměř ¾ připadají na Německo a Českou republiku.

právního rámce EU (v důsledku čehož by se mělo zlepšit převádění komunitárního práva do národní legislativy).

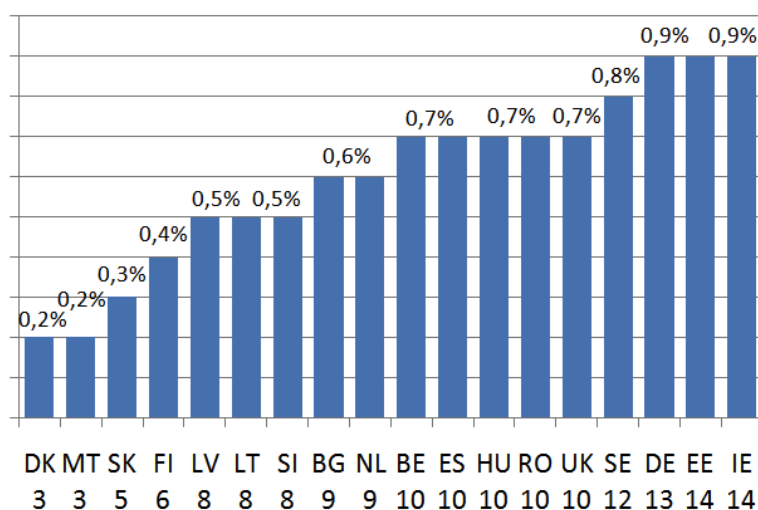
Graf č. 2 - Vývoj legislativního deficitu v letech 5/2005 – 5/2010

Zdroj: Internal Market Scoreboard, EK, 2010

Dle této tabulky můžeme vidět, že se relativně příznivý trend snižování deficitu, který probíhal od konce roku 2007, mírně pozastavil. K měsíci květnu 2010 zbývá členským zemím v průměru převést do vnitrostátní legislativy 0,9% směrnic v oblasti vnitřního trhu u kterých lhůta pro jejich implementaci již uplynula. Průměrný deficit¹¹⁹ provádění směrnic se za poslední sledované období (11/2009 do 5/2010) zvýšil o 0,2%.

Graf č. 3 - Přehled zemí EU, které splňují cílový deficit 1% (5/2010)

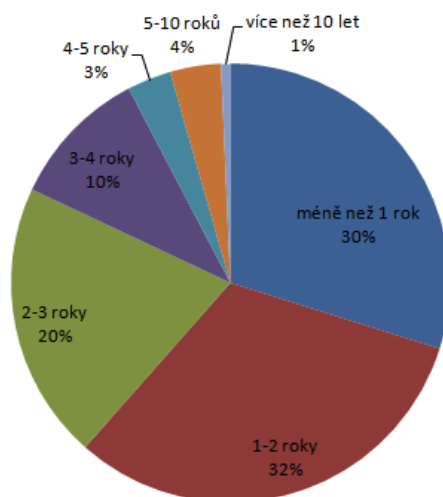
Zdroj: Internal Market Scoreboard, EK, 2010

Pouze 18 členských států dosahovalo v květnu 2010 stanoveného 1% cíle. Zbývajících 9 členských států (Itálie, Rakousko, Kypr, Francie, Česká republika, Portugalsko, Řecko,

¹¹⁹ Deficitem se rozumí % směrnic, které nebyly do vnitrostátního práva převedeny včas.

Polsko, Lucembursko) tuto hodnotu překračuje. Naopak nejlepších výsledků dosahuje Dánsko a Malta. Průměrná doba, která je nezbytná pro zapracování do národní legislativy (po uplynutí stanovené dvouleté lhůty) činí sedm měsíců. K nejčastějšímu porušování pravidel dochází v oblasti daní, cel a životního prostředí.

Graf č. 4 - Případy tzv. „infringements“ řešeny či uzavřeny u ESD (období 5/2008-5/2010)

Zdroj: Internal Market Scoreboard, EK, 2010

Z výše uvedeného grafu můžeme vidět, že u téměř 40 % případů směrnic byla doba implementace delší než dva roky.

V roce 2007 bylo 1332 směrnic (za všechny členské státy) zavedeno do národních soustav chybně, v roce 2010 tento počet činí 1229 v absolutním vyjádření, což představuje pokles o 8%.¹²⁰ Počet řízení z důvodu nedodržování práva poklesl o 2,1% ve srovnání se stavem s předchozími šesti měsíci. Největší počet řízení se týká Belgie a Slovenska.

V případě, že bychom k indikátoru deficitu započítali ještě počet směrnic, které nebyly implementovány správně, hodnota tohoto ukazatele by se zvýšila na 1,7%. Je nezbytné směrnice nejenom včas implementovat, ale také správně a v konečném důsledku dohlížet, aby byly řádně uplatňovány. K říjnu 2010 bylo přijato 1778 směrnic vztahujících se k oblasti vnitřního trhu a k tomu bylo vydáno ještě téměř tisíc nařízení.

¹²⁰ V roce 2006 byla Česká republika se 48 nepřevedenými směrnicemi (což představovalo 3%) na pátém nejhorším místě.

4.5. Regulatorní rámec

Tvorba legislativy Evropské unie probíhá nepřetržitě od jejího počátku. Budování a realizace vnitřního trhu je spojena se sjednocováním pravidel a oblastí regulace a dohledu. Od 80. let můžeme sledovat postupně se zvyšující počet vytvářených norem sekundární práva včetně různých regulačních opatření. Nadměrná regulace a byrokracie představuje čím dál větší problém nejen pro každodenní život podnikatelských subjektů, ale i občanů. Vyznat se v unijních předpisech je velmi náročné pro odborníky, natož pro běžné obyvatele (nízká srozumitelnost, nízká informovanost). Je nevyhnutelné, aby regulatorní rámec byl zjednodušen¹²¹ - prostřednictvím správné formy úpravy regulace (směrnice, nařízení, harmonizace, principu vzájemného uznávání atd.) Členské státy by měly zajistit zrychlení celého procesu implementace směrnic, včetně jejich správného zavádění.

Právo Evropské unie (tzv. *acquis communautaire*) musí být zjednodušeno a také aktualizováno. Existují tisíce právních aktů, které jsou zastaralé, mnohé již neúčinné. Příslušné instituce a jimi pověřené útvary by měly urychleně pracovat na revizi stávajících právních předpisů, eventuálně je modifikovat nebo zrušit. Běžná praxe je spíše opačná. Vydávají se stále nové a další předpisy, mnohdy zbytečné a nesmyslné. Regulace související s prohlubováním integračního procesu s sebou viditelně přináší další a další regulaci. Názory na rozsah a intenzitu regulací se dle jednotlivých zainteresovaných subjektů liší. Regulace, harmonizace a prohlubování integračního procesu s sebou přináší větší centralizaci. S tím souvisí i přenos mnohých kompetencí ze strany národních států na úroveň EU. Tento proces je nezbytně spojen s částečnou ztrátou suverenity národních států. Připomněla bych, že z hlediska ekonomické teorie bývá harmonizace čehokoliv většinou hodnocena protitřžně a negativně.

Velmi často se hovoří o tom, že v rámci některých unijních institucí se za dobu jejich fungování vytvořila již určitá „byrokratická kultura“ jejich zaměstnanců. Probíhají boje v „kuloárech“, které ovlivňují zájmové a lobbingové skupiny, ale také jednotlivé státy prosazují své národní zájmy. Problémem tak zůstává nejenom nadbytečná a nadměrná regulace a unijní byrokracie, ale také velký počet výjimek z pravidel, jež si prosadily jednotlivé členské státy

¹²¹ Např. zavedení jednotného registračního formuláře sice snížilo celkové administrativní náklady, nicméně každý rok musí být vyplněno mezi 80-100 mil. dokumentů.

v průběhu legislativní procedury.¹²² Je třeba apelovat zejména na staré členské státy, aby byly odstraněny diskriminační podmínky pro nové členské státy.

Evropská komise vypracovala „*Akční plán pro snížení administrativní zátěže v EU*“, ve kterém si klade hlavní cíl - snížit tuto zátěž, která vyplývá z právních norem o 25% do roku 2012. Dosažení tohoto cíle by mělo přinést zvýšení HDP EU přibližně o 1,4% (ve střednědobém horizontu to může představovat až 150 mld. Eur).¹²³

Za účelem rychlého řešení problémů, které vznikají v důsledku nesprávné aplikace právních aktů v oblasti vnitřního trhu způsobené orgány veřejné správy, byla v roce 2002 zřízena on-line síť a centra SOLVIT. Tato síť nabízí pomoc a podporu subjektům (podniky i občané), kteří se setkali s problémy při fungování vnitřního trhu.

Všechny strategické dokumenty vydané po roce 2000 v oblasti vnitřního trhu přiznávají nadbytečnou administrativu, byrokracii a doporučují její snížení či postupné odstraňování.

Na závěr pro zajímavost uvádím několik bizarních příkladů bruselské byrokracie:

- *Boží desatero má 42 slov; Prohlášení nezávislosti 13 severoamerických států z roku 1776 má 311 slov; Nařízení EU o dovozu karamelových bonbonů z roku 2000 má 25911 slov*
- *Nutnost přejmenovat oblíbený tuzemský alkoholický nápoj Rum na Tuzemák, protože názvem rum mohou být označeny pouze nápoje, které jsou vyráběny ze třtiny*¹²⁴
- *Povinnost odstranit označení „pomazánkové máslo“ resp. máslo z etiket, i když je výrobek určen pouze pro domácí trh (dle nařízení EU musí máslo obsahovat minimálně 80% mléčného tuku).*¹²⁵

4.6. Rizika spojená s předčasným přechodem do vyšší integrační fáze

„Jakmile jednou vkročíte do kuloárů evropských institucí, máte pocit, že patříte mezi vyvolené. Že jste ti, kteří vedou evropský lid do země zaslíbené“

*Derk-Jan Eppink,*¹²⁶ *Život evropského mandarína*

¹²² Např. použití snížené sazby daně u služeb (s vysokým podílem lidské práce) do konce roku 2010.

¹²³ EC, Action Programme for Reducing Administrative Burdens in the European Union, 2007.

¹²⁴ Nařízení rady (EHS) č. 1576/89.

¹²⁵ Nařízení rady (ES) č. 1234/2007.

¹²⁶ D.J. Eppink je v současné poslanec EP a člen vedení Evropské konzervativní a reformní skupiny. V roce 2010 získal antibyrokratickou cenu, kterou uděluje občanské sdružení eStat.cz.

V první části diplomové práce se věnuji vymezení základních teoretických aspektů a formám ekonomické integrace (zóna volného obchodu, celní unie, vnitřního trh, hospodářská a měnová unie a nejvyšší integrační stupeň - politická unie). V této části práce se zabývám současnou praktickou úrovní a stavem integračního procesu. V níže uvedené tabulce jsou přehledným způsobem charakterizovány jednotlivé integrační formy.

Tabulka č. 7 Splnění atributů a předpokladů jednotlivých integračních forem

Fáze integrace	Žádná vnitřní omezení	Společná obchodní politika	Volný pohyb výrobních faktorů	Společná měna	Společná hospodářská politika	Společná zahraniční politika a jednotná vláda
Zóna volného obchodu	√					
Celní unie	√	√				
Společný trh	√	√	√			
Měnová unie	√	√	√	√		
Hospodářská unie	√	√	√	√	√	
Politická unie	√	√	√	√	√	√

Zdroj: Ballasa 1966; Slaný 2003

Vytvoření hospodářské a měnové unie se pro vybrané státy EU stalo dalším integračním postupem. V tomto procesu však bylo opomenuto, že základním předpokladem pro dlouhodobě racionálně fungující hospodářskou a měnovou unii musí být plně funkční vnitřní trh. Společná měna a provádění společné měnové politiky mělo podle představ některých ekonomů a politiků zabránit turbulencím, spekulativním útokům a tlakům na devaluaci či revaluaci národních měn. Dle některých ekonomů však státy, které jsou členy evropského integračního uskupení, netvoří optimální měnovou oblast.¹²⁷ Průběh jednotlivých fází hospodářského cyklu v zemích, které jsou součástí hospodářské a měnové unie, není synchronizován. Poklesy či vzestupy ekonomiky jsou různě silné a mnohdy nejsou časově sladěné. Ztráta možnosti provádění vlastní autonomní měnové politiky, prostřednictvím které lze alespoň částečně eliminovat negativa z průběhu hospodářského cyklu, se v mnoha případech jeví jako větší nevýhoda, než nepřijetí společné měny. Členské státy EU, které nejsou členy eurozóny, dlouhodobě vykazují lepší ekonomické výsledky měřeno tempem růstu HDP, nezaměstnaností, stavem veřejných financí než státy, které euro zavedly. Plnit

¹²⁷ Mundell, R., 1961, blíže viz.kapitola 1.1.

maastrichtská nominální konvergenční kritéria se jim daří lépe i z toho důvodu, že mohou reagovat na konkrétní vývoj svých ekonomik autonomní měnovou politikou.

Domnívám se, že na základě politických a jiných zájmových tlaků byly přeskočeny a v některých případech ignorovány nižší formy integrace. Již dlouhou dobu můžeme sledovat politické snahy o umělé urychlení integrace, bohužel však bez odpovídajícího institucionálního rámce, jeho vynutitelnosti a také bez **reálného ekonomického základu**. Jako příklad uvádím několikaleté porušování Paktu stability a růstu ze strany Německa a Francie, které se silně zasazovaly o stanovení jejich nominálních kritérií. Samostatný případ je pak praktické zhroucení veřejného sektoru Řecka, obdobná situace Irska a očekávaná situace Portugalska, Španělska a Itálie. V případě Řecka se jedná o dlouhodobě předimenzovaný a neufinancovatelný státní sektor, přebujelou sociální síť, neudržitelný důchodový systém. Podobné důvody jsou i zdrojem problémů Itálie. Irsko se dostalo do problémů především nezodpovědnou politikou svých finančních institucí a nafouknutím spekuláční bubliny v oblasti nemovitostí. Španělsko má dlouhodobě jedny z nejvážnějších problémů v oblasti strukturální nezaměstnanosti, zvláště pak u mladé generace a s tím souvisejících vysokých sociálních výdajů. K tomu se přidává nafouknutá spekuláční bublina taktéž v oblasti nemovitostí. Portugalsko má chronické problémy se svojí produktivitou a s neufinancovatelností svého sociálního systému. Většina zde uvedených zemí je i „zacyklena“ v tom, že jejich banky vlastní tu více či méně dluhopisů těch ekonomik, které jsou nejvíce postiženy. Dochází tak ke křížovému vlastnictví „domácích“ dluhů.

Další krok ve směřování k politické unii můžeme spatřovat ve snaze o zavedení evropských daní či poplatků a stále větším přenosu národních pravomocí a kompetencí na evropskou úroveň (projevující se i v přijetí Lisabonské smlouvy). Je zřejmé, že když politikové narušují svými opatřeními spontánní vývoj i v takových procesech jako je proces integrace, může docházet v dlouhodobém pohledu i k možnému destruktivnímu vývoji, resp. reverzi integračních postupů. Pak může docházet k deziluzím z konkrétního vývoje a politikové reagují tak, že dělají další opatření ve snaze dřívější chybná rozhodnutí napravit a dochází k dalšímu narušování vývoje. Přeskakování jednotlivých fází pak znamená ve svém důsledku nenaplnění různých očekávání ze strany jednotlivých subjektů působících v ekonomice a k narušení celkového dalšího integračního procesu. Děje se tak například i při zkoumání, uskutečňování a naplňování vnitřního trhu pro všechny oblasti hospodářství v rámci integračního uskupení. Toto nenaplňování postulátů vnitřního trhu a zároveň přecházení do vyšších fází hospodářsko-politické integrace, vytváří živnou půdu pro různé odstředivé

tendence, které mohou vést za jistých okolností v dlouhém časovém horizontu až k poruchám či dokonce rozpadu integračního uskupení.

Politická integrace je prozatím nemožná (heterogenita, existence suverénních států, historická zkušenost Evropy, odlišná konvergence ekonomik). Jsem přesvědčena o tom, že vládnoucí elity v Evropě se budou vždy v určitých situacích chovat protekcionisticky a v případě problémů (lze poukázat na řadě příkladů z nedávné doby – finanční a hospodářské krize) nakonec vždy budou hájit své vlastní „národní“ zájmy před zájmy „evropskými“.

Dle D.J. Eppinka (2010) je jedním z hříchů, kterých by se měla EU zbavit, snaha považovat každý problém, jež se vyskytne v dimenzi EU za „evropský problém“, který by měl mít svá „evropská řešení“. Ta přináší v konečném důsledku ještě větší regulaci a prohloubení byrokracie.

I v případě vnitřního trhu tak platí, že většinou neselhává trh, ale politikové a vládnoucí elity, kteří nekompetentně do fungování trhu zasahují. Evropa by již z minulosti měla být poučena a nezaměňovat ideál svobody ideálem rovnosti a státem blahobytu.

4.7. Heterogenita evropského prostoru

4.7.1 Společné kulturní a duchovní hodnoty

Pro existenci a fungování politického uskupení je obecně důležité sdílet společné hodnoty, společnou identitu. Za základní „evropské kořeny“ považujeme židovské náboženství, křesťanství, řecký odkaz (kolébka demokracie), římský odkaz (předchůdce evropského právního systému). O termínu „evropské hodnoty“ se začíná hovořit zejména v souvislosti s prohlubováním evropského integračního procesu. Dovolila bych si ho datovat někdy do poloviny 80. let. Někdy se také hovoří o „nových evropských hodnotách“ (gender politika, politika multikulturních vztahů a další). Na počátku vzniku evropské integrace byly hlavní hybnou silou podněty ekonomické, důležitou roli nepochybně sehrály i motivy politické. Jean Monnet, duchovní otec celé evropské integrace měl údajně později prohlásit, že kdyby měl započít evropský sjednocovací proces znovu, započal by ho kulturou.¹²⁸ Jacques Delors, předseda Evropské komise v 80. letech minulého století vyzýval k hledání tzv. evropské duše a identity. V současné EU probíhá ve velké míře harmonizace a unifikace jako důsledek

¹²⁸ Bourdan, J. (2007 : 263-280).

prohlubování integrace. Heslo Evropské unie zní: „Jednotná v rozmanitosti“. Bylo by však chybou se pokoušet sjednocovat kulturní rozmanitosti shora nějakým nařízením či silou.

4.7.2 Multikulturalismus¹²⁹

Součástí fungování vnitřního trhu je i volný pohyb osob, pracovní síly, možnost volného usazování a trvalého pobytu v kterékoliv členské zemi EU. Ekonomická integrace je velmi úzce spojena s politickými rozhodnutími, které nemusí na první pohled souviset s hospodářským vývojem. Tak například donedávna velmi silně prosazovaný multikulturní přístup i těch nejsilnějších hráčů v oblasti ekonomické integrace je v současné době jasně narušován vážnými problémy, který tento multikulturalismus přinesl např. v Německu (třetí nejvyšší populace imigrantů na světě). Všechny tyto procesy úzce souvisí i s ekonomickými integračními snahami. V budoucích letech se dá se očekávat přehodnocování multikulturálních postojů, což se pravděpodobně odrazí i v ochrannářských snahách jednotlivých zemí zabránit negativům, nutně se projevujících v tomto přístupu. Bezpochyby se to také odrazí i v dalším fungování vnitřního trhu, kde by mohly být ohroženy jeho další postuláty. Mnohé evropské státy přistupovaly k tzv. multikulturální politice velmi otevřeně a velkoryse, což se některým z nich v současné době nemusí vyplácet. V říjnu 2010 přichází těžká kritika ze strany německé kancléřky A. Merkelové k otázkám multikulturalismu. Z dřívější velké propagátorky multikulturalismu se stává kritička. Kancléřka Angela Merkelová na setkání s mladými členy CDU v Postupimi přiznala, že multikulturní přístup naprosto selhal.

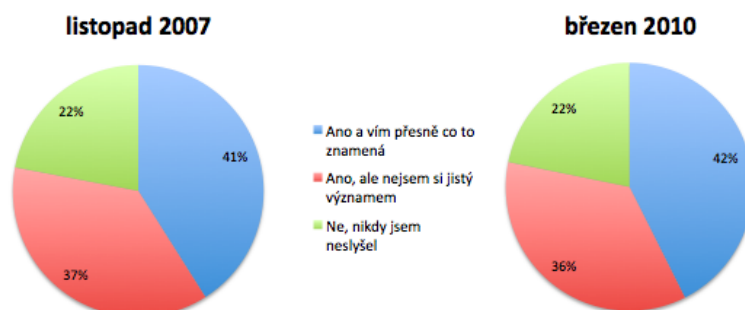
4.7.3 Evropské občanství

Maastrichtská smlouva v roce 1992 zavádí novinku - občanství Evropské unie. To je právně zakotveno ve Smlouvě o ES (čl. 17), který uvádí, že každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je zároveň občanem Unie. Občanství Unie v žádném případě nenahrazuje, ale doplňuje příslušnost členského státu o další práva. Cílem tohoto kroku bylo podpořit a posílit vnímání společné identity občanů Evropské unie a zajistit tak hladší průběh procesu evropské integrace. V současné době nelze hovořit o sdíleném a většinovém názoru obyvatel v otázce společné evropské identity. Naopak většina obyvatel zemí EU se vždy na prvním místě cítí

¹²⁹ Dle některých autorů lze koncepci multikulturalismu odvodit z myšlenky kolektivních práv, což vede k chápání člověka jako představitele určitého společenství. Velmi složitě se pak řeší problémy, když se kultura určitého společenství dostává do rozporu s lidskými právy. Lze to demonstrovat např. u muslimů, kdy podle zákona Šaría neexistuje rovnost mezi muži a ženami.

být občanem domovského státu. Tuto situaci dokládá například i fakt, že mnohdy se v Evropě obyvatelé daného státu cítí být spíše občanem regionu, ve kterém se narodili a žijí, nežli občanem či příslušníkem daného státu.¹³⁰

Graf č. 5 - Vnímání a informovanost o evropském občanství

Zdroj: EK, Eurobarometr 2010

Z výše uvedeného grafu č. 5 je patrné, že i když více jak 78% dotazovaných respondentů bylo obeznámeno s termínem „občanství Evropské unie“, pouze 42 % z nich vědělo, co tento termín znamená (práva a výhody vyplývající z občanství EU). Jak můžeme dále vidět, oproti roku 2007 nedošlo téměř k žádnému posunu.

4.7.4 Migrace a pracovní mobilita

Migrace (stěhování, přesídlování za prací) je v Evropě resp. v rámci Evropské unie poměrně nízká. Mezi nejčastějšími důvody nízké pracovní mobility patří: jazykové překážky, kulturní odlišnosti, odlišná legislativa upravující fungování pracovního trhu, rozdílné sociální systémy.¹³¹ Další překážkou v mobilitě občanů v rámci Unie je také oblast vzájemného uznávání kvalifikací. Přibližně pouhá 2,3% občanů žijí nebo pracují v jiném členském státě, než v tom, ve kterém jsou jeho občany. Volný pohyb osob, postupné odstraňování překážek na pracovních trzích částečně posiluje trend zvyšující se mobility občanů členských států EU (přibližně o 10% ročně).¹³²

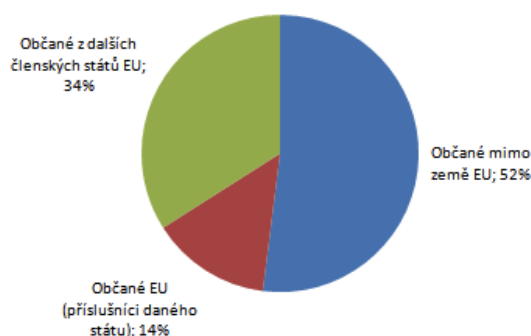
Graf č. 6 udává v procentuálním vyjádření podíl imigrace dle státního občanství v Evropské Unii (EU 27 včetně Bulharska a Rumunska).

¹³⁰ Jako ukázkový vzor mohou sloužit regiony v Itálii, kdy obyvatelé žijící například v Lombardii se cítí být vždy více Lombardci než Italy, stejná situace existuje i u občanů regionů Vlámka či Valonska a další.

¹³¹ Tato oblast zahrnuje rozdílnou délku a výši podpory v nezaměstnanosti případně dalších sociálních dávek, rozdílné pravidla pro vyplácení nemocenské, délka mateřské dovolené a výše příspěvku atd.

¹³² Eurostat.

Graf č. 6 - Imigrace dle státní příslušnosti v roce 2006 (EU 27)

Zdroj: Eurostat, Statistics in focus, 2008

Dle statistik Eurostatu se v roce 2006 usadilo v členských státech EU okolo 3,5 miliónu obyvatel, z nichž více jak 1,8 milionu byly občané mimo země Evropské unie. Zbýlých 1,7 miliónu byli občané EU, z nichž zhruba necelou jednu třetinu tvořili navracející se státní příslušníci do svého domovského státu. Nejvíce imigrantů tradičně směřovalo do Německa, Velké Británie a Španělska (přijímají více než polovinu všech přistěhovalců v rámci EU 27).¹³³ V posledních letech proběhla poměrně velká imigrační vlna i do Irska. Z jednotlivých členských států EU se nejvíce migrujícími stali občané Polska (jejich domov opustilo více jak 290 tisíc) a Rumunska (okolo 230 tisíc). Nejvíce migrantů ze zemí mimo EU pocházelo z Maroka, Ukrajiny, Číny, Indie, Bolívie, USA, Turecka, Brazílie a Ruska.

¹³³ Nejnovější použitelná data jsou z roku 2006.

5. SROVNÁNÍ VÝKONNOSTI EKONOMIKY EU, USA A ČÍNY

Na úroveň vnitřního trhu mají bezpochyby vliv liberalizační procesy, které uvolňují ekonomický potenciál. Ze základních makroekonomických údajů, které jsou uvedeny v následující tabulce je zřejmé, že oblasti ve kterých probíhá liberalizace intenzivněji, jsou výsledky makroekonomických ukazatelů podstatně lepší. Týká se to ekonomického růstu, nezaměstnanosti, investičních výdajů a dalších.

Tabulka č. 8 – Vybrané makroekonomické ukazatele

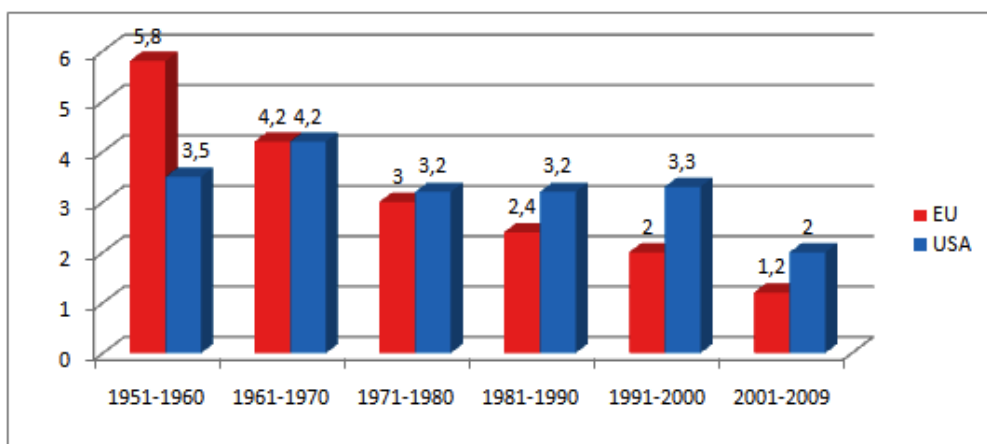
Ekonomické ukazatele	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ekonomický růst (% HDP)						
EU27	2,5	2,0	3,2	3,0	0,5	-4,2
USA	3,6	3,1	2,7	1,9	0,0	-2,6
Čína	9,1	9,1	10,2	10,7	11,9	9,0
Nezaměstnanost						
EU27	9,1	8,9	8,2	7,2	7,0	8,9
USA	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3
Čína	10,1	9,8	9,0	4,2	4,0	4,0
Investiční výdaje (% HDP)						
EU27 celkem	19,98	20,41	21,26	21,7	21,49	:
EU27 veřejné	11,44	11,88	12,24	12,47	12,51	:
EU27 soukromé	2,41	2,26	2,49	2,58	2,67	:
USA celkem	19,73	20,29	20,54	19,54	18,23	15,03
Čína	:	40,97	40,67	40,08	41,13	:
Celkové veřejné zadlužení/HDP						
EU27	62,20	62,80	61,50	58,80	61,80	74,00
USA	47,68	48,02	47,13	47,48	55,66	:
Čína	30,10	31,40	24,40	22,10	18,90	16,90
Deficit veřejných rozpočtů/HDP						
EU27	-2,90	-2,50	-1,50	-0,90	-2,30	-6,80
USA	-3,48	-2,25	-1,85	-1,14	-3,18	-9,91

Zdroj: Eurostat, OECD

Evropské země (od roku 1957 EHS) se vyvíjely v první dekádě po druhé světové válce daleko dynamičtěji než Spojené státy. V 60. letech USA dostihly (měřeno ročním tempem růstu HDP) země EHS (později ES). V 70. letech Spojené státy předstihly země ES a toto jasné prvenství si udržely až do současnosti. Z výše uvedeného je zřejmé, že tržní prostředí ve Spojených státech funguje daleko lépe než v zemích EU. Jedním z důvodů je liberálnější

hospodářská politika, než politika, která je uplatňována v zemích Evropské unie. To má za následek, že ekonomický růst v USA je zhruba 1,8 krát vyšší za uvedené období¹³⁴ než v EU.

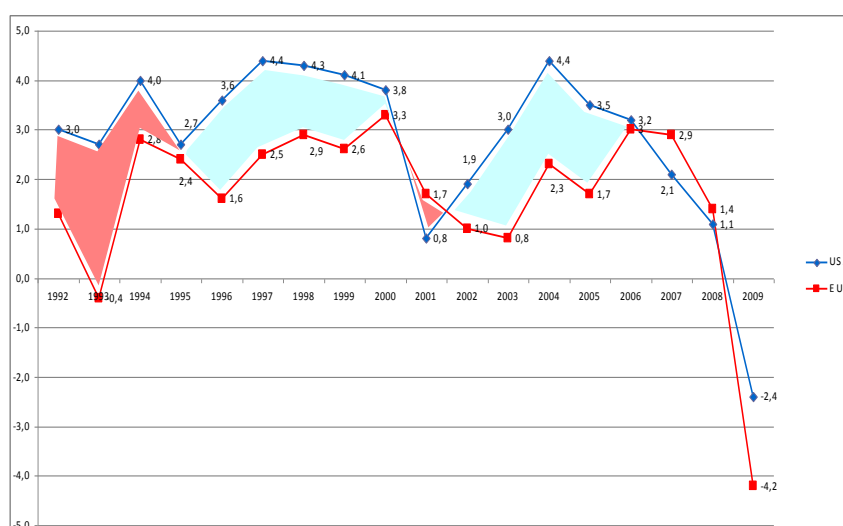
Graf č. 7 - Srovnání hospodářského růstu v zemích EU a USA (průměrné roční tempo růstu HDP v jednotlivých dekadách)

Zdroj: Eurostat, Census bureau

Detailnější zkoumání posledních dvou dekád potvrzuje přetrvávající trend hegemonie Spojených států. Pouze ve třech letech tohoto analyzovaného období (2001,2007,2008) byla výkonnost EU nepatrně vyšší než v USA (graf. č. 8). V ostatních letech se podstatným způsobem prohlubovala mezera výkonnosti ekonomiky mezi USA a EU. Dokonce i v období silné hospodářské recese (2009), byl pokles v EU téměř dvojnásobně vyšší než v USA.

Graf č. 8 - Srovnání ročního tempa růstu HDP v EU a USA

Zdroj: Eurostat, Census bureau

¹³⁴ Za posledních třicet let.

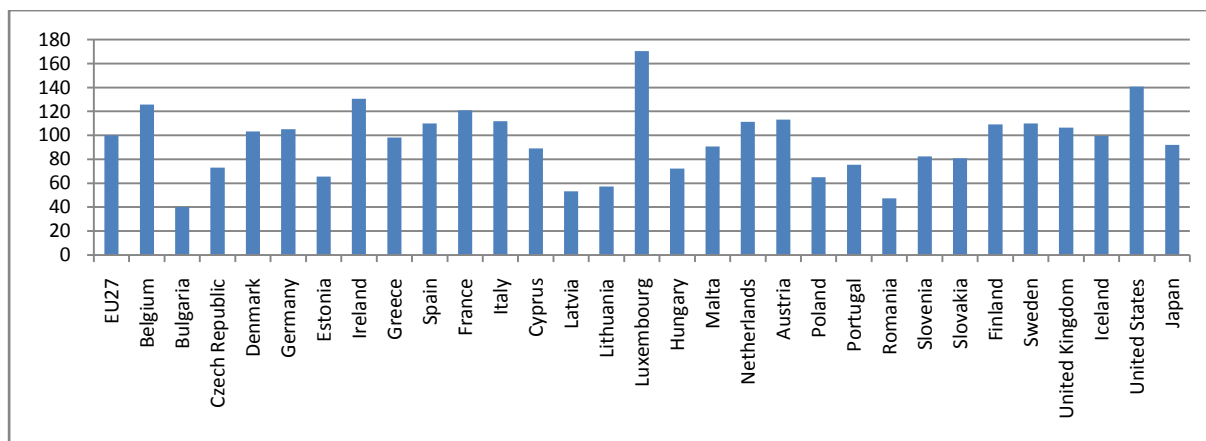
Další ukazatel, ve kterém EU zaostává, je míra nezaměstnanosti. V dlouhodobém srovnání s USA je téměř na dvojnásobné úrovni.

Budeme-li srovnávat vývoj v posledních letech i s dalšími světovými ekonomickými centry, zjistíme, že od roku 2007 zaznamenává Čína obrovský boom, což se projevuje v nízké míře nezaměstnanosti, která se pohybuje okolo 4%.

Čína v poslední dekádě prožívá svůj nejrychlejší rozvoj za poslední století. Až na výjimky se ekonomický růst pohyboval okolo 10% ročně. Jedním ze zdrojů této dynamiky je uvolňování vlastnických vztahů a budování tržního prostředí. Čína se tak stala svým počtem obyvatel dvojnásobně větším trhem než je trh EU.

Významným faktorem zvyšování mezery výkonnosti mezi EU a USA je rozdíl v produktivitě práce. Ta je v EU v průměru zhruba o 40% nižší než v USA.¹³⁵ Tento významný rozdíl je způsoben mimo jiné nižším počtem pracovních hodin v EU a rigidním pracovním zákonodárstvím. Další příčinou je hloubka a rozsah atributů státu blahobytu, které neodpovídají výkonu hospodářství EU.

Graf č. 9 – Produktivita práce na zaměstnanou osobu, vyjádřeno v PPS (EU-27 = 100)

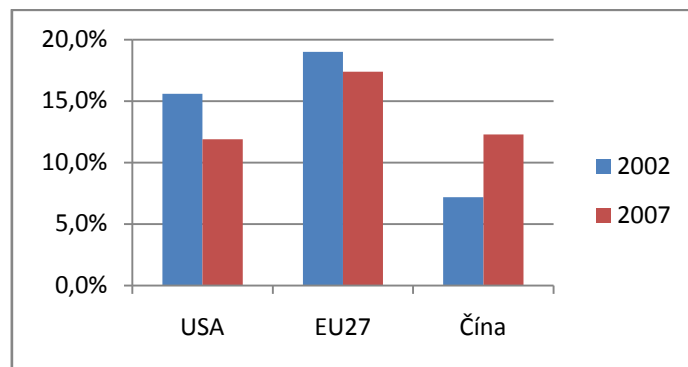

Zdroj: Eurostat

O vrůstající roli a významu Číny a naopak zaostávání Evropy svědčí i skutečnost, že zatímco mezi roky 2002 a 2007 vzrostl čínský podíl na světovém obchodu ze 7,2% na 12,3%, podíl EU i USA poklesl.

¹³⁵ Významný je i rozdíl v produktivitě práce mezi jednotlivými členskými státy viz graf. č. 9.

Graf č. 10 - Podíl na světovém obchodu

Zdroj: Eurostat

Stávající bariéry vnitřního trhu EU jsou jednou z příčin zaostávání za výkonností ekonomiky USA i za rostoucími velmocemi v Asii (Čína, Indie). Zaostávání Evropy je způsobeno mimo jiné i dlouhodobým neřešením strukturálních problémů (oblast veřejných financí).

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zkoumat, analyzovat a vyhodnotit teoretické a praktické aspekty evropského integračního procesu na příkladu budování, realizace a naplňování vnitřního trhu Evropské unie. Původní myšlenku evropské integrace tzv. „otců zakladatelů“ můžeme s odstupem téměř šedesáti let považovat za nadčasovou.¹³⁶ Principy, na kterých bylo EHS dle Římských smluv založeno, se měly stát základními fundamenty pro vytvoření „nové Evropy“, resp. států, které se stanou členy tohoto uskupení. Evropský integrační prostor měl být místem volného trhu, fungující demokracie, prosperity a svobody, kde by válka jako prostředek řešení sporů, byla eliminována a nahrazena vzájemnou dobrovolnou spoluprací suverénních států.¹³⁷ Zejména v posledních dvou dekadách však můžeme sledovat částečný odklon od těchto myšlenek a postupné opouštění principů původního smyslu evropské integrace. To se mimo jiné projevuje ve zvyšování mezery výkonnosti ekonomiky a zaostáváním především za USA.

V první části práce jsem se zabývala reflexí politicko-ekonomických teoretických přístupů k integračnímu procesu. Vymezila jsem jednotlivé koncepce, provedla jsem jejich zhodnocení s odkazem na vliv na proces integrace v evropském prostoru. V rámci historického hodnocení poukazují na používání jednotlivých koncepcí ve vývoji evropské integrace po druhé světové válce. Je zřejmé, že v tomto časovém období bylo použito více teoretických přístupů pro jednotlivé etapy celého evropského integračního procesu. Některé přístupy byly použity jako nosné a prolínají se ve sledovaném období, jiné byly uplatněny jako doplňkové.

V druhé části práce jsem se věnovala rozboru jednotlivých strategických dokumentů, které dle mého názoru nejvýznamněji ovlivnily proces budování vnitřního trhu Evropské Unie. Bez studia těchto dokumentů by nebylo možné v širších souvislostech (Lisabonská strategie, Lisabonská smlouva) pochopit průběh budování vnitřního trhu, použití jednotlivých nástrojů k jeho zavedení. Analýza těchto dokumentů mi pomohla odhalit překážky, které se postupně objevovaly při zavádění vnitřního trhu.

V třetí části jsem zkoumala praktické naplnění čtyř základních svobod (volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu), které jsou základním předpokladem pro efektivní fungování vnitřního trhu.

¹³⁶ Původní myšlenky evropské integrace bychom měli datovat na konec čtyřicátých a začátek padesátých let.

¹³⁷ V tomto ohledu je pak především vývoj od roku 1985 znamená postupné oslabování suverenity jednotlivých států.

Ve čtvrté části práce jsem analyzovala praktické naplňování vnitřního trhu v jednotlivých oblastech, identifikovala jsem základní překážky a bariéry. Navrhla jsem možné způsoby řešení k jejich odstranění.

V páté části jsem provedla komparaci výkonnosti ekonomik EU, USA a Číny.

V diplomové práci odpovídám na hypotézy stanovené v úvodu. K jednotlivým závěrům docházím po teoretické reflexi ekonomické integrace, vymezení současných přístupů k evropskému integračnímu procesu, analýze a rozboru relevantních strategických dokumentů, po prostudování odborné literatury a na základě vyhodnocení empirických a statistických údajů, které se váží především k problematice vnitřního trhu.

- Vnitřní trh Evropské unie je jedním ze základních fundamentů evropské ekonomické integrace. Uplynulo více než půlstoletí od jeho vytyčení v Zakládajících smlouvách. Bohužel musím konstatovat, že **doposud nebyl vytvořen fungující vnitřní trh, stále existují významné překážky a bariéry, které brání jeho „efektivnímu“ naplňování.**
- **Nejzávažnější bariéry** jsem identifikovala v následujících oblastech: nedostatečná liberalizace trhu se službami a v síťových odvětvích; netransparentní systém vyhlašování a vyhodnocování veřejných zakázek; administrativně komplikované podmínky pro podnikání, pomalá a špatná implementace komunitárního práva; nadbytečná regulace a byrokracie; nesrozumitelný legislativní rámec, který obsahuje ve všech oblastech řadu výjimek; heterogenita evropského prostoru. Za nevyhnutelné považuji postupné překonávání překážek, které souvisí s informačním a technologickým pokrokem a procesem globalizace. Vnitřní trh se bude muset v souvislosti s vývojem a změnami neustále adaptovat.
- Agenda vnitřního trhu je většinou přijímána jako ekonomická záležitost. Při podrobnějším zkoumání všech jeho aspektů jsem dospěla k závěru, že naprosto zásadní faktor, který ovlivňuje úspěšnou realizaci vnitřního trhu a bývá někdy opomíjen, je jeho **politická dimenze**. Pokud budou nadále jednotlivé členské státy uplatňovat protekcionismus a chovat se ochránářsky tam, kde by mohly lépe fungovat mechanismy volného trhu, žádné strategické a ambiciózní dokumenty typu Lisabonské strategie lepší výkonnost evropského hospodářství nezajistí. Národní zájmy u většiny politiků převáží nad zájmy Unie jako celku zvláště pak v obdobích hospodářského poklesu, finančních krizí, vysokých deficitů veřejných rozpočtů, vysoké nezaměstnanosti, vysoké inflace. Řešení domácích problémů se stává prioritou a společné zájmy Evropské unie ustupují do pozadí.

- Evropská unie směřuje k politické unii, i když prozatím nenaplnjuje všechny její atributy. Přitom **nedokázala zajistit efektivní fungování nižších integračních forem**, které by ji měly logicky předcházet (vnitřní trh, hospodářská a měnová unie).
- **Myšlenka sjednocené Evropy** je dle mého názoru nezpochybnitelná, ale nemělo by docházet k její chybné interpretaci. Sjednocení Evropy by nemělo znamenat vytvoření federalistického útvaru, ale naopak kooperaci a sjednocení společných zájmů a cílů, které však budou vycházet především z rozhodování na národní úrovni. Racionální postup spatřuji ve vzájemném propojování národních ekonomik a trhů do jednoho celku, kde by měla existovat jasně vymezená pravidla, která na základě spontánního procesu jsou jednotlivé suverénní státy ochotny respektovat. Mám tím na mysli jasná pravidla, s přesně definovanými sankcemi při jejich neplnění, která umožní „efektivní“ fungování vnitřního trhu. Pokud budeme vycházet z ekonomické teorie, racionální úvahy a empirických zkušeností, vždy to nakonec jsou jednotlivé vlády členských států či orgány na nižší municipální úrovni, které jsou schopné, efektivněji alokovat zdroje než subjekty na centrální úrovni.
- Dospěla jsem k názoru, že **státy Evropské unie netvoří optimální oblast pro nejvyšší formy integrace** (hospodářskou a měnovou unii, resp. politickou unii). Intenzivní federalistické snahy, které se v rámci EU v určitých historických etapách projevují, by v konečném důsledku mohly vést až k rozpadu integračního uskupení. Za hlavní důvody, z nichž mnohé se dotýkají vnitřního trhu, považuji: 1) členské státy EU jsou suverénní politické entity a za svou suverenitu a nezávislost v minulosti tvrdě a krvavě bojovaly 2) nejsou naplněna reálná konvergenční kritéria ekonomik členských států EU¹³⁸ 3) existuje nízká mobilita pracovní síly 4) existují rozdílné právní, daňové, sociální systémy 5) průběh jednotlivých fází hospodářského cyklu není synchronizován pro všechny členské státy EU 6) rigidní pracovní zákonodárství většiny členských států 7) kulturní, historické, jazykové odlišnosti 8) národní zájmy a tradiční protekcionismus.

I přes výše uvedené závěry nezpochybňuji **viditelné ekonomické pozitiva vnitřního trhu**. Jeho přínosy se odráží v některých oblastech ve vyšší konkurenci, přílivu zahraničních investic, vyšší kvalitě a pestřejší nabídce, zvýšené ochraně pro spotřebitele, nízkého růstu či i snížení cen některých služeb a výrobků v důsledku zesílené konkurence, zvýšeném obchodu

¹³⁸ Dostatečné není naplnění nominálních konvergenčních kritérií, zvláště pak když je většina členských zemí dlouhodobě chronicky nespĺňuje.

mezi členskými státy, postupném sblížení ekonomik. Samotná myšlenka vnitřního trhu je ekonomicky velmi přitažlivá, ale pouze za předpokladu, že budou splněny základní podmínky a fundamenty. Jen tak lze vytvořit funkční vnitřní trh, ze kterého budou mít přínosy domácí i zahraniční subjekty.

Naše generace mělo obrovské štěstí, že nezažila hrůzy světových válek ani totalitních režimů, které následovaly poté. Tento fakt můžeme považovat za argument, abychom se mohli alespoň částečně oprostít pouze od ekonomických efektů procesu evropské integrace a nahlížet na ni také jako na projekt mírového soužití v budoucnosti. Na druhou stranu je však důležité nepodlehnout iluzi věčného státu blahobytu a bojovat nejenom o svobodu lidskou, ale i tu ekonomickou z důvodu jejich vzájemné provázanosti. I za cenu, že to bude znamenat jít mimo současný mainstreamový proud.

SUMMARY

The aim of this Master's Thesis was to research, analyze and evaluate the theoretical and practical aspects of the European integration process, using the example of creating and effecting the European internal market. Reflecting on the sixty years' worth of history¹³⁹, The „founding fathers“ original idea of European integration can be considered as timeless. The principles of the foundation of the EEC embedded in the Treaties of Rome were to be the grounding stones for creating “New Europe” for the states that would become members. The European area of integration was to be a place for free markets, functioning democracies, prosperity and freedom where dispute resolution through war would be eliminated and substituted by voluntary mutual cooperation of sovereign states.¹⁴⁰ In the last two decades especially, however, we are witnessing an actual departure from these original ideas and principles of European integration. This results in, among other things, a growing productivity gap and increasing lag behind the USA.

In the first part of the thesis I have reflected on the theoretical approach of Political Economy towards the integration process. I have delineated individual concepts and evaluated their influence on the European integration process. In a historical evaluation I emphasize the use of individual concepts in the European integration after the Second World War. It is clear that at the time more than one theoretical approach were used for the individual stages of the process. Some approaches were used as dominant ones, reappearing throughout the studied period, others were only auxiliary.

The second part of the work is devoted to analysis of individual strategic documents which in my opinion were most influential in the process of building a common internal market of the European Union. It is only a close study of these documents that allows a deeper understanding of the course of internal market creation in a wider context (Lisbon Strategy, Lisbon Treaty) and the utilization of individual instruments therein. The documents' analysis allowed me to delineate obstacles that were gradually appearing in the course of creating a common market.

¹³⁹ The original ideas of European Integration should be dated back to the late 1940s and early 1950s.

¹⁴⁰ Developments since 1985 have meant a gradual erosion of individual states' sovereignty.

The third part analyses the degree to which the four basic freedoms (of movement of goods, services, labour and capital) were achieved in practice, as they are the basic preconditions for an effective functioning of an internal market.

In the fourth part I analyzed the actual achievement of internal market in individual sectors, and again identified the basic barriers and obstacles. In this part I also suggest possible ways in which they can be resolved or removed.

In the fifth part I made a comparison of economic performance of EU, U.S. and China.

The Masters 'Thesis develops the hypotheses set in the introduction. Individual conclusions are reached after theoretical reflection of economic integration, delineation of approaches to the European integration process, analysis of relevant strategic documents, study of literature and evaluation of empirical statistical data about the internal market.

- Internal market of the European Union is one of the foundations of European economic integration. More than half-century has passed since its first definition in the foundation treaties. Unfortunately I have to conclude that **so far a functioning internal market has not been created, there still remain important barriers and obstacles to its “effective” fulfillment.**
- **The most significant barriers** were identified in the following sectors:
 - 1) Insufficient liberalization of the market in services and network utilities;
 - 2) Lack of transparency in public tender announcement and award procedures;
 - 3) Administrative complexity in entrepreneurship, slow and bad implementation of community law;
 - 4) Overbearing regulation and bureaucracy;
 - 5) Impenetrable legislative framework full of exceptions in all areas
 - 6) Heterogeneity of the European area
- I consider the gradual removal of obstacles as unavoidable, in light of information and technological progress and of globalization. The internal market will have to constantly adapt as a result.
- The internal market agenda is conventionally considered as an economic matter. Upon a closer scrutiny of all its aspects, however, I concluded that an absolutely vital (and often neglected) factor influencing its successful realization is its **political dimension**. If individual member countries continue to practice protectionism in areas where free market mechanisms would work better, no strategic and ambitious documents such as the Lisbon Strategy can secure an increased efficiency of the European economy. With

most politicians, national interests will dominate those of the Union as a whole, especially at times of economic downturn, financial crises, great deficits in public finances, high unemployment or high inflation. A resolution of domestic problems becomes quickly a priority and common interests of the EU are pushed to the background.

- The European Union is progressing towards a political union, though not all attributes are discernible yet. At the same time, it was **unable to secure an effective functioning of lower types of integration** which should logically precede a full political union (internal market, economic and monetary union).
- **The idea of integrated Europe** is shown to be undisputable, but should not be interpreted incorrectly. European unification should not mean a creation of a federation, but a system of cooperation and unification of common interests and goals, which will be distilled primarily from decision-making on the national level. A rational approach is seen in increasing mutual connections between national economies and markets into one big whole, where such clearly defined rules should exist as individual sovereign states are prepared to respect spontaneously. These sets of rules (and precisely defined sanctions for any failure to observe them) should be those which will enable “effective” functioning of internal market. Starting from economic theory, rational analysis and empirical experience, in the end it is individual governments of member countries (or bodies on a lower, municipal level) who are able to allocate resources more effectively than central bureaucrats or politicians.
- I concluded that the **states of the European Union do not constitute an optimal area for the highest forms of integration** (economic and monetary union, or a political union). Intensive federalist tendencies, clearly visible in certain historical stages in the EU, could in the end lead to a disbanding of the integrated community. Among the chief reasons (many of which directly concern the internal market) I identify the following:
 - 1) Member countries of the EU are sovereign political entities who fought for their sovereignty and independence very hard in the past, often shedding blood
 - 2) Real convergence criteria of EU member economies are not fulfilled¹⁴¹
 - 3) There remains low labour mobility

¹⁴¹ Nominal convergence criteria are not sufficiently met either, with most member countries chronically failing to achieve them.

- 4) Different legal, tax and social system provisions continue to exist
- 5) Individual phases of the business cycle are not synchronized for all member countries in the EU
- 6) Rigid labour market regulations in most member states
- 7) Cultural, historic and linguistic differences
- 8) National interests and traditional protectionism

In spite of these conclusions, I do not dispute **visible economic benefits of internal market**. In some areas it is reflected in higher competition, inflow of foreign investment, higher quality and more varied supply, greater degree of security for the consumer, increased trade flows among member states, or gradual convergence of economies. The very idea of an internal market is economically very attractive, but only on the condition that fundamental preconditions are met. Only then a functional internal market can be created which will benefit both domestic and international participants.

Our generation was extremely lucky not to have experienced the horrors of world wars or totalitarian regimes which followed. This, then, can serve as an argument that will allow us at least partly to disassociate ourselves from concentrating only on the economic effects of the process of European integration, but also to consider it as a project of peaceful cohabitation in the future. On the other hand, however, it is important not to succumb to a vision of an eternal welfare state and to fight not only for a human freedom, but also for economic freedom, since the two are closely interconnected. If that means going astray of the contemporary mainstream, so be it.

Seznam literatury

Neperiodická literatura

- Artis, M.J., Lee, N. *The Economics of the European Union. Policy Analysis, 2nd ed.*, Oxford University Press, 1997.
- Balassa, B. *The Purchasing-Power Parity Doctrine: A Reappraisal. Journal of Political Economy, Vol. LXXII*, 1964.
- Balassa, B. *Teorie ekonomické integrace*, Svoboda Praha, 1966.
- Baldwin, R., Wyplosz, Ch. *The Economics of European Integration, 2nd edition*, McGraw-Hill, 2004.
- Baldwin, R., Wyplosz, Ch. *Ekonomie Evropské integrace*, Grada Publishing, a.s., 2008.
- Brealey, R.A., Myers, S.C. *Teorie a praxe firemních financí*. Praha: Computer Press, 2000.
- Dinan, D. *Encyklopedia of the European Union*, Maxmilian London, 2000.
- Drulák, P. a kolektiv, *Jak zkoumat politiku*, Portál, s.r.o., Praha, 2008.
- Drulák, P. *Teorie mezinárodních vztahů*, Portál, s.r.o., Praha, 2003.
- El-Agraa, M. *The European Union. Economics and Policies*, Seven edition, Financial Times, Prentice Hall, 2004.
- Eichler, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, Vyd. 1., Praha: 2009.
- Eppink, D. *Life of A European Mandarin*, Lannoo, 2007.
- Fiala, P., Pitrová, M. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003.
- Fiala, V. a kolektiv. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Periplum, 2007.
- Grieco, Joseph M. *The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union and the Neo-Realist Research Programme*. Review of International Studies, 1995.
- Grieco, Joseph M. *State Interest and Institutional Rule Trajectories: A neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and European Monetary Union*. Security Studies, 1996.
- Hass, Ernst B. *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*. London: Stevens and Sons, 1958.
- Haas, Ernst B. *Beyond the Nation State. Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press. 1964.
- Haberler, G. *Der Internationale Handel*. Springer Verlag, 1933.
- Had, M., Urban, L., *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Ministerstvo zahraničních věcí, Praha 2000.
- Hix, Simon. *The political system of the European union*, Basingstoke: Macmillan, 2005.
- Hix, Simon. *What's wrong with the european union and how to fix it*, Polity Press, 2008.
- Hoffman, S. *The European process at Atlantic cross purposes*. In: O'Neill, Michael The politics of European Integration. A reader. Londýn a New York: Routledge, 1996.

- Horčíčka, V., Kovář, M., *Dějiny evropské integrace II.*, Triton, 2005.
- Jakš, J. *Quo Vadis Evropská unie*, Manager podnikatel Praha, 1998.
- Jovanovič, M. N.: *European Economic Integation*, Routledge, London & New York, 1997.
- Klaus, V., *Prezident republiky k Lisabonské smlouvě*, Euromedia Group, k.s., 2009.
- Kolektiv autorů. *Sociální a ekonomické souvislosti integrace České republiky do Evropské unie*. Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002.
- Kolektiv autorů. *Když se řekne Lisabonská smlouva. Perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce*. Odbor informování o evropských záležitostech, Úřad vlády ČR 2008.
- Kratochvíl, P. *Teorie evropské integrace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008.
- Kučerová, I. *Ekonomiky členských států Evropské unie*, Universita Karlova, Praha: Karolinum. 2003.
- Kučerová, I. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*, Uviersita Karlova, Praha: Karolinum 2010.
- Kunešová, H., Cihelková E. a kol., *Světová ekonomika, nové jevy a perspektivy*, C.H.Beck, 2006.
- Mearsheimer, John J. *Why We Will Soon Miss the Cold War*. The Atlantic Monthly, 1990.
- Mei, P. *Free Movement of Persons within the European Community. Gross Border Access to Public Benefits*. Oxford: Hart Publishing, 2003.
- Molle, W. *The Economics of European Integration*, Fifth edition, Ashgate, Part 2, Common Market, 2006.
- Moravcsik, A. *Preferences and Power in the European Community: A liberal Intergovernmentalist Approach*. Journal of Comman Market Studies, 31/4, 1993.
- Moravcsik, A. *Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder*. Journal of Common Market Studies, 33/4, 1995.
- Moravcsik, A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
- Moussis, N. *Access to European Union. Law, economics, policies, 14th edition*, European Study Service, 2006.
- Moussis, N. *Guide to European Policies 6th Revised edition*, 2000.
- Mundell, R. A. *A Theory of Optimum Currency Areas*. In: American Economic Review, vol. 51, no. 4, September 1961.
- Myrdal, G. *An International Economy*. New York, 1956.
- Pelkmans, J. *European Integration. Methods and Economic Analysis*. Financial Times, Prentice Hall, 2001.
- Pollack, M. *The Engines of European Integration. Delegation, Agency, and Agenda Setting in the EU*. Oxford Univ. Press, 2003.
- Rosamond Ben. *Theories of European Integration*, Basingstoke: Macmillan, 2000.

Schneider, G., Aspinwall, M. *The rules of integration – institutionalist approaches to the study of Europe*, Manchester University Press, European Policy Research Unit Series, Manchester, 2001.

Slaný A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. Praha: C. H. Beck 2003.

Sojka, M. a kolektiv, *Dějiny ekonomických teorií, VŠE v Praze*, Fakulta národohospodářská. 1998.

Swann, D., editor. *The Single European market and beyond*, Routledge New York and London, 1992.

Šlosarčík, I. *Právní rámec evropské integrace*, Europeum, 2003.

Šrein, Z. *Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie*. Praha: FNH VŠE, 2000.

Tinbergen J. *International Economic Integration*, Elsevier, Amsterdam, 1954.

Tsoukalis, L. *The New European Economy Revisited*, Oxford University Press, 1997.

Týč, V. *Základy práva Evropských společenství pro ekonomy*, Linde Praha, 2002.

Urban, L. *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*. Praha: Linde, 2002.

Ústav mezinárodních vztahů. *Akt o jednotné Evropě*. Praha, 1993.

Wallace, H., Wallace, W., Pollack, M.A. *Policy Making in the European Union*. Fifth edition, Oxford University Press, Part II The Single Market, 2005.

Weatherill, S. *Cases and Materials on EU Law*, Oxford University Press, 2007.

Periodická literatura

Bourdan, J. “*Unhappy Engineers of the European Soul*”, *International Communication Gazette*, Vol. 69, No. 3, 2007.

Kučerová, I. *Česká republika a realizace Lisabonské strategie*. *Mezinárodní politika* 3/2005.

Křepelka, F. *Mezinárodní a evropské mechanismy omezení státních (veřejných) podpor: jednotlivé formy podpory*. *Evropské a mezinárodní právo* 3-4/2002.

Svoboda, P. *Hlavní problémy volného pohybu zboží v Evropském společenství*. *Právník* 8/2002.

Ševčík, M., Ševčíková M. *Lisabonská strategie: úspěch, či blamáž eurokratů?* *Mezinárodní politika*, 8/2005.

Škvařilová, P. *Evropské právo a ochrana hospodářské soutěže*. *Integrace* 1/2001.

Zahradník, P. *Nová Lisabonská strategie, ekonomické výzvy a zdravotní finančních toků*. *Mezinárodní politika*, 8/2005.

Waddington, L., Bell, M. *More Equal Than Others. Distinguishing European Union Equality Directives*. *Common Market Law Review*, 2001.

Materiály Evropské komise a další dokumenty:

European Commission, *Completing the internal market*, 1985

http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf (10. 11. 2010)

European Commission, *Europe 1992 The overall challenge*, 1988

http://aei.pitt.edu/3813/01/000209_1.pdf (10. 11. 2010)

European Commission, *Financial Services: Implementing the framework for financial markets: Action Plan*, 1999

http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/index/action_en.pdf (3. 1. 2011)

European Commission, *Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century*, 1993

http://aei.pitt.edu/1139/01/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf (12. 10. 2010)

European Commission, *The Impact and Effectiveness of the single market*, 1996

http://ec.europa.eu/internal_market/economic-reports/docs/single_en.pdf (1. 12. 2010)

European Commission, *Action plan for the single market*, 1997

<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l70002.htm> (10. 11. 2010)

European Commission, *Strategy for the internal market 1999 – 2003*, 1999

http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/internal_market_general_framework/170001_en.htm (10. 11. 2010)

European Commission, *Internal Market Scoreboard: Commission warns of slowdown in Member States' efforts to implement legislation*, 2000

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/00/498&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (15. 12. 2010)

European Commission, *The Internal Market - Ten Years without Frontiers*, 2002

http://ec.europa.eu/internal_market/10years/docs/workingdoc/workingdoc_en.pdf (20. 11. 2010)

European Commission, *Internal Market Strategy, Priorities 2003 – 2006*, 2003 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0238:FIN:EN:PDF> (24. 11. 2010)

European Commission, *Making the EU Economic System Deliver André Sapir Report*, 2003

<http://www.euractiv.com/ndbtext/innovation/sapirreport.pdf> (10. 11. 2010)

European Commission, *Enlarging the European Union Achievements and Challenges*, Report of Wim Kok, 2004 <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/2515/?sequence=1> (16. 12. 2010)

European Commission, *“Time to move up a gear” - Commission President Barroso presents Annual Progress Report on Growth and Jobs*, 2005

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/71&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (16. 12. 2010)

European Commission, *Public consultation on the Future of the Internal Market*, 2006

http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/consultation_en.pdf (12. 12. 2010)

European Commission, *Action Programme for Reducing Administrative Burdens in the European Union*, 2007 http://ec.europa.eu/enterprise/policies/better-regulation/files/com_2007_23_en.pdf (8. 12. 2010)

European Commission, Step towards a deeper economic integration: The internal Market in the 21st century, 2007
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf (20. 12. 2010)

European Commission, “Think Small First” A “Small Business Act” for Europe, 2008
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:en:PDF> (3. 11. 2010)

European Commission, Towards a Single Market Act, 2010 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0608:FIN:CS:PDF> (10. 12. 2010)

European Commission – the EU single market and regional policy, 2010
http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm (3. 11. 2010)

A new strategy for the single market, Report to the President of the European Commission, José Manuel Barroso by Mario Monti, 2010
http://ec.europa.eu/bepa/pdf/monti_report_final_10_05_2010_en.pdf (10. 12. 2010)

CIO, The World Factbook, GDP - composition by sector
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html> (12. 12. 2010)

Communication to the Spring European Council: Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy, 2005
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf (12. 12. 2010)

Community legislation in force, Document 377L0780, 1977
http://folk.uio.no/olavt/direktiver/en_377L0780.shtml (21. 12. 2010)

Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0308:en:NOT> (8. 12. 2010)

Council of the EU, Treaty of Lisbon, 2007
http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1296&lang=EN&mode=g (10. 12. 2010)

Conseil d'Etat, Belgium, 2-74 Jean Reyners vs Belgian State. Judgment of the Court, 1974
http://iom.fi/elearning/files/european_law/case_law/european_union/CASE%20OF%20Reyners%20vs%20Belgium.pdf (3. 1. 2011)

d'Estaing, G. EU Treaty is the constitution rewritten, 2007
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1567804/Giscard-EU-Treaty-is-the-constitution-rewritten.html> (10. 12. 2010)

d'Estaing, G. The EU Treaty is the same as the Constitution, 2007
<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/valeacutery-giscard-destaing-the-eu-treaty-is-the-same-as-the-constitution-398286.html> (10. 12. 2010)

Documents of the Council of the European Union
http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=1279&lang=en

Europarlament, Fact - Sheets on the European Union www.europarl.eu.int (3. 1. 2011)

European Parliament, Fact Sheets - Free movement of goods, 2000
http://www.europarl.europa.eu/factsheets/3_2_1_en.htm (8. 12. 2010)

European Parliament, Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, 2006
<http://www.deti.ie/trade/marketaccess/singlemarket/07serv005.pdf> (20. 12. 2010)

Frits Bolkestein European Commissioner for the Internal Market, Taxation and Customs The Internal Market Ten Years Without Frontiers Press Conference Brussels, 2003
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/03/2&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (12. 12. 2010)

House of Lords, The Treaty of Lisbon: an impact assessment, 10th Report of Session 2007–08
<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldselect/ldcom/62/62.pdf> (10. 12. 2010)

Internal Market Scoreboard, EEA EFTA States, 2010
www.eftasurv.int/media/scoreboard/Scoreboard-No.25---March-2010.pdf (3. 1. 2011)

José Manuel Barroso, Political guidelines for the next Commission, 2009
http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/pdf/press_20090903_en.pdf (10. 12. 2010)

Lisbon European Council, Lisbon Strategy, 2000
http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#a (3. 11. 2010)

Nařízení Rady č. 2157/2001/ES <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R2157:CS:HTML> (3. 1. 2011)

Nařízení rady (EHS) č. 1576/89, Úřední věstník Evropských společenství, 1989 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:03:09:31989R1576:CS:PDF> (3. 1. 2011)

Nařízení rady (ES) č. 1234/2007, Úřední věstník Evropské Unie, 2007 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:299:0001:0149:CS:PDF> (3. 1. 2011)

Press room of European Commission
http://europa.eu/press_room/press_releases/sources/european-comdoc/index_en.htm (21. 12. 2010)

Portál Europa http://europa.eu/lisbon_treaty/countries/index_en.htm
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/s70000.htm> - internal market (21. 12. 2010)

Second Council Directive 89/646/EEC, 1989
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=389L0646&model=guichett&lg=en (21. 12. 2010)

Spinelli, Altiero a Rossi, Ernesto (1941) The Ventotene Manifesto.
<http://www.altierospinelli.org/manifesto/en/pdf/manifesto1944en.pdf>

The VAT Directive 2006/112/EC, 2006
http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/vat/how_vat_works/rates/index_en.htm (20. 12. 2010)

The World bank, Doing Business, Making a difference for entrepreneurs, 2011
<http://www.doingbusiness.org/reports/doing-business/doing-business-2011> (3. 1. 2011)

Treaties <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm> (5. 11. 2010)

Urban, L. Lisabonská strategie.
http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/policies/art2377_cs.htm (6. 12. 2010)

Úřední věstník L 126 , 26/05/2000 S. 0001 - 0059 - Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0012:CS:HTML> (4. 1. 2011)

Další internetové portály

www.ceps.be (portál Centre for European Policy Studies, think-tanku se sídlem v Bruselu)

www.cer.org.uk (portál Centre for European Reform britského think-tanku)

www.europeum.org (portál Institutu pro evropskou politiku Europeum)

www.euroskop.cz (oficiální informační zdroj ČR o evropské integraci)

www.euractiv.com (analytický portál zaměřený na evropskou integraci)

www.naseevropa.cz (server Českého institutu pro integraci Evropské unie)

www.theepc.be (portál European Policy Centre, think-tanku se sídlem v Bruselu)

Seznamy tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1 - Stupně ekonomické integrace	17
Tabulka č. 2 - Přehled sazeb DPH v EU 27 k 1. 7. 2010	65
Tabulka č. 3 - Finanční limity u nadlimitních veřejných zakázek	79
Tabulka č. 4 - Příčiny, faktory, překážky budování vnitřního trhu	80
Tabulka č. 5 - Rozsah trhu "public procurement" v zemích EU v roce 2009	84
Tabulka č. 6 - Přehled zemí EU s příznivým podnikatelským prostředím	86
Tabulka č. 7 Splnění atributů a předpokladů jednotlivých integračních forem	92
Tabulka č. 8 – Vybrané makroekonomické ukazatele	98

Seznam grafů:

Graf č. 1 - Udává vývoj tzv. legislativního deficitu od roku 1992 do roku 2002 v členských státech EU	42
Graf č. 2 - Vývoj legislativního deficitu v letech 5/2005 – 5/2010.....	88
Graf č. 3 - Přehled zemí EU, které splňují cílový deficit 1% (5/2010).....	88
Graf č. 4 - Případy tzv. „infringements“ řešeny či uzavřeny u ESD (období 5/2008-5/2010)	89
Graf č. 5 - Vnímání a informovanost o evropském občanství	96
Graf č. 6 - Imigrace dle státní příslušnosti v roce 2006 (EU 27)	97
Graf č. 7 - Srovnání hospodářského růstu v zemích EU a USA (průměrné roční tempo růstu HDP v jednotlivých dekáдах)	99
Graf č. 8 - Srovnání ročního tempa růstu HDP v EU a USA.....	99
Graf č. 9 – Produktivita práce na zaměstnanou osobu, vyjádřeno v PPS (EU-27 = 100).....	100
Graf č. 10 - Podíl na světovém obchodu	101

Jméno a příjmení: Michaela Ševčíková
Institut: IPS, Mezinárodní vztahy
Vedoucí práce: PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.
Datum: září 2008

Projekt diplomové práce

Téma:

„Teoretické a praktické aspekty budování vnitřního trhu EU“

Předpokládaná struktura a osnova práce:

Úvod

1. Teoretická reflexe evropské integrace
 - 1.1 Formy ekonomické integrace
 - 1.2. Teoretické přístupy k integraci (klasické teorie ekonomické integrace, klasické politologické a moderní teorie integrace)
2. Strategické dokumenty v oblasti vnitřního trhu
 - 2.1. Strategické dokumenty v oblasti vnitřního trhu před rokem 1990
 - 2.2. Strategické dokumenty po roce 1993 (včetně Lisabonské strategie a Lisabonské smlouvy)
3. Čtyři základní svobody
 - 3.1. Volný pohyb zboží
 - 3.2. Volný pohyb osob
 - 3.3 Volný pohyb služeb
 - 3.4. Volný pohyb kapitálu
 - 3.5. Doprovodné politiky
4. Vnitřní trh v praxi – nástroje a doporučení na odstranění bariér
5. Srovnání výkonnosti ekonomiky EU, USA a Číny

Závěr

Seznam literatury

Přílohy

Klíčová slova:

Evropská unie, vnitřní trh, evropská ekonomická integrace

Hlavní záměr a cíle diplomové práce:

Hlavním cílem předkládaného projektu diplomové práce je analýza teoretických a praktických aspektů, které se týkají budování vnitřního trhu Evropské Unie. Integrační uskupení ať již ve formě zóny volného obchodu, celní unie, společného trhu, hospodářské a měnové unie můžeme nalézt po celém světě. Evropské integrační uskupení je však naprosto ojedinělé a nemá doposud obdoby. Tvoří ho 27 suverénních států, čítá přes 500 mil. spotřebitelů, sdružuje státy, které měly mezi sebou v minulosti nepřátelské vztahy. Evropské unie je také unikátní svoji pokročilou dobrovolnou harmonizací a koordinací ve vybraných oblastech, na kterých se shodly všechny členské státy. Společný trh resp. naplňování čtyř základních svobod (volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu) byly s určitými omezeními vytyčeny již při samotném zakládání Evropského hospodářského společenství Římskými smlouvami v roce 1957. Dle těchto smluv měly být odstraněny překážky a společný trh vybudován během dvanácti let. Celní unii, která zahrnovala průmyslové zboží, a část spotřebního se podařilo vybudovat již v roce 1968. Předmětem celní unie však nebyly zemědělské komodity a vybrané potravinářské zboží. Budování vnitřního trhu značně ovlivnila politická a ekonomická situace v 60. a 70. letech (Francie a její tzv. politika prázdné židle, pád Breton-woodského měnového systému, ropné šoky, objevují se noví ekonomičtí konkurenti, rozšíření o nové státy). Došlo tak k procesu zpomalení prohlubování integrace. 80. léta se již vyznačovala politickým i ekonomickým uvolněním a také celkovým ekonomickým oživením. V roce 1985 byl vypracován strategický dokument s názvem „Bílá kniha dokončení vnitřního trhu“, která se stává zásadním historickým milníkem v oblasti vnitřního trhu a která stanovila jako datum jeho vytvoření 1.1.1993.

První část práce bude zaměřena na teoretickou reflexi evropské ekonomické integrace. Budu zkoumat jednotlivé teoretické přístupy k integraci (klasické teorie ekonomické integrace, federalismus, funkcionalismus, neofunkcionalismus, realismus, intergovernmentalismus, nový institucionalismus, víceúrovňové vládnutí). Oblast vnitřního trhu podrobím rozboru a analýze relevantních strategických dokumentů od přijetí Bílé knihy dokončení vnitřního trhu až do současnosti. Vnitřním trhem se budu také zabývat v kontextu cílů a priorit ambiciózního dokumentu Evropské unie - Lisabonské strategie přijaté Evropskou radou na jaře roku 2000. Možnosti fungování vnitřního trhu budu zkoumat i z pohledu Lisabonské smlouvy.

Dílčím cílem práce bude provedení vlastní analýzy a vyhodnocení současného stavu, zkoumání příčin a překážek (faktorů) které brání k úspěšnému vytvoření a dokončení jednotného trhu (zkoumání, zda je možné vnitřní trh v rámci EU vůbec v čisté podobě vytvořit a dovést do jeho finální podoby).

Téma diplomové práce je bezpochyby aktuální v souvislosti se snahou Evropské unie soutěžit s dalšími ekonomickými centry jako jsou USA a Čína, ale i na pozadí probíhající celosvětové hospodářské krize, která může způsobit zpomalení prohlubování integrace, jak se tomu již v minulosti nejednou stalo. Současně dochází k poklesu vnější konkurenceschopnosti a zaostávání Evropské unie. V poslední části práce provedu komparaci vybraných makroekonomických ukazatelů (EU, USA a Čína).

Formulace hypotéz:

Základní myšlenka a cíl vytvoření společného trhu je již obsažena v zakládajících smlouvách EU (resp. EHS).

- *Je v současné době vnitřní trh EU (čtyři základní svobody) již vytvořen a dokončen nebo toto úsilí pořád zůstává jen přáním, nenaplněnými sliby a ambicemi? Kde vězí hlavní faktory a překážky případného neúspěchu?*
- *Je vůbec možné vytvořit fungující vnitřní trh v podmínkách suverénních států (které jako hlavní aktéři rozhodovacího procesu hájí především národní zájmy) v rámci EU a lze vytvořit fungující vnitřní trh také v současné dynamické době procesu globalizace?*
- *V jaké fázi (formě) integračního procesu se současná Evropská unie nachází? Nesnaží se Evropská unie dosáhnout vyšší formy integrace, aniž by dokončila tu, která ji logicky předchází?*
- *Tvoří současné státy Evropské unie s různými daňovými, sociálními systémy, rozdílnou hospodářskou politikou, rozdílným průběhem fází hospodářského cyklu a ekonomickou výkonností a také odlišnou kulturní tradicí „optimální“ oblast pro realizaci programu vnitřního trhu a na něho navazující projekt hospodářské a měnové unie?*

Použité metody:

V diplomové práci budu používat následující metody:

- analytický přístup k programu vnitřního trhu
- metodu komparace vybraných makroekonomických ukazatelů Evropské unie s dalšími světovými ekonomikami (USA, Čína)
- metodu syntézy zpracovaných informací a podkladů, které se budu snažit propojit do logického celku a současně s vlastním přínosem zodpovědět na zvolené hypotézy

Metodický postup práce bude spočívat na použití empiricko-analytického přístupu na příkladu případové studie fungování vnitřního trhu Evropské unie v souvislosti s aplikací teorie ekonomické integrace a teoretickými přístupy k integračnímu procesu.

Seznam literatury:

Neperiodická literatura

- Artis, M.J., Lee, N. *The Economics of the European Union. Policy Analysis, 2nd ed.*, Oxford University Press, 1997.
- Balassa, B. *The Purchasing-Power Parity Doctrine: A Reappraisal. Journal of Political Economy, Vol. LXXII*, 1964.
- Balassa, B. *Teorie ekonomické integrace*, Svoboda Praha, 1966.
- Baldwin, R., Wyplosz, Ch. *The Economics of European Integration, 2nd edition*, McGraw-Hill, 2004.
- Brealey, R.A., Myers, S.C. *Teorie a praxe firemních financí*. Praha: Computer Press, 2000.
- Dinan, D. *Encyklopedia of the European Union*, Maxmilian London, 2000.
- Drulák, P. *Teorie mezinárodních vztahů*, Portál, s.r.o., Praha, 2003.
- El-Agraa, M. *The European Union. Economics and Policies*, Seven edition, Financial Times., Prentice Hall, 2004.
- Fiala, P., Pitrová, M. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003.
- Fiala, V. a kolektiv. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Periplum, 2007.
- Grieco, Joseph M. *The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union and the Neo-Realist Research Programme*. Review of International Studies, 1995.
- Grieco, Joseph M. *State Interest and Institutional Rule Trajectories: A neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and European Monetary Union*. Security Studies, 1996.
- Hass, Ernst B. *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*. London: Stevens and Sons, 1958.
- Had, M., Urban, L., *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Ministerstvo zahraničních věcí, Praha 2000
- Hix, Simon. *The political system of the European union*, Basingstoke: Macmillan, 2005.
- Hoffman, S. *The European process at Atlantic cross purposes*. In: O'Neill, Michael The politics of European Integration. A reader. Londýn a New York: Routledge, 1996.
- Horčíčka, V., Kovář, M., *Dějiny evropské integrace II.*, Triton, 2005.
- Jakš, J. *Quo Vadis Evropská unie*, Manager podnikatel Praha, 1998.
- Jovanovič, M. N.: *European Economic Integration*, Routledge, London & New York, 1997.
- Kolektiv autorů. *Sociální a ekonomické souvislosti integrace České republiky do Evropské unie*. Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002.
- Kučerová, I. *Ekonomiky členských států Evropské unie*, Universita Karlova, Praha: Karolinum. 2003.
- Kunešová, H., Cihelková E. a kol., *Světová ekonomika, nové jevy a perspektivy*, C.H.Beck, 2006.

- Mearsheimer, John J. *Why We Will Soon Miss the Cold War*. The Atlantic Monthly, 1990.
- Mei, P. *Free Movement of Persons within the European Community. Gross Border Access to Public Benefits*. Oxford: Hart Publishing, 2003.
- Molle, W. *The Economics of European Integration*, Fifth edition, Ashgate, Part 2, Common Market, 2006.
- Moravcsik, A. *Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder*. Journal of Common Market Studies, 33/4, 1995.
- Moravcsik, A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
- Moussis, N. *Access to European Union. Law, economics, policies, 14th edition*, European Study Service, 2006.
- Moussis, N. *Guide to European Policies 6th Revised edition*, 2000.
- Mundell, R. A. *A Theory of Optimum Currency Areas*. In: American Economic Review, vol. 51, no. 4, September 1961.
- Myrdal, G. *An International Economy*. New York, 1956.
- Pelkmans, J. *European Integration. Methods and Economic Analysis*. Financial Times, Prentice Hall, 2001.
- Pollack, M. *The Engines of European Integration. Delegation, Agency, and Agenda Setting in the EU*. Oxford Univ. Press, 2003.
- Rosamond Ben. *Theories of European Integration*, Basingstoke: Macmillan, 2000.
- Slaný A. a kol. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. Praha: C. H. Beck 2003.
- Sojka, M. a kolektiv, *Dějiny ekonomických teorií, VŠE v Praze*, Fakulta národohospodářská. 1998.
- Swann, D., editor. *The Single European market and beyond*, Routledge New York and London, 1992.
- Šlosarčík, I. *Právní rámec evropské integrace*, Europeum, 2003.
- Šrein, Z. *Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie*. Praha: FNH VŠE, 2000.
- Tinbergen J. *International Economic Integration*, Elsevier, Amsterdam, 1954.
- Tsoukalis, L. *The New European Economy Revisited*, Oxford University Press, 1997.
- Týč, V. *Základy práva Evropských společenství pro ekonomy*, Linde Praha, 2002.
- Urban, L. *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*. Praha: Linde, 2002.
- Ústav mezinárodních vztahů. *Akt o jednotné Evropě*. Praha, 1993.
- Wallace, H., Wallace, W., Pollack, M.A. *Policy Making in the European Union*. Fifth edition, Oxford University Press, Part II The Single Market, 2005.

Periodická literatura

- Kučerová, I. *Česká republika a realizace Lisabonské strategie*. Mezinárodní politika 3/2005.
- Křepelka, F. *Mezinárodní a evropské mechanismy omezení státních (veřejných) podpor: jednotlivé formy podpory*. Evropské a mezinárodní právo 3-4/2002.

Svoboda, P. *Hlavní problémy volného pohybu zboží v Evropském společenství*. Právník 8/2002.

Ševčík, M., Ševčíková M. *Lisabonská strategie: úspěch, či blamáž eurokratů?* Mezinárodní politika, 8/2005.

Škvařilová, P. *Evropské právo a ochrana hospodářské soutěže*. Integrace 1/2001.

Zahradník, P. *Nová Lisabonská strategie, ekonomické výzvy a zdravotnost finančních toků*. Mezinárodní politika, 8/2005.

Waddington, L., Bell, M. *More Equal Than Others. Distinguishing European Union Equality Directives*. Common Market Law Review, 2001.

Materiály Evropské komise a další dokumenty:

European Commission, *Completing the internal market*, 1985

http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf

European Commission, *Europe 1992 The overall challenge*, 1988

http://aei.pitt.edu/3813/01/000209_1.pdf

European Commission, *Financial Services: Implementing the framework for financial markets: Action Plan*, 1999

http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/index/action_en.pdf

European Commission, *Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century*, 1993

http://aei.pitt.edu/1139/01/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf

European Commission, *The Impact and Effectiveness of the single market*, 1996

http://ec.europa.eu/internal_market/economic-reports/docs/single_en.pdf

European Commission, *Action plan for the single market*, 1997

<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l70002.htm>

European Commission, *Strategy for the internal market 1999 – 2003*, 1999

http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/internal_market_general_framework/170001_en.htm

European Commission, *Internal Market Scoreboard: Commission warns of slowdown in Member States' efforts to implement legislation*, 2000

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/00/498&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

European Commission, *The Internal Market - Ten Years without Frontiers*, 2002

http://ec.europa.eu/internal_market/10years/docs/workingdoc/workingdoc_en.pdf

European Commission, *Internal Market Strategy, Priorities 2003 – 2006*, 2003 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0238:FIN:EN:PDF>

European Commission, *Making the EU Economic System Deliver André Sapir Report*, 2003

<http://www.euractiv.com/ndbtext/innovation/sapirreport.pdf>

European Commission, *Enlarging the European Union Achievements and Challenges*, Report of Wim Kok, 2004 <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/2515/?sequence=1>

European Commission, "Time to move up a gear" - Commission President Barroso presents Annual Progress Report on Growth and Jobs, 2005
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/71&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (16. 12. 2010)

European Commission, Public consultation on the Future of the Internal Market, 2006
http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/consultation_en.pdf

European Commission, Action Programme for Reducing Administrative Burdens in the European Union, 2007 http://ec.europa.eu/enterprise/policies/better-regulation/files/com_2007_23_en.pdf

European Commission, Step towards a deeper economic integration: The internal Market in the 21st century, 2007
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf

European Commission – the EU single market and regional policy, 2010
http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm

Communication to the Spring European Council: Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy, 2005
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf

Community legislation in force, Document 377L0780, 1977
http://folk.uio.no/olavt/direktiver/en_377L0780.shtml

Council of the EU, Treaty of Lisbon, 2007
http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1296&lang=EN&mode=g

Documents of the Council of the European Union
http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=1279&lang=en

European Parliament, Fact - Sheets on the European Union www.europarl.eu.int

European Parliament, Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, 2006
<http://www.deti.ie/trade/marketaccess/singlemarket/07serv005.pdf>

Lisbon European Council, Lisbon Strategy, 2000
http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#a

Press room of European Commission
http://europa.eu/press_room/press_releases/sources/european-comdoc/index_en.htm

Portál Europa http://europa.eu/lisbon_treaty/countries/index_en.htm
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/s70000.htm> - internal market

The VAT Directive 2006/112/EC, 2006
http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/vat/how_vat_works/rates/index_en.htm

Treaties <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm>

Urban, L. Lisabonská strategie, 2000
http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/policies/art2377_cs.htm

Úřední věstník L 126 , 26/05/2000 S. 0001 - 0059 - Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0012:CS:HTML>

Další internetové portály

www.ceps.be (portál Centre for European Policy Studies, think-tanku se sídlem v Bruselu)

www.cer.org.uk (portál Centre for European Reform britského think-tanku)

www.europeum.org (portál Institutu pro evropskou politiku Europeum)

www.euroskop.cz (oficiální informační zdroj ČR o evropské integraci)

www.euractiv.com (analytický portál zaměřený na evropskou integraci)

www.naseevropa.cz (server Českého institutu pro integraci Evropské unie)

www.theepc.be (portál European Policy Centre, think-tanku se sídlem v Bruselu)